

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ І
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION, AND SOCIETY IN
UKRAINE AND THE WORLD

Збірник тез доповідей
Book of abstracts



12 січня 2026 р.
January 12 2026

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine



МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ І
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF
SCIENCE, EDUCATION, AND SOCIETY IN
UKRAINE AND THE WORLD

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

12 січня 2026 р.
January 12 2026

м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine



УДК 37:082.2(06)

Перспективи розвитку науки, освіти і суспільства в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 січня 2026 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2026. 135 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Перспективи розвитку науки, освіти і суспільства в Україні та світі” з:

Буковинський державний медичний університет
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”
Відокремлений структурний підрозділ “Львівський фаховий коледж Львівського національного університету природокористування”
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут
Вінницький національний аграрний університет
Вінницький національний технічний університет
ГУ ДСНС України у Полтавській області
Державний біотехнологічний університет
Державний податковий університет
Державний університет “Житомирська політехніка”
ДЗ “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Донецький державний університет внутрішніх справ
Житомирський агротехнічний фаховий коледж
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Комунальний заклад вищої освіти “Дніпровська академія неперервної освіти”
Дніпропетровської обласної ради”
Криворізький національний університет
Луцький національний технічний університет
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького
Миколаївський національний аграрний університет
Національний аерокосмічний університет “Харківський авіаційний інститут”
Національний університет “Львівська політехніка”
Національний університет “Одеська юридична академія”
Національний університет “Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка”
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка
Національний університет цивільного захисту України

ННЦ “Інститут аграрної економіки”
Пенітенціарна академія України
Поліський національний університет
Уманський національний університет
Університет імені Альфреда Нобеля
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
Херсонський державний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти і суспільства.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти); філологічних наук; фізичної культури і спорту; права; економіки та управління; фінансів, обліку, банківської справи, страхування; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; менеджменту, маркетингу, підприємництва та торгівлі; публічного управління, адміністрування та державного управління; психологічних наук; медичних та фармацевтичних наук; інженерії та біоінженерії; аграрних наук та продовольства; архітектури та будівництва; інформаційних технологій та кібернетики; історії та археології; воєнних наук, національної безпеки, безпеки державного кордону; філософських наук; туризму та готельно-ресторанної справи; журналістики; політичних наук.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб’єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES	10
Базилевич Н. В. STUDENT VOICE IN GLOBAL EDUCATION: FROM POLICY AGENDA TO CLASSROOM PRACTICE	10
Білоус Л. В. ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ» СТУДЕНТАМИ НАФТОГАЗОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМИ MOODLE	13
Жулковський В. В. ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЛЕКЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	15
Носовець В. С. РЕФОРМАТОРСЬКІ ВИМОГИ СВІТСЬКОСТІ ОСВІТИ В ІСПАНСЬКІЙ ПРЕСІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	17
СЕКЦІЯ 2. ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА) SECTION 2. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)	19
Браницька А. В., Раєвська І. М. ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ КРИЗЬ ПРИЗМУ РІВНЕВОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	19
Вовченко Л. П., Раєвська І. М. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	22
Задорожна О. В. ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ FLIPPED CLASSROOM У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	25
Федіна О. В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ VS ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	27
СЕКЦІЯ 3. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 3. PHILOLOGICAL SCIENCES	30
Демченко Н. В. АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС: ВІД ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ДО ІНСТРУМЕНТУ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ	30

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ SECTION 4. PHYSICAL CULTURE AND SPORTS	33
Баштовенко О. А. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	33
СЕКЦІЯ 5. ПРАВО SECTION 5. LAW	35
Жовтан О. В. ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ У ВИПАДКУ ВІДСУТНОСТІ КОШТІВ У ПІДОЗРЮВАНОГО ЧИ ОБВИНУВАЧЕНОГО	35
Якимець М. О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ НА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	37
СЕКЦІЯ 6. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ SECTION 6. ECONOMICS AND MANAGEMENT	39
Гачко Б. М. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	39
Богуславський О. В., Тимченко Т. І. СУЧАСНІ МЕТОДИ ПОШУКУ НОВИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІДЕЙ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ У БІЗНЕС ПЛАНУВАННІ	41
Бурмака М. О. ГЛОБАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ МЕРЕЖІ І ПЛАТФОРМИ ЯК ДРАЙВЕРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	43
Вей Ю. Б. ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	47
Довгань П. О. СИСТЕМНА МОДЕЛЬ ЛОКАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО КЛАСТЕРУ ГРОМАДИ	49
Різнюк М. О. ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ВИХОДУ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ	52
Скорик М. О., Мельник М. М., Деркач В. Л. АКТИВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	54
Собчук О. С. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	56

СЕКЦІЯ 7. ФІНАНСИ, ОБЛІК, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 7. FINANCE, ACCOUNTING, BANKING, INSURANCE	58
Моренко А. К. РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МІСТІ КИЄВІ: РОЛЬ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ	58
СЕКЦІЯ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ SECTION 8. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT	60
Кашперська А. І. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ТА БІЗНЕСІ: СПІЛЬНІ РИСИ ТА ВІДМІННОСТІ	60
Коба О. В., Таран В. О., Гавриленко Л. Ю. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ОБ’ЄКТИВНИХ ДАНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ	63
Сук П. Л. ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ВАЛОВОГО ПРИБУТКУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ РОБІТ І ПОСЛУГ	65
СЕКЦІЯ 9. МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ SECTION 9. MANAGEMENT, MARKETING, ENTREPRENEURSHIP AND TRADE	68
Мусянович О. А. ПЕРСОНАЛ І ЙОГО БЕЗПЕКА НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	68
Сеньків А. Т. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ	70
Беженар І. М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ: РЕПОЗИЦІОНУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ГРЕЧКИ	71
Вареник В. М., Кузнецова О. О. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ТОВ «ЛЕНОВО ЮКРЕЙН» В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	74
Кричковський В. Ю. ПІДПРИЄМСТВО В КОНТЕКСТІ ЛІБЕРТАРІАНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ	76
Кулакевич А. В. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В МАРКЕТИНГОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	78
Мазур Д. С. ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	81

Плахотнюк К. Р. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ AGILE–МЕТОДОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	83
Рябікіна Н. І., Васильєва К. Р. ТРАНСФОРМАЦІЯ БІРЖОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	85
Стамат В. М. СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ	87
СЕКЦІЯ 10. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ SECTION 10. PUBLIC MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND PUBLIC ADMINISTRATION ...	89
Баряхтар М. П. ІНСТРУМЕНТИ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ	89
Бойко С. І. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	91
Подкур В. О. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	93
Сас А. І. ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ, ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	96
СЕКЦІЯ 11. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ SECTION 11. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	99
Ульянова Т. Ю. БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА РЕСУРСНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ	99
СЕКЦІЯ 12. МЕДИЧНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ SECTION 12. MEDICAL AND PHARMACEUTICAL SCIENCES	102
Dubyk L. V. ADVANTAGES OF INOSITOL USE IN WOMEN WITH POLYCYSTIC OVARY SYNDROME (LITERATURE REVIEW)	102
СЕКЦІЯ 13. ІНЖЕНЕРІЯ ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ SECTION 13. ENGINEERING AND BIOENGINEERING	104
Мелентьев О. Б. СУЧАСНА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА ДЛЯ АГРОВИРОБНИЦТВА	104
Пашинська В. А., Висоцька О. В. БІОБЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ МЕДИЧНОЇ АПАРАТУРИ	106

СЕКЦІЯ 14. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО	
SECTION 14. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOOD	108
Косташ В. Б.	
ПЕРЕТРАВНІСТЬ ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН ПІДДОСЛІДНИМИ ТЕЛЯТАМИ ЗА ВКЛЮЧЕННЯ ДО ЇХ РАЦІОНУ ПРОБІОТИЧНОЇ ДОБАВКИ	108
СЕКЦІЯ 15. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО	
SECTION 15. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION	111
Lepska L. A. / Лепська Л. А.	
A MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION MODEL FOR THE CONSTRUCTION PROCESS OF GREEN BUILDINGS BASED ON THE ANT COLONY ALGORITHM	111
СЕКЦІЯ 16. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КІБЕРНЕТИКА	
SECTION 16. INFORMATION TECHNOLOGY AND CYBERNETICS	113
Висоцька О. В., Порван А. П., Прудніков Г. А.	
АЛГОРИТМИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РИЗИКУ ДЕФІЦИТУ КОМПОНЕНТІВ КРОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ КРОВІ.....	113
Романюк О. Н.	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДІВ РЕНДЕРИНГУ	115
СЕКЦІЯ 17. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ	
SECTION 17. HISTORY AND ARCHEOLOGY	118
Боровець І. І., Олійник О. С.	
НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ І МОБІЛІЗАЦІЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА ВОСЕНИ 1919 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СПРАВОЗДАнь ГУБЕРНСЬКОГО КОМІСАРА Ф. СУМНИКЕВИЧА)	118
СЕКЦІЯ 18. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ	120
SECTION 18. MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY, STATE BORDER SECURITY	
Маслов К. А., Степанчук С. О.	
РОЗРОБКА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ РОЗМІНУВАННЯ ОБ’ЄКТІВ	120
Степанчук С. О., Шевченко Р. І.	
РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОЇ ВПРАВИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО РОБОТИ САПЕРІВ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ХІМІЧНОГО, БІОЛОГІЧНОГО АБО РАДІАЦІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ.....	122
Коваленко В. Л., Скрипка О. М., Смірнов Б. В.	
КОНТРОЛЬ ЗА ОБІГОМ І ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ	124

СЕКЦІЯ 19. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ	
SECTION 19. PHILOSOPHICAL SCIENCES	127
Шевчук А. В.	
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОСТПРАВДИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: АЛГОРИТМІЧНА ІЗОЛЯЦІЯ ТА КРИЗА ВЕРИФІКАЦІЇ ЗНАНЬ	127
СЕКЦІЯ 20. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА	
SECTION 20. TOURISM AND HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS.....	129
Боруцька Ю. З., Сузгаєв М. Т., Балюк Я. С.	
ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТА КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ	129
СЕКЦІЯ 21. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	
SECTION 21. POLITICAL SCIENCES.....	131
Примуш М. В.	
ВПЛИВ ПОЛІТИКІВ І АНОНІМНИХ КАНАЛІВ НА УКРАЇНСЬКИЙ ІНФОПРОСТІР	131
СЕКЦІЯ 22. ЖУРНАЛІСТИКА	
SECTION 22. JOURNALISM.....	134
Николюк Т. В.	
РЕДАКТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ	134



УДК 37.014

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.001>

Базилевич Н. В.

к.філол.н., доцент,
доцентка кафедри англійської філології
та світової літератури імені професора Олега Мішукова,
Херсонський державний університет
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5800-4915>

STUDENT VOICE IN GLOBAL EDUCATION: FROM POLICY AGENDA TO CLASSROOM PRACTICE

Child empowerment has become a priority on the policy agenda of education systems worldwide, reflecting the growing emphasis in policy and research on supporting children's rights to participation. Policymakers and governments are actively exploring the ways to involve children across policy areas, particularly in OECD countries. The Declaration on Building Equitable Societies Through Education (2022) stressed the importance of giving learners “a voice in what they learn, how they learn, where they learn and when they learn” [12]. The OECD's Centre for Educational Research and Innovation work highlights the importance of children's participation in decision-making and policy development as a priority. This global policy focus underscores the significance of student voice initiatives within educational systems [6].

Student voice, which encompasses the concept and practices of engaging students in educational decision-making, has been increasingly recognized in both research and practice as a way to counteract the ongoing decline in students' learning motivation. To clarify and categorize the various approaches to student voice, especially in classroom settings, is crucial for identifying the strategies that best support students' needs and raise their learning motivation [13].

Many researchers believe that it refers to a collective term for practices that enable students to share their views and actively shape their learning in ways that matter to them and their peers. According to D. Jackson, student voice is based on acknowledging the importance of students' personal development and active involvement in the learning process [9]. This approach emphasizes the development of leadership potential inherent in all learners. Within this framework, D. Jackson distinguishes five interrelated dimensions of student engagement: participation in school and community development; students' involvement as researchers or co-researchers; provision of student feedback on teaching and learning; peer mentoring; and the promotion of inclusive principles through active student engagement [9]. E. Strating [13], argues that student voice extends beyond traditional student-centered practices, as it is not only focused on students' needs and interests but is also fundamentally oriented toward promoting student agency – that is, enabling learners to take action to transform existing practices and beliefs [5].

Studies in the field of educational leadership highlight student voice in contexts such as students contributing to secondary school reform [11] and serving as co-agents of educational

change [10]. Others argue that student voice “calls for a cultural shift that opens up spaces and minds not only to the sound but also to the presence and power of students” [3, p.363] and positions students to “feel empowered to speak and act alongside credentialed educators as critics and creators of educational practice” [4, p.17].

A. Welton and colleagues [14] distinguish four components of student voice as a praxis framework: (a) context, (b) politics, (c) learning, and (d) changing. The component of **context** emphasizes that school routines are influenced not only by the immediate school environment but also by broader societal structures and prevailing ideologies. **Politics** acknowledges that student voice operates within existing power dynamics, where certain perspectives aligned with dominant institutional structures are often privileged. The **learning** and **changing** components stress the importance of reciprocal learning between students and adults, as well as the need to challenge and transform established norms and the status quo [14]. Evidence suggests that student voice functions as a praxis that can shape school reform and leadership approaches.

In classroom settings S. Hopkins [8] found that all participants in her case studies regarded student-led discussions as a primary mechanism for expressing student voice. Some educators use the term “student voice” interchangeably with classroom participation [1; 7], where learners express their opinions on content of the lesson and actively participate in class discussions. Instructional strategies that encourage student participation are similarly described as effective means of eliciting student voice.

J. Conner and colleagues [24] identify three broad categories of practices aimed at fostering student voice: incorporating student perspectives into educational planning, instruction, and assessment; collecting student feedback on planning, teaching, and assessment processes; and engaging students as partners in decision-making related to planning, instruction, and assessment [24].

In conclusion, these studies emphasize that student voice not only helps improve students' learning outcomes but also play a broader role in encouraging agency and *boosts democratic engagement*.

Literature:

1. Conner J. Educators' experiences with student voice: How teachers understand, solicit, and use student voice in their classrooms Teachers and Teaching, 2021. № 28 (1). P. 12-25. 10.1080/13540602.2021.2016689
2. Conner J., Mitra D., Samantha E., Holquist S., Rosado E., Wilson C., Wright N. The pedagogical foundations of student voice practices: The role of relationships, differentiation, and choice in supporting student voice practices in high school classrooms. Teaching and Teacher Education, 2024. №142. P.1-13. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104540>
3. Cook-Sather A. (2006). Sound, presence, and power: Exploring 'student voice' in educational research and reform. *Curriculum Inquiry*, 2006. № 36(4). P. 359-390. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-873X.2006.00363.x>
4. Cook-Sather A. Tracing the evolution of student voice in educational research. In R. Bourke & J. Loveridge (Eds.) *Radical collegiality through student voice: Educational experience, policy and practice*. Springer Publishers. 2018. P. 17-38 DOI:10.1007/978-981-13-1858-0_2
5. Cook- Sather A. Student voice across contexts: Fostering student agency in today's schools. *Theory into Practice*, 2020. № 59(2). P 182 - 191. URL: <https://doi.org/10.1080/00405841.2019.1705091>
6. Gottschalk F., Borhan H. OECD Education Working Paper No 301: Child participation in decision making: Implications for education and beyond. 2023. <https://doi.org/10.1787/a37eba6c-en>

7. Holquist S., D. Mitra D., J. Conner J., N. Wright N. What is student voice anyway? The intersection of student voice practices and shared leadership Educational Administration Quarterly, 2023. № 59 (4). P. 703-743. URL: https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0013161X231178023?src=getftr&utm_source=sciedirect_contenthosting&getft_integrator=sciedirect_contenthosting
8. Hopkins S. Passing the mic: Teachers' conceptions of student voice in urban classrooms. *Impact: A Journal of Community and Cultural Inquiry in Education*, 2022. № 1(1), 2-14. URL: https://www.researchgate.net/publication/362658985_Passing_the_Mic_Teachers'_Conceptions_of_Student_Voice_in_Urban_Classrooms
9. Jackson D. Why Pupil Voice? Facilitating Pupil Involvement in Learning Networks. *Nexus*, 2005. P. 6-7.
10. Kadir Ab A. (2019). Singapore's educational policy through the prism of student voice: Recasting students as co-agents of educational change and “disrupting” the status quo? *Journal of Education Policy*, 2019. №34(4). P.547 - 576. URL: <https://doi.org/10.1080/02680939.2018.1474387>
11. Mansfield K, Fowler B., & Rainbolt S. The potential of restorative practices to ameliorate discipline gaps: The story of one high school's leadership team. *Educational Administration Quarterly*, 2018. № 54(2). P. 303–323. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1170411>
12. OECD. Declaration on Building Equitable Societies Through Education, 2022 URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0485>
13. Strating E., Vanlommel K., Vermeulen M. Student voice in educational change: Approaches to enhancing motivation within the classroom . *Review of Education*, 2025. № 13(2). URL: <https://doi.org/10.1002/rev3.70082>
14. Welton A., Harris T., Altamirano K., & Williams, T. The politics of student voice: Conceptualizing a model for critical analysis. In M. D. Young & S. Diem (Eds.), *Critical approaches to education policy analysis*, 2017. P. 83 - 109. URL: https://www.researchgate.net/publication/310482414_The_Politics_of_Student_Voice_Conceptualizing_a_Model_for_Critical_Analysis

УДК 378.147.016:94(477)

Білоус Л. В.

к. політ. н., доцент

доцент кафедри суспільних наук,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Orcid.org/0000-0002-1580-8745

ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ» СТУДЕНТАМИ НАФТОГАЗОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЛАТФОРМИ MOODLE

Використання платформи Moodle, яку в Україні почали впроваджувати, як відомо, ще на початку 2000-х рр., [1] суттєво зросло під час COVID-19 через перехід на онлайн навчання в школах та університетах. А після початку повномасштабної війни Росії проти України Moodle став ще більш актуальним інструментом як для освітніх закладів, що виключно працюють в онлайн-форматі через війну, так і для тих, наприклад, ЗВО, в яких певна кількість студентів навчаються заочно чи за індивідуальними графіками тощо. До останніх відноситься ІФНТУНГ, в якому усі навчальні дисципліни існують або в базовому, або в сертифікованому форматі на основі університетської платформи Moodle. Не перелічуючи усіх наявних переваг та недоліків вказаної платформи, зазначимо, що в будь-якому разі вона дає змогу викладачам забезпечити комплексне подання певного предмету з усіма необхідними для цього структурними компонентами з метою якомога глибшого розуміння його суті студентами. І, на наше переконання, ця платформа може бути правдиво використана лише добросовісними студентами, які дійсно хочуть отримати знання, а не тими їх «здобувачами», які, вміло користуючись сучасними технологіями, лише механічно переносять потрібну інформацію з тих чи інших джерел до потрібного пункту.

Історія української державності є обов'язковою дисципліною, яка викладається на першому курсі для здобувачів усіх спеціальностей ІФНТУНГ впродовж одного семестру і становить три кредити ECTS (90 год). Структурно модуль дисципліни поділяється на два змістові модулі з відповідною тематикою лекцій (разом 24 год) та семінарських занять (разом 16 год). Решту – 50 год – складає самостійна робота. Метою викладання та вивчення дисципліни є формування цілісного та системного бачення визначальних закономірностей та тенденцій розвитку української державності. Зазначена мета передбачає розв'язання таких основних завдань: засвоєння наукової періодизації історії України, характерних рис та особливостей, визначальних подій та явищ періодів вітчизняного історичного поступу; формування системних знань про історію творення української державності, усвідомлення останньої як самобутнього й унікального соціально-історичного явища в генезі світового співтовариства; розуміння основних тенденцій, закономірностей й особливостей розвитку державно-політичних, соціально-економічних та духовно-культурних процесів в історії творення української державності; опанування базових історичних, політологічних, економічних, релігієзнавчих та культурологічних понять і категорій; вироблення навичок самостійного мислення та вміння давати власну обгрунтовану оцінку зазначеним вище взаємопов'язаним процесам творення української державності як в минулому, так і в сучасності.

Електронний варіант дисципліни (поки що базовий курс) інтегрований до університетської платформи Moodle і подається через такі основні компоненти:

1) загальні відомості про курс (інформація про автора / авторів курсу; новини; робоча програма; друковані та інтернет джерела; запитання до викладача);

2) лекційні матеріали з відповідними презентаційними матеріалами, які відображають головну проблематику дисципліни – періоди історії українського державотворення; політичні, соціально-економічні та духовно-культурні процеси в історії творення української державності;

3) матеріали для семінарських занять (методичні вказівки для підготовки до занять; виокремлені теми семінарів з планами та контрольними запитаннями і завданнями до них, відповіді на які надсилаються викладачеві на перевірку);

4) модульний контроль (завдання для двох змістових модулів, які надсилаються на перевірку; великий обсяг таких форм і видів тестових завдань для самоконтролю знань, як: закритої форми альтернативні завдання (передбачають відповідь «так» чи «ні» на запропоновані запитання), завдання із множинним вибором (необхідно вибрати правильний варіант відповіді із 3–5 запропонованих), завдання на відповідність частини (причому, ця відповідність стосується: історичних дат і подій; історичних творів та коротких відомостей їхнього змісту / їхніх авторів; назв українських земель та держав, до яких вони входили; історичних постатей та фактів їхніх біографій / їхніх досягнень в тій чи іншій сфері діяльності тощо), завдання на відтворення правильної послідовності; відкритої форми клоуз-тести (тести-доповнення або тести-відновлення, в яких слід домислити, доповнити навмисно пропущені елементи тексту);

5) семестровий контроль (перелік проблемних питань для підготовки до іспиту, якщо він передбачений робочими навчальними планами).

Базовий електронний курс історії української державності може бути доповнений додатковими компонентами відповідно до вимог університетської платформи Moodle і набути таким чином статусу сертифікованого.

Список літератури

1. Moodle. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Moodle>

Жулковський В. В.

кандидат педагогічних наук
старший викладач кафедри формування та розвитку
професійної компетентності персоналу ДКВС України
Пенітенціарна академія України
ORCID: 0000-0001-9433-5298

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЛЕКЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У сучасних умовах розвитку вищої освіти лекція залишається ключовою формою організації навчального процесу, яка забезпечує системне, послідовне та науково обґрунтоване подання навчального матеріалу. Незважаючи на значну кількість інноваційних освітніх технологій, саме лекція продовжує виконувати фундаментальні функції формування професійного мислення здобувачів освіти, розвитку їхньої пізнавальної активності, методологічної культури та здатності до самостійного аналізу складних наукових проблем. Лекційне заняття є не лише способом передачі інформації, а й формою інтелектуального та духовного впливу викладача на аудиторію, що сприяє вихованню наукового світогляду, розвитку критичного мислення й уміння працювати з великими масивами даних.

Паралельно зі збереженням класичних підходів відбуваються суттєві трансформації лекційного викладання, спричинені викликами інформаційного суспільства, потребами модернізації освітнього простору та необхідністю підвищення активності слухачів. Зростає значення інтерактивних методів, проблемного викладу, інформаційно-комунікаційних технологій. Це зумовлює актуальність аналізу як традиційних, так і інноваційних шляхів удосконалення лекцій у вищій школі, зокрема їхньої ролі, функцій, недоліків та можливостей модернізації.

Лекція – головна інформаційна магістраль у навчальному процесі вищої школи, що сприяє засвоєнню системи знань зі спеціальності, формує широкий професійний кругозір і загальну культуру. Лекція будується на основі інформаційно-монологічного методу подачі та пояснення матеріалу й організації пізнавальної діяльності. При цьому викладач у систематизованій, доказовій і аргументованій формі словесно подає і пояснює навчальну інформацію, використовує відповідні наочні матеріали, демонстраційний експеримент та інші засоби навчання. Здобувачі оволодівають сучасною наукою, її методами, проникають у глибини її основних проблем, у логіку й методологію її розвитку; пізнають життєвий потенціал, входять у лабораторію наукового мислення викладача. Кожен лектор зобов'язаний вивчити основи лекційної майстерності, тобто оволодіти загальною грамотою цієї справи, щоб досягти в ньому досконалості [3, с. 28].

Вимоги підвищення відповідності освіти запитам сучасного суспільства і розв'язання проблеми якості тієї освіти, яку пропонують українські ЗВО, диктують інноваційні зміни на всіх рівнях освітнього процесу. Це важливо з огляду на функції закладів освіти як соціального інституту. Вони полягають у оновленні соціальних цінностей і норм шляхом вироблення нових та переймання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України [2, с. 13].

Багато учених-педагогів висловлюють думку, що лекція як метод викладання недостатньо активізує навчальну діяльність здобувачів, бо під час проведення лекції вони пасивно сприймають інформацію [1, с. 125].

Як правило, в сучасних умовах лекційний матеріал викладач наперед пропонує у вигляді електронних конспектів, тому здобувачам освіти навіть не треба його конспектувати, а якщо викладач не відступає у своєму лекційному «читанні» від пропонованого конспекту, то відпадає необхідність відвідувати такі лекції. Спроби відмінити лекції, як найдавніший метод навчання, народжений разом з середньовічним університетом, вже були в історії нашої освіти, в 20-их роках ХХ ст. Реформування вищої освіти України в ХХІ ст. поновили дискусію щодо доцільності лекційного викладання у вищих навчальних закладах. Сучасна лекція має проводитися на засадах проблемності, діалогічного спілкування, активізації мисленнєво-

мовленнєвої діяльності здобувачів освіти. Зокрема, педагогічна практика підтверджує ефективність застосування таких видів лекцій:

1) Лекція-бесіда з постановкою проблемних запитань – надає можливість спрямовувати увагу здобувачів освіти на найбільш важливі питання теми. При цьому на лекції можна організувати інтерактивну взаємодію для пошуку відповідей на проблемні запитання (наприклад, групи по 2–4 здобувачі за одну хвилину спільно формують відповідь на питання в одному реченні; кожен з учасників команд-переможниць отримує певну кількість балів за роботу).

2) Лекція з мікрОВикладанням здобувачів. Актуальним такий вид лекцій є в процесі магістерської підготовки, оскільки навчання в магістратурі передбачає наукову роботу та педагогічну підготовку магістрантів. На таких лекціях вони мають можливість подати результати своїх дослідницьких проєктів, для майбутніх викладачів це гарна педагогічна практика. Окрім того, порівнюючи виклад однокурсників з роботою досвідченого педагога, слухачі засвоюють, що лекція – це не просто передача лектором навчальної інформації, а його інтегрований інтелектуальний і духовний педагогічний вплив на слухачів.

3) Лекція з випереджальною самостійною роботою. Особливість самостійного освоєння теоретичного матеріалу полягає в тому, що здобувачі здійснюють його до лекції. Опрацювавши заздалегідь конспект лекції, вони приходять на заняття зі списком проблемно сформульованих запитань до теми. Викладач відповідає на запитання або організовує спільний пошук відповіді. Аби таке заняття мало логічну структуру, здобувачі формують запитання за тематичними блоками. Така лекція сприяє розвитку вмінь самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал, аналізувати прочитане й бачити проблемні зони в темі, формувати й ставити запитання (найважливіше педагогічне вміння). Якість запитань оцінював викладач. Педагогічна практика проведення згаданих видів лекцій підтверджує їх ефективність і в подоланні орієнтації лекції на середньостатистичного здобувача, і в підвищенні рівня засвоєння навчального матеріалу через усунення пасивного слухання [4, с. 36].

Лекція як форма організації навчального процесу у вищій школі зберігає свою незамінність завдяки здатності забезпечувати системне, логічно вибудоване, науково достовірне подання навчального матеріалу, формувати професійний світогляд здобувачів освіти і створювати умови для їхнього інтелектуального розвитку. Вона виконує низку взаємопов'язаних функцій — інформаційну, виховну, методологічну, організаційну, орієнтаційну та розвивальну — які не можуть бути повністю замінені іншими формами навчання.

Водночас традиційна лекція має і певні обмеження, пов'язані з пасивністю слухачів та недостатнім зворотним зв'язком. Саме тому модернізація лекційного викладання є необхідною умовою підвищення якості освіти. Ефективними напрямками оновлення виступають проблемний підхід, діалогічні форми взаємодії, включення здобувачів у мікрОВикладання, організація попередньої самостійної роботи та активне використання інформаційно-комунікаційних технологій. Такі інновації посилюють пізнавальну активність, підвищують рівень засвоєння матеріалу та забезпечують перехід від репродуктивного до продуктивного й творчого навчання.

Отже, майбутнє лекції полягає не у відмові від неї, а в її глибокому оновленні, спрямованому на поєднання педагогічної майстерності викладача з сучасними технологічними можливостями та активною навчальною позицією здобувачів освіти.

Список літератури

1. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі/В. М. Нагаєв //Київ: Центр учбової літератури. 2007.
2. Ніколаєнко, С. Якість вищої освіти України - погляд у майбутнє. Світ фінансів. 2006. Вип. 3. С. 13.
3. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.]; За ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2005. 399 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М. М. Фіцула. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

УДК 37(09)(460)“1900/1919

Носовець В. С.

аспірант кафедри педагогіки і методики викладання історії
та суспільних дисциплін
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка

РЕФОРМАТОРСЬКІ ВИМОГИ СВІТСЬКОСТІ ОСВІТИ В ІСПАНСЬКІЙ ПРЕСІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Одним із атрибутів європейської реформаторської педагогіки на межі ХІХ – ХХ століть було прагнення захищати принцип світськості/нейтральності освіти. В іспанській пресі 1900–1910-х років реформаторські вимоги світськості освіти лунали вельми гучно.

Рішучим поборником світської школи в Іспанії був валенсійський освітянин Едуардо Гільяр (Eduardo Guillar Clari). У своїх “Педагогічних листах” (Las Dominicales, 1907–1908) [1], [2] він закликав освітянську спільноту стати на прогресивний цивілізаційний шлях і руйнувати традиційні рутинні уявлення про уклад школи. Едуардо Гільяр наголошував, що піднесення країни стане можливим тоді, коли прийдешні покоління матимуть всезагальну світську освіту та будуватимуть царство братерства, любові та добра.

“Без сумніву, національна проблема – це проблема педагогічна. Неграмотність – лихо, яке має щезнути. Загалом же не вистачає вчителів і засобів для навчання. Сучасна педагогіка є переважно світською; вона визначає, що у навчанні немає місця забобонам жодного роду”, – зазначав педагог [2, с. 4].

Закликаючи розбудовувати в Іспанії світську школу, Едуардо Гільяр підкреслював, що то – “єдина надія на оновлення” [2, с. 4].

Світськість освіти дозволяє дитині вчитися мисленню, науці. Світська школа вможливорює виховання вільних індивідів, котрі мають тверді переконання і захищають ті чи інші ідеали лише внаслідок глибокого власного осмислення їхньої ролі в дійсності [2, с. 4].

Раніше, у статті “Світська школа” (El Motin, 1904) [3] Едуардо Гільяр указував, що справжнє просвітництво набувається тільки в світській школі, а вчитель, немов капітан, веде дитину до перемоги у боротьбі за прогрес. “Світська школа є невеличким суспільством, у якому зароджуються гуманістичні почуття, що конституують братську любов”, – зауважував педагог [3, с. 3].

У замітці “Світська школа” (Las Dominicales, 1901) [4] Мігель Олівар (Miguel Olivar) палко захищав принцип світськості освіти. Публіцист наголошував на тому, що за світською школою – прийдешнє, прогрес. Сучасна школа має відходити від релігійних догм і озброювати дітей справжніми знаннями наук.

“Дитина має вивчати математику, щоб обчислювати, коригувати та зважувати економічні питання; вона має вивчати науки, щоби здійснювати великі відкриття й уміти орієнтуватися в політиці та суспільстві”, – пояснював Мігель Олівар [4, с. 4].

У публікації “Головна проблема” (Heraldo de Madrid, 1908) [5] стверджувалося, що іспанський народ лише тоді стане на цивілізаційний шлях розвитку, коли відчуватиме свободу мислення. Для оновлення Іспанії недостатньо виконання громадянами моральних і суспільних обов’язків. А починати досягати свободи мислення необхідно зі школи, яка має стояти на позиціях нейтральності та світськості освіти. Школа із конфесійним і догматичним навчанням нагадує секту, вона не може просуватися вперед.

“Нейтральність школи не означає, що така школа проти Бога чи без Бога; це означає визволення школи від клерикальної та теократичної опіки. Адже поряд із вивченням науки, усіх наук, у дійсності наспівується релігійний гімн, найкращий і найвищий із культів з усіма містеріями, з усіма трансцендентальними проблемами”, – зазначалося у статті [5, с. 1].

У замітці “Нейтральна школа” (La Mañana, 1910) [6] констатувалося, що в іспанському суспільстві під впливом політичних партій думки стосовно світської школи розділилися.

Проти такої школи виступають карлісти, інтегристи, консерватори, усі церковні діячі; прихильниками такої школи є радикальні елементи – республіканці, соціалісти. Проте і ті, і інші відстоюють крайні позиції, а істина – десь посередині.

“Сучасна школа, школа прогресивна, школа демократична має бути нейтральною. Необхідно визначити за безспірну догму, за керівний принцип будь-якого навчання принцип свободи мислення. Бо навчати не означає тільки настановляти, але й виховувати також. Не виконає своєї місії шкільний учитель, дотримуючись виключно розумового виховання; він має дбати про пробудження волі вихованця”, – стверджувалося у публікації [6, с. 2].

На думку авторів видання, у сучасних народів, у культурних і вільних країнах головного значення набуває принцип толерантності у суспільних відносинах, і кожний має виконувати свою функцію відповідно до призначення – учитель у школі, священник – у церкві, військовий – у казармі, батько – у родині [6, с. 2].

У публікації “Світські школи” (La Bandera Federal, 1912) [7] йшлося про необхідність поширення світських шкіл в Іспанії, адже вони на відміну від релігійних та конфесійних шкіл насамперед навчають дітей мислити. Світська школа дозволить учням отримувати корисні для подальшого життя знання, знання, необхідні на виробництві, у майстернях, бо така школа орієнтована переважно на практичне навчання.

Народ сам має подбати про заснування нових шкіл, а не чекати цього від урядів. Настав час поспішати, прямувати до прогресу, визволятися від клерикалізму. Настав час озброювати дітей істинними знаннями, а не релігійними ученнями.

“Відкриваючи школи в усіх селах, Іспанія за короткий час перетвориться на прогресивну націю, а сьогоднішні діти завтра сформують легіон освічених людей, корисних для Батьківщини”, – проголошувалося у замітці [7, с. 2].

Відстоювання принципу світськості освіти у католицькій Іспанії на початку XX століття перетворилося на яру боротьбу. Серед видатних іспанських педагогів, особливо педагогів-богословів, було чимало противників світської школи. Один із найяскравіших прикладів – персоналія освітянина Андреса Манхона (Andres Manjon у Manjon), реформатора початкової освіти на межі XIX – XX століть, фундатора шкіл “Аве-Марія” для бідних учнів. У низці статей і заміток у саламанкському “Шкільному віснику” у 1910-х роках Андрес Манхон критикував ідейні засади світської освіти, називав світську школу “скаліченою” [8, с. 5], “варварською”, “ворожою Богові та людям” [9, с. 6].

Список літератури

1. Guillar Clari E. Cartas pedagogicas VII. *Las Dominicales*. Madrid, Viernes 29 de noviembre de 1907. № 353, año VIII. P. 4. 165.
2. Guillar Clari E. Cartas pedagogicas IX. *Las Dominicales*. Madrid, Viernes 3 de enero de 1908. № 358, año IX. P. 4.
3. Guillar Clari E. La escuela laica. *El Motin*. Madrid, 1 de febrero de 1904. № 5, año XXIV. P. 3.
4. Olivar M. La escuela laica. *Las Dominicales*. Madrid, Viernes 15 de noviembre de 1901. № 40, año I. P. 4.
5. Problema capital. *Heraldo de Madrid*. Jueves 7 de mayo de 1908. № 6.369, año XIX. P. 1.
6. Liberales y reaccionarios. La enseñanza laica. Los mitines de ayer. La escuela neutra. *La Mañana*. Madrid, Lunes 28 de febrero de 1910. № 85, año II. P. 2.
7. Escuelas laicas. *La Bandera Federal*. Madrid, Sabado 28 de septiembre de 1912. № 129, año III. P. 2–3.
8. Manjon A. La escuela laica, por no ser religiosa, se hace mutilada o manca. *Heraldo Escolar*. Salamanca, 8 de octubre de 1915. № 85, año II. P. 5–6.
9. Manjon A. Consecuencias. *Heraldo Escolar*. Salamanca, 16 de abril de 1915. № 60, año II. P. 5–6.

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА,
СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)
EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY,
VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 37.091.4(477+100)

Браницька А. В.

здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти,
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ

Раєвська І. М.

к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ

orcid.org/0000-0002-4582-2839

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ РІВНЕВОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Система освіти сьогодні переживає масштабні зміни, спрямовані на розвиток учня як особистості та формування компетентностей, необхідних для успішного життя в динамічному суспільстві. Одним із ключових напрямів цих перетворень є персоналізація навчання, що визначена пріоритетом Нової української школи (НУШ). Вона забезпечує врахування індивідуальних особливостей, здібностей і темпу засвоєння матеріалу, створюючи умови для самореалізації та розкриття творчого потенціалу.

Сучасна освітня парадигма поступово відходить від знанневої моделі, надаючи перевагу компетентнісному підходу, де в центрі педагогічної взаємодії перебуває учень з його унікальними потребами. У цьому контексті диференціація та персоналізація виступають важливими механізмами забезпечення якості й доступності навчання. Особливу роль відіграє рівнева диференціація, яка дозволяє адаптувати завдання й методи до рівня підготовки школярів, сприяючи зростанню мотивації, розвитку автономності та формуванню позитивної самооцінки. Дослідження теоретичних основ рівневої диференціації та аналіз зарубіжного досвіду її застосування (Фінляндія, США, Канада, Німеччина) набувають особливої ваги в умовах модернізації української школи. Це відкриває можливості для осмислення ефективних моделей персоналізації та їх адаптації до національних реалій, що забезпечує поступове наближення до світових освітніх стандартів.

Метою статті є дослідити роль рівневої диференціації як механізму персоналізації навчання та узагальнити міжнародний і вітчизняний досвід її застосування.

Рівнева диференціація є одним із провідних механізмів персоналізації навчання, що забезпечує врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх здібностей та рівня підготовки. Вона передбачає організацію освітнього процесу, у якому зміст, методи та форми роботи узгоджуються з різними рівнями складності, створюючи умови для поступового переходу від базових знань до більш складних завдань. Такий підхід сприяє розвитку мотивації, формуванню позитивної самооцінки та навчальної автономії.

У працях українських дослідників (С. Дубяга, О. Савченко, С. Логачевська, Л. Коваль та ін.) диференціація розглядається не лише як дидактичний інструмент, а й як психологічна умова розвитку особистості. Вона створює «ситуацію успіху» для кожного школяра, запобігає перевантаженню та водночас стимулює інтелектуальний і творчий потенціал. Так, С. Гончаренко визначає диференціацію як поєднання єдиних освітніх вимог із різними шляхами їх досягнення, а С. Дубяга трактує її як «систему керування пізнавальною діяльністю учнів, яка відбувається з урахуванням як індивідуальних психологічних особливостей дітей, так і домінуючих особливостей окремих груп» [1, с.55].

Найбільш практикоорієнтованою формою внутрішньої диференціації в умовах масової школи є рівнева. Її сутність полягає у засвоєнні матеріалу на різних рівнях складності відповідно до пізнавальних можливостей учнів, при цьому кожен обов'язково досягає базового рівня. Теоретичне підґрунтя цього підходу спирається на концепцію про «зону найближчого розвитку», згідно з якою навчання має випереджати розвиток і стимулювати інтелектуальне зростання через завдання, що є посильними за умови педагогічної підтримки.

У практиці рівнева диференціація реалізується через багаторівневі завдання, індивідуальні освітні маршрути, групову роботу за рівнем підготовки та гнучке оцінювання. Завдання структуруються за трьома рівнями:

- Базовий – формування мінімально необхідних знань і вмінь;
- Достатній – застосування знань у типових ситуаціях;
- Високий – творча діяльність, розв'язання проблемних завдань та перенесення знань у нові контексти.

Основна мета рівневої диференціації полягає у забезпеченні ефективного засвоєння знань усіма учнями, підтримці їхньої мотивації та розвитку навчальної автономії.

У концепції Нової української школи персоналізація постає не просто як методичний прийом, а як цілісна освітня філософія, що визначає структуру та логіку побудови навчального середовища. Вона виходить за межі традиційного індивідуального підходу, який здебільшого реалізується діями вчителя, і пропонує партнерську модель, де учень стає активним співтворцем власної освітньої траєкторії.

Персоналізоване навчання має низку визначальних характеристик, серед яких варто виділити такі:

- Суб'єктність – залучення дитини до визначення навчальних цілей та вибору способів і темпу роботи;
- Автономність – здатність брати відповідальність за власний поступ, здійснювати рефлексію та коригувати освітній маршрут;
- Індивідуальна траєкторія – відхід від уніфікованих програм на користь умов для самореалізації кожного учня.

Рівнева диференціація виступає практичним механізмом реалізації персоналізації, адже дозволяє адаптувати навчальні завдання до можливостей школярів, водночас зберігаючи єдність державних стандартів. Її ефективність залежить від урахування психологічних закономірностей навчання. Відповідно до конструктивістської парадигми, знання не передаються у готовому вигляді, а формуються самим учнем у процесі активної взаємодії з освітнім середовищем. Такий підхід акцентує увагу на активній ролі дитини у навчанні та потребує створення відповідних психологічних умов, які забезпечують ефективність освітнього процесу. До ключових психологічних умов належать:

- врахування вікових особливостей (у початковій школі – поступовість, наочність і підтримка вчителя);

- формування внутрішньої мотивації через переживання успіху, що переносить акцент із зовнішніх стимулів на інтерес до пізнання;
- розвиток адекватної самооцінки, коли увага зосереджується на особистому прогресі, а не на порівнянні з іншими.

Світовий досвід підтверджує універсальність ідей диференціації. У США поширена концепція «диференційованого викладання» (differentiated instruction) Керол Томлінсон, яка передбачає варіювання змісту та процесів залежно від готовності й інтересів учнів [2]. Фінська модель базується на принципі інклюзивності, де індивідуальні плани та різноманітні завдання забезпечують повноцінне включення кожної дитини в освітній простір. У Німеччині активно застосовуються багаторівневі матеріали, що дозволяють учням працювати у власному темпі.

Українська педагогічна традиція має глибоке гуманістичне підґрунтя. В. Сухомлинський наголошував на важливості розуміння внутрішнього світу дитини як основи педагогічної майстерності, а О. Савченко підкреслювала значення диференціації для створення «ситуації успіху». Сьогодні персоналізація та диференціація закріплені як стратегічні пріоритети у нормативних документах МОН. Перспективним напрямом розвитку є використання цифрових освітніх платформ, що автоматично добирають завдання відповідно до рівня підготовки учнів, значно розширюючи можливості персоналізованого навчання.

Теоретичний аналіз засвідчує, що рівнева диференціація є системоутворювальним компонентом сучасної освіти, який дозволяє подолати суперечність між єдиними вимогами стандарту та різноманітністю індивідуальних можливостей. Вона виступає дієвим інструментом персоналізації, сприяючи переходу від репродуктивного навчання до активного конструювання власного досвіду. Поєднання світового досвіду з національними традиціями та можливостями цифрових технологій створює міцне підґрунтя для гуманізації української школи та розвитку компетентної, автономної особистості.

Список літератури

1. Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта». Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.
2. Tomlinson C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. 2nd ed. Alexandria: ASCD, 2014. 208 p.

УДК 373.3:37.091.3:37.018.1

Вовченко Л. П.

старший вчитель,
методист Херсонської гімназії № 1
Херсонської міської ради

Раєвська І. М.

к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет,
м. Івано-Франківськ

<https://orcid.org/0000-0002-4582-2839>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Українська освіта перебуває у процесі глибоких змін, що зумовлені глобальними викликами та реалізацією Концепції Нової української школи. У цьому контексті особливого значення набуває формування творчого мислення молодших школярів, адже воно забезпечує здатність до інноваційної діяльності, критичного осмислення інформації та самостійного прийняття рішень.

Творче мислення виступає важливим чинником розвитку особистості та її адаптації до швидкозмінного світу. Особливої уваги потребують діти «покоління Альфа», які вирізняються високою здатністю до сприйняття інформації та природною залученістю до цифрових технологій, але водночас часто мають обмежені соціальні контакти. Це актуалізує необхідність застосування інноваційних підходів і групових форм навчання, що ґрунтуються на співпраці та дитиноцентризмі, відповідно до стратегічних орієнтирів Нової української школи.

Творче мислення визначається як здатність генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення та поєднувати знання з різних сфер для створення оригінального продукту. У молодшому шкільному віці воно формується на основі:

- ігрової діяльності, яка стимулює уяву та фантазію;
- пізнавальної активності, що розвиває інтерес до нового;
- емоційно-позитивного середовища, яке підтримує сміливість у висловленні власних думок;
- індивідуалізації навчання, що враховує здібності та темп розвитку кожної дитини.

Психолого-педагогічні дослідження (І. Бех, О. Гнатюк, О. Савченко, В. Сухомлинський) підкреслюють, що творчість у дітей виникає тоді, коли навчання виходить за межі репродуктивної діяльності та відкриває простір для експериментування. «Формування творчої особистості – це динамічний процес формування цілісної людської індивідуальності, що проявляє творчу мотивацію, творчі вміння та здібності, що забезпечує здатність формувати якісно нові матеріали, технології, що в тій чи іншій мірі змінюють життя на краще» [1]. Саме тому сучасна педагогіка активно звертається до інноваційних форм організації освітнього процесу, які стимулюють креативність і дозволяють учням проявляти себе як активних суб'єктів навчання.

Одним із найбільш ефективних напрямів є використання ігрових та діяльнісних технологій. Рольові ігри, квести та інтерактивні вправи моделюють життєві ситуації, створюючи умови для занурення дитини у навчальний матеріал через практичний досвід.

Важливим інструментом стають STEM- та STEAM-підходи, що інтегрують науку, технології, інженерію, мистецтво та математику, формуючи міждисциплінарне мислення й відкриваючи простір для творчих експериментів. Додатково процес навчання збагачується елементами гейміфікації: система балів, рівнів і нагород мотивує дітей до активності та сприяє розвитку внутрішньої мотивації.

Не менш значущим є впровадження проєктної діяльності. Робота над міні-проєктами у групах розвиває навички співпраці, комунікації та креативності, а дослідницькі завдання дозволяють учням самостійно формулювати питання, шукати інформацію та презентувати результати. Важливо, що такі проєкти можуть бути пов'язані з локальними проблемами громади, що формує у дітей соціальну відповідальність і розуміння практичної цінності знань.

Сучасна початкова школа також активно використовує цифрові інструменти. Онлайн-платформи на кшталт LearningApps, Kahoot чи ClassDojo забезпечують інтерактивність і зворотний зв'язок, а технології віртуальної та доповненої реальності створюють ефект занурення у навчальний матеріал. Цифрові творчі лабораторії з малювання, музики чи програмування відкривають дітям можливість створювати власні продукти, що сприяє розвитку індивідуальної креативності.

Окремий пласт інноваційних підходів становлять технології критичного мислення. Метод «Шість капелюхів мислення» Едварда де Бона дозволяє аналізувати проблеми з різних точок зору, а дискусії, дебати та мозкові штурми у доступній для молодших школярів формі формують навички аргументації та пошуку нестандартних рішень [3, с.73]. Наприклад, під час обговорення казки учні можуть «одягати» різні капелюхи: білий – для збирання фактів про персонажів, червоний – для висловлення емоцій, чорний – для критики вчинків героїв, жовтий – для пошуку позитивних моментів, зелений – для пропонування альтернативних рішень, а синій – для підбиття підсумків. Такий підхід допомагає дітям навчитися дивитися на одну проблему з різних позицій і розвиває гнучкість мислення.

Дискусії та дебати також можуть бути адаптовані для молодших школярів. Наприклад, на уроці «Я досліджую світ» учні обговорюють питання «Чи потрібні тваринам зоопарки?». Одна група аргументує користь зоопарків (збереження видів, можливість спостереження), інша – висловлює протилежну позицію (обмеження свободи, штучні умови). Учитель виступає модератором, допомагаючи дітям формулювати аргументи та висловлювати їх у доступній формі.

Ефективність зазначених підходів значною мірою залежить від психолого-педагогічних умов. Серед ключових чинників варто виділити підтримку внутрішньої мотивації учнів через посилені, але водночас цікаві завдання, що викликають інтерес і стимулюють активність. Важливим є також партнерський характер взаємодії між учителем і учнем, коли педагог виступає наставником і фасилітатором, створюючи атмосферу довіри та співпраці. Не менш значущим є формування інклюзивного та психологічно комфортного середовища, яке враховує індивідуальні особливості дітей, а також активне залучення батьків до освітнього процесу, зокрема до творчих проєктів, що дозволяє підтримувати інтереси дитини поза школою.

У цьому контексті особливе місце займає групова робота, яка розглядається як спільна діяльність учнів та вчителя й реалізується через різні види взаємодії: «учень – учень», «учень – група», «учитель – учень». Як зазначається у дослідженнях, «групова форма роботи несе в собі риси інноваційного навчання: самостійне здобування знань у результаті

пошукової діяльності, коли зростає обсяг і глибина розуміння навчального матеріалу, пізнавальна активність і творча самостійність ставить учня в активну позицію» [2].

Завдяки позитивному взаємозв'язку між учасниками, індивідуальній відповідальності та рефлексивним процесам групова робота створює сприятливі умови для розвитку творчого мислення. Особливо ефективною вона є на уроках математики, де застосування спеціальних прийомів дозволяє поєднати навчання з активною співпрацею. Так, методи «Зигзаг» та «Пазли» забезпечують розподіл матеріалу між учасниками для взаємонавчання, а «Мозковий штурм» стимулює висунення великої кількості ідей та їх конструктивне обговорення. Прийом «Товсті та тонкі питання» навчає дітей розрізняти прості відповіді від проблемних, що потребують глибших роздумів, тоді як метод «Сніговий ком» поєднує індивідуальну роботу з поступовим об'єднанням у пари та групи для пошуку оптимального рішення.

Важливою умовою розвитку творчого мислення є також використання спеціальних типів задач: із зайвими або недостатніми даними, завдань із кількома способами розв'язання та нестандартних логічних вправ. Саме такі завдання стимулюють учнів до пошуку нових підходів, формують гнучкість мислення та сприяють розвитку креативності у навчальному процесі.

Отже, формування творчого мислення молодших школярів є ключовим завданням сучасної української освіти, яке реалізується через поєднання традиційних і інноваційних методів, інтеграцію цифрових технологій та розвиток критичного мислення. Ефективність цього процесу забезпечується груповими формами роботи й партнерською взаємодією між учителем та учнем, що створює психологічно комфортне середовище для самовираження кожної дитини.

Список літератури

1. Гнатюк О. В. Проблема творчого мислення молодших школярів в сучасних умовах. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743250/1/Текст.pdf>.
2. Раєвська І., Ізмайлова О. Переваги та недоліки групової навчальної діяльності. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції (7 лютого 2022 р., м. Тарту, Естонія). / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Тарту: ГО «ВАДНД». С. 362–367. URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-18.pdf>.
3. De Bono E. *Six Thinking Hats*. London: Penguin, 2000. 192 p.

УДК 378.147:811.111

Задорожна О. В.

старший викладач кафедри іноземних мов

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут

<https://orcid.org/0009-0007-0127-2250>

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ FLIPPED CLASSROOM У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасна система вищої освіти, зокрема військової, перебуває в умовах постійної трансформації, що зумовлено зростанням вимог до професійної підготовки фахівців, інтеграцією в європейський освітній простір та необхідністю впровадження інноваційних педагогічних технологій. Навчання іноземної мови курсантів вищих навчальних закладів має бути спрямоване не лише на засвоєння мовних знань, а й на формування здатності ефективно діяти в іншомовному професійному середовищі, зокрема в умовах міжкультурної та міжнародної взаємодії. Традиційні форми організації занять не завжди забезпечують достатній рівень мовленнєвої практики, що особливо відчутно в умовах обмеженого аудиторного часу та високої навчальної завантаженості курсантів. У цьому контексті модель Flipped Classroom (перевернуте навчання) набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє оптимізувати навчальний процес, перенести опрацювання теоретичного матеріалу за межі аудиторії та зосередити увагу на практичному використанні мови під час занять [1, с.16].

Модель Flipped Classroom передбачає зміну традиційної логіки навчального процесу: первинне ознайомлення з навчальним матеріалом відбувається самостійно (через відеолекції, презентації, інтерактивні матеріали), тоді як аудиторний час використовується для практичної діяльності, обговорень, аналізу та застосування знань [2, с.8]. Дослідники зазначають, що перевернуте навчання ґрунтується на принципах конструктивізму та активного навчання, сприяючи розвитку критичного мислення та відповідальності здобувачів освіти за власний результат [3, с.5]. У контексті навчання іноземної мови це означає збільшення часу для мовленнєвої практики, інтеракції та комунікативних завдань. Особливо важливим є те, що Flipped Classroom дозволяє індивідуалізувати темп засвоєння матеріалу: курсанти можуть переглядати навчальні ресурси у зручний для себе час, повертатися до складних моментів та працювати з матеріалом відповідно до власного рівня підготовки.

Використання Flipped Classroom у навчанні іноземної мови курсантів дозволяє поєднати самостійну підготовку з контрольованою аудиторною діяльністю. Попереднє опрацювання лексико-граматичного матеріалу вдома звільняє час на занятті для рольових ігор, ситуативних діалогів, моделювання професійних комунікативних ситуацій та роботи з автентичними текстами.

Крім того, така модель сприяє формуванню навичок самостійного навчання, що є надзвичайно важливим для майбутніх офіцерів, які мають бути готовими до безперервного професійного розвитку протягом служби.

Комунікативна компетентність у навчанні іноземної мови передбачає інтеграцію мовної, мовленнєвої, соціокультурної та стратегічної складових. Модель Flipped Classroom створює умови для комплексного розвитку цих компонентів завдяки активному використанню інтерактивних методів навчання. Аудиторні заняття в умовах перевернутого навчання трансформуються у простір активної

комунікації, де викладач виступає не стільки джерелом знань, скільки фасилітатором навчального процесу [4, с. 91]. Курсанти отримують більше можливостей для усного мовлення, дискусій та співпраці, що позитивно впливає на розвиток мовленнєвих навичок.

Дослідження свідчать, що застосування Flipped Classroom у викладанні іноземних мов підвищує рівень мотивації здобувачів освіти, зменшує мовленнєву тривожність та сприяє формуванню впевненості у використанні мови в реальних комунікативних ситуаціях [5, с. 321]. У моделі Flipped Classroom роль викладача зазнає суттєвих змін. Він стає розробником навчального контенту, організатором та координатором навчальної діяльності. Якість відеоматеріалів, завдань для самостійної роботи та зворотного зв'язку безпосередньо впливає на ефективність навчання.

Отже, модель Flipped Classroom є ефективним інструментом модернізації навчання іноземної мови курсантів вищих навчальних закладів. Її впровадження сприяє раціональному використанню аудиторного часу, підвищенню рівня мотивації, розвитку автономності та формуванню іншомовної комунікативної компетентності. Перевернуте навчання відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема військових, і може бути рекомендоване для широкого впровадження за умови методично обґрунтованого підходу та належного технічного забезпечення.

Список літератури

1. Bergmann J., Sams A. *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day*. Washington : International Society for Technology in Education, 2012. 112 p.
2. Bishop J. L., Verleger M. A. The flipped classroom: A survey of the research. ASEE National Conference Proceedings. Atlanta, 2013. P. 1–18.
3. Abeysekera L., Dawson P. Motivation and cognitive load in the flipped classroom // *Higher Education Research & Development*. 2015. Vol. 34, No. 1. P. 1–14.
4. O’Flaherty J., Phillips C. The use of flipped classrooms in higher education // *The Internet and Higher Education*. 2015. Vol. 25. P. 85–95.
5. Zainuddin Z., Halili S. Flipped classroom research and trends from different fields of study. *Educational Technology & Society*. 2016. Vol. 19, No. 3. P. 313–324.

УДК 81'37+811.161.

Федіна О. В.

к.ф.н., доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти
“Дніпровська академія неперервної освіти”
Дніпропетровської обласної ради”
ORCID: 0000-0003-2028-0081

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ VS ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Згідно з Законом України “Про освіту”, академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів і правил, закріплених законом і прийнятих у науково-освітньому середовищі, які визначають, як учасники освітнього процесу мають діяти щодо створення, представлення, використання результатів навчання та наукової / творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових здобутків [4]. Академічна нечесність — дії чи бездіяльність, які суперечать принципам академічної доброчесності, порушують етичні та правові норми, шкодять довірі та справедливості [5].

Питання застосування штучного інтелекту для підготовки як творчих так і наукових робіт здобувачами освіти наразі має невелике юридичне підґрунтя [2]. Жоден стандарт поки що не встановлює чітко, скільки відсотків роботи може бути згенеровано ШІ. Деякі університети або журнали зазначають: якщо текст або зображення згенеровані ШІ, це має бути вказано, або ці фрагменти мають бути перекомпоновані людиною. Підхід до використання ШІ як помічника, але не автора — більш безпечний [1]: дозволено генерувати ідеї, створювати чернетки, узагальнювати пропозиції, але остаточна версія має бути написана й рецензована людиною.

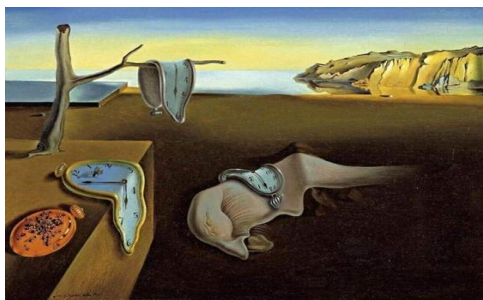
У наукових спільнотах дискусії досить активні наразі. Деякі журнали вже забороняють використання великих мовних моделей як співавтора або навіть як основного автора без уточнення [3]. Окремі науковці скептично ставляться до “напівгенерованих” текстів через ризик некоректності, повторення помилок чи плагіату, проте інші визнають, що ШІ може бути корисним допоміжним інструментом, особливо для перекладів, стилізації, генерації ідей, але не для повноцінного написання роботи.

Мистецькі спільноти особливо чутливо реагують, коли стилістика дуже нагадує певного художника або відомий авторський стиль. Якщо художник заявляє, що твір “зійшов із ШІ”, це може порушувати додаткові питання про оригінальність і авторство [6]. У виставкових, галерейних контекстах часто вимагають, щоб твір був “реально виконаний” людиною або з акцентом на “людський внесок” (наприклад, редагування, доробка, комбінування). У деяких конкурсах або преміях можуть взагалі забороняти подання творів, понад 50 % яких згенеровано штучним інтелектом, а тому учасникам варто уважно перевіряти положення конкурсів. Щодо згенерованих ШІ малюнків / зображень: зарубіжні видавництва відмовляють авторам у виданні, наприклад, дитячої літератури, якщо наявне використання ШІ. Відчизняні видавництва теж чутливо реагують на подібні пропозиції, наголошуючи, що застосування ШІ можливе для обробки великих масивів інформації, але не для створення художнього продукту (писемного чи мальованого). Така ситуація склалась через етичні такі питання? 1) хто є автором — користувач, який вказав промпт, чи сама модель; 2) якщо штучний інтелект створив зображення на основі стилю певного художника, це наслідок чи плагіат? Проте, якщо художник доопрацює зображення вручну, змінить композицію — це посилить аргумент на користь того, що внесок людини значущий.

Для вирішення питань авторства й оригінальності роботи існує Порядок перевірки академічних та наукових текстів на плагіат, затверджений відповідно до нормативної бази України, відповідно до якого заклади освіти / установи укладають внутрішні “Положення

про запобігання академічному плагіату” або “Про виявлення плагіату” і перевіряють роботи за допомогою ліцензійних програм, перш ніж висновкувати про рекомендацію до публікації чи захисту, або про відхилення роботи.

Розглянемо авторську практичну вправу “Плагіат у мистецтві”, мета якої — допомогти усвідомити здобувачам освіти, що авторство важливе не лише у текстах. Учитель показує 2 подібні малюнки або фотографії (один — відомий, інший — копія). Учні мають визначити, де оригінал, де підробка, яка порушує правила академічної доброчесності, а де “натхнення”¹, колективно обговорюють, створюють власну роботу “за мотивами”, зазначаючи інформацію про митця, об’єкт і спосіб використання ШІ (промпт). Проілюструємо:



«Сталість пам'яті» (також відома як «Постійність пам'яті» або «М'які годинники»), а її автором є іспанський художник Сальвадор Далі. Це одна з найвідоміших робіт у стилі сюрреалізму, написана у 1931 році. На картині зображено пейзаж рідного для Далі узбережжя Каталонії, а також м'які годинники, що символізують відносність і плинність часу.



Якщо учні не впевнені у власній обізнаності щодо предмету мистецтва, який розглядають, вони мають звернутись до першоджерела: знайти оригінал за допомогою всемережжя.

Наведемо приклад “натхнення”, який має право право на існування, оскільки чесно відображає всю необхідну інформацію:



«Плинність почуттів» О. Федіна

(натхнення ідеєю Сальвадора Далі, виконано за допомогою ChatGPT, промпт *«замість годинників на картинці намалюй почуття: любов - сердечко, розпач - обличчя зі сльозами, радість - смайлик, страх - обличчя жаху, щоб вони пливли, розтікалися як у С. Далі»*).

¹ Під “натхненням” розуміємо роботу, яку людина виконала за допомогою штучного інтелекту, але не прямо наслідуючи певного митця, а надихнувшись його ідеєю, стилем, манерою тощо.

Отже, академічна доброчесність — це не лише вимога, а й етичний стандарт. Плагіат легше попередити, ніж карати, особливо у час поширення й активного застосування штучного інтелекту. Формування культури чесності починається з особистого прикладу педагога, його обізнаності, вміння правильно донести інформацію та навчити здобувача освіти діяти чесно, перш за все перед самим собою.

Список літератури

1. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 20. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/407> (дата звернення: 11.01.2026).
2. Гришко В. І., Киричук Б. С. Академічна доброчесність і штучний інтелект: подолання викликів у освітньо-науковій діяльності України та зарубіжних держав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 85(2). DOI:10.24144/2307-3322.2024.85.2.45.
3. Kornieva Z., Lukianenko V., Baklazhenko Y. Research integrity in the age of AI: policies, practices, and challenges. *Advanced Education*. 2025. Вип. 26. DOI:10.20535/2410-8286.338125.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 11.01.2026).
5. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 19. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/380> (дата звернення: 11.01.2026).
6. Яндола К. О., Бабич А. А., Мірошніченко О. С. Проблема академічної доброчесності в контексті використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 3(21). DOI:10.26661/2786-5622-2024-3-21.



УДК 378.6: 355: 378.147

Демченко Н. В.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри іноземних мов,

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут

АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС: ВІД ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ДО ІНСТРУМЕНТУ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ

Сучасна трансформація української армії супроводжується парадоксальною ситуацією: з одного боку, безпрецедентне зростання міжнародної взаємодії, доступ до іноземної техніки та участь у багатонаціональних форматах створили гостру потребу в англомовних фахівцях, з іншого боку, система мовної підготовки залишається на периферії кадрової політики, функціонуючи як ізольована освітня активність без чіткого зв'язку з організаційними цілями.

Аналіз практики військових організацій показує типову помилку: мовну підготовку розглядають виключно як педагогічну проблему, намагаючись вирішити її через удосконалення методик викладання. Натомість ключова проблема лежить у площині управління: відсутність механізмів, які перетворюють мовну компетентність на вимірюваний, відстежуваний та стратегічно використовуваний організаційний ресурс.

Ця системна прогалина породжує ряд негативних наслідків:

- відсутність мотивації до тривалого навчання при відсутності зв'язку з кар'єрою;
- неефективне використання навчених фахівців через відсутність обліку їхніх компетентностей;
- дублювання зусиль та марнування ресурсів через несистемний підхід.

Мета: обґрунтувати концептуальний перехід від сприйняття англомовної підготовки як освітньої послуги до її позиціонування як інструменту стратегічного управління людським капіталом у військовій організації.

Сучасні підходи до мовної підготовки військовослужбовців потребують переорієнтації від універсальних програм загальної англійської мови до профільованого розвитку професійно релевантних компетентностей [1]. Практика однакового навчання для всіх категорій персоналу не враховує різницю у функціональних обов'язках, що призводить до нераціонального використання часу та ресурсів і водночас залишає критично важливі мовні навички нерозвиненими. У цьому контексті доцільним є формування системи професійних мовних профілів [4], у межах якої для окремих категорій військовослужбовців визначаються необхідні мовні функції, достатній рівень володіння та пріоритетні мовні домени. Такий підхід забезпечує цільову спрямованість навчання та безпосередній зв'язок між мовною підготовкою і професійними завданнями.

Важливим аспектом ефективного розвитку мовних компетентностей є забезпечення їх безперервності. Традиційна організація мовної підготовки у вигляді епізодичних курсів не дозволяє підтримувати стабільний рівень володіння мовою, оскільки після завершення навчання військовослужбовці повертаються до одномовного професійного середовища, що сприяє швидкій втраті набутих навичок. Перехід до моделей безперервного розвитку передбачає регулярні, але менш інтенсивні навчальні активності, використання мобільних

форматів навчання та інтеграцію англійської мови у повсякденну професійну діяльність. У результаті мовна компетентність не лише формується, а й підтримується, що знижує потребу у повторному навчанні та підвищує ефективність інвестицій у людський капітал.

З позицій управління людським капіталом принципово важливим є перехід від неформального сприйняття мовної компетентності до її розгляду як вимірюваного та керованого ресурсу. Відсутність системного обліку рівня володіння англійською мовою ускладнює планування кадрових рішень і не дозволяє ефективно використовувати наявний мовний потенціал. Запровадження стандартизованого оцінювання, централізованого обліку та періодичного оновлення даних створює можливість формування цілісного уявлення про мовні спроможності підрозділів і окремих фахівців. Це, у свою чергу, дає змогу більш обґрунтовано формувати команди, планувати навчання та виявляти дефіцити компетентностей.

Суттєвим чинником мотивації до мовного навчання є інтеграція мовних компетентностей у систему кар'єрних рішень [2]. За умов, коли рівень володіння англійською мовою не впливає на призначення, навчальні можливості або професійне зростання, зацікавленість військовослужбовців у тривалому навчанні залишається низькою. Включення мовних вимог до посадових характеристик, критеріїв відбору на міжнародні програми, процедур атестування та можливостей професійної спеціалізації трансформує мовну компетентність у значущий фактор кар'єрного розвитку. Це формує внутрішню мотивацію та сприяє усвідомленому інвестуванню військовослужбовців у власний професійний потенціал.

Перехід до стратегічного управління мовними спроможностями передбачає відмову від реактивного підходу до навчання на користь довгострокового планування. Визначення майбутніх завдань, аналіз наявного мовного капіталу та виявлення потенційних дефіцитів дозволяють цілеспрямовано інвестувати у підготовку тих категорій персоналу, які будуть критично необхідними для реалізації запланованих напрямів діяльності. Такий підхід забезпечує готовність організації до виконання міжнародних завдань і знижує ризики кадрових обмежень.

Ефективний розвиток англомовної компетентності можливий за умови комплексного підходу, що поєднує кілька взаємопов'язаних напрямів організації навчального процесу.

Перший напрям пов'язаний зі структуризацією навчання і відповідає на питання ефективних способів формування мовних умінь. Йдеться про вибудовування логічної послідовності навчальних етапів, визначення критеріїв переходу між рівнями та врахування професійної специфіки слухачів. За відсутності чіткої структури навчання втрачає системність, що ускладнює оцінювання результатів і знижує загальну ефективність підготовки.

Другий напрям стосується оптимізації форматів навчання в умовах обмежених ресурсів. Його реалізація передбачає поєднання різних форм організації освітнього процесу, які взаємно компенсують свої недоліки. Практика показує, що найбільш результативним є поєднання очного навчання, яке забезпечує якісний зворотний зв'язок і відпрацювання складних мовних навичок, із цифровими інструментами, що розширюють можливості індивідуалізації та безперервності навчання.

Третій напрям орієнтований на інтеграцію результатів мовної підготовки в систему управління персоналом. У цьому контексті англомовна компетентність має бути безпосередньо пов'язана з процесами добору, оцінювання та професійного зростання [3]. Такий підхід підвищує мотивацію до навчання, забезпечує практичне застосування набутих знань і формує послідовний характер розвитку мовних навичок.

Аналіз міжнародного досвіду [2] та теоретичне моделювання виявили, що успішність трансформації визначається не стільки якістю педагогічних методик, скільки наявністю організаційних передумов:

1. Інституційне лідерство: ініціатива має йти від керівництва як стратегічний пріоритет, а не від викладачів як покращення методики.

2. Міжфункціональна координація: проєкт вимагає узгодженої роботи освітніх підрозділів (педагогіка), кадрових служб (HR-системи) та оперативних управлінь (визначення потреб).

3. Інфраструктурна готовність: модернізація інформаційних систем, цифрових платформ, процедур оцінювання має передувати масовому впровадженню.

4. Культурна зміна: від сприйняття англійської як "екзотичної додаткової навички" до "базової професійної компетентності сучасного військового".

Висновки. Ефективний розвиток англомовної компетентності лежить не в площині педагогічних інновацій, а в площині управлінської трансформації. Необхідна зміна самого погляду на мовну підготовку – від периферійної освітньої послуги до центрального елемента стратегії управління людським капіталом. Запропоновані моделі (структурування процесу, оптимізація форматів, інтеграція з HR-системами) представляють не окремі інструменти, а взаємопов'язану екосистему, де кожен компонент підсилює ефект інших.

З позицій управління людським капіталом принципово важливим є перехід від неформального сприйняття мовної компетентності до її розгляду як вимірюваного та керованого ресурсу. Відсутність системного обліку рівня володіння англійською мовою ускладнює планування кадрових рішень і не дозволяє ефективно використовувати наявний мовний потенціал. Запровадження стандартизованого оцінювання, централізованого обліку та періодичного оновлення даних створює можливість формування цілісного уявлення про мовні спроможності підрозділів і окремих фахівців.

Список літератури

1. Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року. <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/konczepczya-vijskovoi-kadrovai-politiki-v-sistemi-ministerstva-oboroni-ukraini-na-period-do-2028-roku>

2. Khan S. Exploring motivation in military language education: The role of extrinsic and intrinsic factors // *Journal of Military Education*. – 2020. – № 45(2), – С. 113–127.

3. Lemons E. Language Alignment and Career Outcomes in International Military Education: A Study of United States Military Academy Graduates // *Journal of Peace, Conflict, and Security Studies*. – 2025. – № 1(1), – С. 17–31.

4. Levko M., Sovhar O. Acquiring communicative competence in English for professional purposes by cadets of military higher military educational institutions // *Військова освіта*. – 2023. – № 2 (48), – С. 168–175.



УДК 376.014.6:796.01

Баштовенко О. А.

к. біол. н., доцент,

доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6793-7880>

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність ефективності формування інклюзивного освітнього середовища засобами фізичної культури і спорту є беззаперечною, оскільки саме в цій сфері відбувається тісна інтеграція фізичної активності та емоційної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Таке поєднання створює сприятливі умови для розвитку соціальних навичок, формує позитивний досвід міжособистісного спілкування та успішної соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я [1].

Оскільки спорт і фізичні вправи є важливими соціальними інститутами, і формують особистість у напрямку, який окреслює фахівець, то в умовах модернізації освітньої системи особливої актуальності набуває проблема створення оптимальних педагогічних умов для навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Виконуючи ті чи інші фізичні вправи або змагальні дії, людина «загартовує» свою волю, характер, формує й удосконалює вміння швидко й правильно (адекватно) орієнтуватися в різноманітних ситуаціях різного ступеня складності. Реалізація принципів інклюзивної освіти передбачає забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг і повноцінної участі таких дітей у суспільному житті [2].

Сучасні соціальні тенденції свідчать про зростання уваги до питань адаптації та інтеграції осіб з інвалідністю. Важливим кроком у цьому напрямі стало приєднання України до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що сприяло вдосконаленню законодавчої та нормативної бази у сфері соціального захисту та інклюзії на державному та регіональних рівнях [3].

Інклюзивна освіта розглядається як організація спільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я та їхніх однолітків без порушень розвитку. У цьому контексті фізична культура і спорт виступають одним із найбільш ефективних засобів соціалізації, оскільки забезпечують умови для формування співпраці, взаєморозуміння та позитивної самооцінки [4].

Фізична культура і спорт допомагає розвивати в людей міжособистісну компетентність, що сприяє формуванню вольових якостей, характеру та здатності до адекватної поведінки в різних життєвих ситуаціях. У процесі виконання фізичних вправ і участі в змагальній діяльності відбувається накопичення досвіду соціальної взаємодії, розвиток комунікативної компетентності та міжособистісної толерантності. Водночас спортивна діяльність може супроводжуватися проявами агресивності та суперництва, що зумовлює необхідність цілеспрямованого формування навичок емоційного самоконтролю [1].

Треба акцентувати увагу на систематичності та раціональній організації рухової активності, які посідають провідне місце серед чинників, що позитивно впливають на здоров'я дітей. Фізичні вправи сприяють не лише розвитку рухових якостей, а й відновленню розумової працездатності, зниженню психоемоційного напруження та гармонізації психічного розвитку дитини [5].

Загальновідомо, що рухова активність позитивно впливає на функціонування дихальної, серцево-судинної та травної систем, активізує обмінні процеси, сприяє формуванню правильної постави та раціональних рухових навичок. Усе це є важливим підґрунтям для фізичного розвитку дітей, зокрема з обмеженими можливостями здоров'я [2].

У процесі ігрової та навчально-трудої діяльності дитина навчається доводити розпочату справу до завершення, дотримуватися соціальних норм і враховувати інтереси інших. Поступове ускладнення завдань та зростання вимог з боку дорослих сприяє розвитку самостійності й вольових якостей, що є надзвичайно важливим для подальшого формування особистості.

Недостатній рівень рухової активності призводить до розвитку гіподинамії, що негативно позначається на функціональному стані опорно-рухового апарату та інших систем організму. У зв'язку з цим заняття з адаптивної фізичної культури мають бути спрямовані на формування інтересу до рухової діяльності, розвиток навичок наслідування рухів дорослих і корекцію порушених функцій. Такий підхід забезпечує психоемоційне розвантаження, підвищує готовність дітей з особливими потребами до навчання та соціальної взаємодії [4].

Звернемо увагу на те, що й досі місце фізичної культури і спорту в системі культурних цінностей суспільства поки що не відповідає її значенню як одного з найважливіших чинників соціалізації особистості, адже це один з найважливіших засобів соціалізації і може стати важливим імпульсом для виявлення й мобілізації резервів розвитку фізичної культури і спорту в нашій країні, сприяти появі нових тенденцій у формуванні суспільної свідомості й особистісних мотивацій і, особливо, в інклюзивній освіті дітей.

Список літератури

1. Омеляненко Г.А., Пиптюк П.Ф., Парій С.Б. Основи інклюзивної освіти в фізичній культурі : методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 73 с. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/24582/1/0060713.pdf>

2. Чередніченко С. В., Огієнко М. О. Сучасні підходи до інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. Олімпійський та паралімпійський спорт, 2024, №2. С. 80-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/olimpstu/2024.2.14>

3. Балінська О., Барабаш О. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: українські тенденції та світова практика. Соціально-правові студії. 2022. <https://cutt.ly/JtjGZoXD>

4. Haegele J. A., Sutherland S. Perspectives of students with disabilities toward physical education: A qualitative inquiry. Quest. 2015, Vol. 67, № 3. P. 255–273. DOI: <https://doi.org/10.1080/00336297.2015.1050118>

5. Курівський, Я., Єдинак, Г. Рухова активність дітей з особливими освітніми потребами у процесі змішаного навчання: стан та тенденції. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2024, 28(4), С. 216–223. DOI: [https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-Випуск%2028\(4\).216-223](https://doi.org/10.32626/2309-8082.2023-Випуск%2028(4).216-223)



УДК 343.13:347.965

Жовтан О. В.

аспірант кафедри кримінального процесу,
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА СТОРОНОЮ ОБВИНУВАЧЕННЯ У ВИПАДКУ ВІДСУТНОСТІ КОШТІВ У ПІДОЗРЮВАНОГО ЧИ ОБВИНУВАЧЕНОГО

Кримінальне процесуальне законодавство у ч. 1 ст. 49 КПК передбачає, що: «слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов’язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об’єктивних причин не може його залучити самостійно» [1]. Безпосередньою підставою для залучення захисника у даному випадку є наявність клопотання саме від підозрюваного чи обвинуваченого про залучення захисника, а не від інших осіб – родичів, друзів, законних представників, знайомих чи колег.

Варто звернути увагу, що законодавець не визначає форму клопотання в письмовому чи усному вигляді. На нашу думку, бажано, щоб відповідне клопотання було в письмовій формі, а у випадку провадження процесуальної дії можливе відображення клопотання про залучення захисника в протоколі процесуальної дії. Особливої актуальності це набуває під час здійснення досудового розслідування, оскільки через значний об’єм роботи працівників правоохоронних органів, відповідне клопотання може бути непоміченим. Що ж стосується судового розгляду, то зважаючи на безперервну фіксацію судового провадження технічними засобами, таке клопотання не залишається без розгляду: «обвинувачений ОСОБА_4, у судовому засіданні заявив усне клопотання про призначення державного захисника» [8].

Необхідно також зазначити, що заявлене або надане клопотання має бути не просто висловлене або складене і надіслане, а доведене до уповноважених осіб, якими в залежності від стадії досудового розслідування є слідчий, прокурор, слідчий суддя – на стадії досудового розслідування або суд – на стадії судового розгляду.

Умовою досліджуваної підстави залучення захисника є відсутність коштів або наявність інших об’єктивних причин, що унеможливають самостійне залучення підозрюваним, обвинуваченим захисника. Варто звернути увагу на те, що такий перелік причин не є вичерпним. Так, наприклад, в судовій практиці можна виділити наступні обґрунтування судів при постановленні ухвал про призначення захисника на підставі пункту 2 частини 1 статті 49 КПК:

– *наявність клопотання від особи, без обґрунтування залучення захисника:* «обвинувачені ОСОБА_11 , ОСОБА_12 , ОСОБА_13 , ОСОБА_14 , ОСОБА_15 , ОСОБА_16 заявили клопотання про залучення захисника за призначенням. [...] Враховуючи, що обвинуваченими заявлені клопотання про залучення захисника суд дійшов висновку про необхідність залучення захисника за призначенням для здійснення захисту обвинувачених при розгляді вищезазначеного кримінального провадження» [9];

– *відсутність у особи, що заявляє клопотання, коштів для оплати послуг адвоката або складне матеріальне становище особи:* «крім цього обвинувачений ОСОБА_4 заявив клопотання про призначення йому адвоката для здійснення захисту за призначенням у вказаному кримінальному провадженні зі стадії судового розгляду, мотивуючи тим, що він не працевлаштований, перебуває у скрутному матеріальному становищі, у зв’язку з чим не має можливості залучити захисника самостійно» [4].

– *наявність об’єктивних причин, які унеможливають залучення захисника, не розкриваючи їх зміст:* «від обвинуваченого ОСОБА_2 надійшла заява про призначення захисника, оскільки він не може його залучити самостійно з об’єктивних причин» [7].

Однак, на практиці наявні випадки розкриття змісту об’єктивних причин, які унеможливають залучення обвинуваченим захисника, серед них можна виділити наступні:

– *неможливість обвинуваченим знайти кваліфікованого адвоката для захисту*: «клопотання мотивоване тим, що на даний час він не зміг знайти кваліфікованого адвоката для належного захисту своїх прав та інтересів» [8];

– *інвалідність особи*: «у судовому засіданні обвинувачена ОСОБА_4 заявила клопотання про призначення їй захисника, вказавши, що вона є особою з інвалідністю III групи, відбуває покарання у виправній колонії, самостійно залучити захисника в неї не має можливості» [2];

– *обвинуваченим були здійснені витрати на лікування, що стало однією з причин відсутності коштів для самостійного залучення захисника*: «під час підготовчого судового засідання обвинуваченим ОСОБА_4 заявлено клопотання про призначення захисника через центр безоплатної правничої допомоги у зв’язку з тим, що у нього відсутні кошти для самостійного залучення захисника. Просив суд врахувати його витрати на лікування» [5];

– *потребування особою кваліфікованої правової допомоги*: «в підготовчому судовому засіданні обвинувачений ОСОБА_4 заявив клопотання про залучення захисника, оскільки потребує кваліфікованої правової допомоги» [6];

– *перебування обвинуваченого під вартою*: «до початку апеляційного розгляду кримінально провадження по суті обвинувачений ОСОБА_7 заявив клопотанням про призначення йому захисника з центру вторинної допомоги, для здійснення захисту за призначенням, оскільки він перебуває під вартою» [3].

Оцінюючи об’єктивні обставини, які унеможливають підозрюваному чи обвинуваченому залучити захисника, варто зазначити, що на практиці зазначена категорія включає обставини, особливостями яких є фінансові, фізичні, організаційні складнощі. Також, необхідно відмітити, що незважаючи на наявність обов’язкової умови для використання досліджуваної підстави залучення захисника, наявні непоодинокі випадки нехтуванням вказаною умовою та залученням захисника судами за клопотанням особи без фактичного обґрунтування або мотивації відповідного рішення [6]. Це з однієї сторони формує додаткові гарантії захисту для підозрюваного та обвинуваченого, з іншої – формально необґрунтовано обтяжує наявну систему безоплатної вторинної правничої допомоги, що тягне додаткові видатки з бюджету та перевантаженість адвокатів, які надають безкоштовну вторинну правничу допомогу.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : кодекс України від 13 квітня 2012 року, № 4651-VI. URL: https://youtube.com/shorts/zbC_SyHYNxU?si=W7FsFL4F4SMB1yLy
2. Ухвала Вінківського районного суду Хмельницької області від 17 червня 2025 року, судова справа № 670/385/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128159437>
3. Ухвала Волинського апеляційного суду від 12 червня 2025 року, судова справа № 159/613/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128129159>
4. Ухвала Здолбунівського районного суду Рівненської області від 19 червня 2025 року, судова справа № 562/1732/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128236095>
5. Ухвала Індустріального районного суду міста Харкова від 12 червня 2025 року, судова справа № 644/3068/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128069097>
6. Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 11 червня 2025 року, судова справа № 398/2575/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128024765>
7. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 16 червня 2025 року, судова справа № 1-кп/522/1460/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128231914>
8. Ухвала Рахівського районного суду Закарпатської області від 18 червня 2025 року, судова справа № 305/655/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128209324>
9. Ухвала Самарівського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 19 червня 2025 року, судова справа № 183/4150/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128232690>

УДК 343.244

Якимець М. О.

аспірантка кафедри кримінального права та процесу
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
ORCID 0009-0006-4185-5867

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ НА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Оцінка стану та тенденцій злочинності неповнолітніх неможлива без опори на офіційні статистичні дані, які відображають реальні масштаби проблеми та характер кримінально-правового реагування держави на неї. Статистичні показники судової практики дають змогу не лише кількісно охарактеризувати рівень злочинності неповнолітніх, але й простежити особливості застосування різних форм кримінально-правового реагування, зокрема притягнення до відповідальності, застосування примусових заходів виховного характеру, а також оцінити ефективність чинної системи протидії ювенальній злочинності.

Аналіз динаміки вирішення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх дозволяє виявити ключові напрями трансформації кримінально-правової політики держави, ступінь її гуманізації та орієнтації на виховний і превентивний вплив. Особливого значення набуває зіставлення показників кількості проваджень, осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та застосування примусових заходів виховного характеру, що дає змогу комплексно оцінити баланс між каральними й альтернативними формами реагування.

У цьому контексті статистичний аналіз показників за останні п'ять роки є важливим інструментом для визначення сучасних тенденцій злочинності неповнолітніх, виявлення проблемних аспектів правозастосовної практики та обґрунтування необхідності подальшого вдосконалення кримінально-правових засобів протидії злочинності серед дітей та підлітків. Отримані результати слугують емпіричною основою для формулювання узагальнених висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності ювенальної кримінальної юстиції.

Аналіз статистичних даних за 2020–2024 роки [1-5] дає змогу констатувати такі ключові тенденції:

1. *Загальна динаміка кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.* Протягом досліджуваного періоду спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості кримінальних проваджень щодо неповнолітніх, що перебували на розгляді судів. Якщо у 2020 році таких проваджень налічувалося 6337, то у 2024 році їх кількість зменшилася до 4147, тобто майже на 35 %. Аналогічна тенденція простежується і щодо кількості неповнолітніх осіб, провадження щодо яких перебували на розгляді судів: з 7755 осіб у 2020 році до 4913 осіб у 2024 році.

Це може свідчити як про загальне зниження рівня злочинності неповнолітніх, так і про більш активне застосування альтернативних форм реагування, зокрема в стадії досудового розслідування.

2. *Результативність судового розгляду проваджень щодо неповнолітніх.* Кількість розглянутих кримінальних проваджень щодо неповнолітніх також має тенденцію до зменшення: з 3094 у 2020 році до 1782 у 2024 році. Водночас варто звернути увагу на зниження цього показника, починаючи з 2022 року (1805 – у 2022, 2074 – у 2023), що може бути зумовлено надзвичайними суспільно-політичними умовами, зокрема воєнним станом та змінами в організації роботи судів.

Кількість проваджень із ухваленням вироку зменшилася з 1846 у 2020 році до 1070 у 2024 році, тобто на 43 %. При цьому співвідношення між кількістю розглянутих проваджень із кількістю ухвалених вироків свідчить про те, що значна частина проваджень завершується іншими процесуальними рішеннями, зокрема застосуванням примусових заходів виховного характеру або закриттям проваджень.

3. *Застосування примусових заходів виховного характеру.* Особливий інтерес становить аналіз застосування примусових заходів виховного характеру. Кількість проваджень із клопотаннями про застосування таких заходів коливалася: з 479 у 2020 році до 451 у 2024 році, з помітним спадом у 2022 році (322 провадження).

Кількість розглянутих проваджень із вирішенням питання про застосування примусових заходів виховного характеру також зменшилася у порівнянні з 2020 роком (з 350 до 229), однак у 2023–2024 роках спостерігається відносна стабілізація цього показника. Водночас кількість осіб, щодо яких вирішено питання про застосування таких заходів (у тому числі відмовлено), демонструє схожу динаміку: зменшення у 2022 році та подальше зростання у 2023–2024 роках.

Це свідчить про те, що примусові заходи виховного характеру залишаються важливим засобом кримінально-правового реагування, хоча їх застосування у порівнянні із притягненням неповнолітніх до кримінальної відповідальності є значно більш обмеженим.

4. *Судові вироки щодо неповнолітніх осіб.* Кількість засуджених неповнолітніх осіб зменшилася з 2208 у 2020 році до 1203 у 2024 році, тобто майже вдвічі. При цьому кількість виправданих осіб залишається вкрай незначною протягом усього періоду (від 11 осіб у 2020 році до 3 осіб у 2024 році), що може свідчити як про високу якість досудового розслідування, так і про обмеженість виправдувальної практики у справах щодо неповнолітніх.

5. *Соціальні наслідки злочинності неповнолітніх.* Кількість потерпілих – фізичних осіб у провадженнях щодо неповнолітніх після зниження у 2022 році (1287 осіб) зросла до 1801 у 2024 році. Це може свідчити про зміну структури злочинності, зокрема зростання питомої ваги правопорушень, що мають безпосередніх потерпілих.

Особливо показовим є зростання розміру завданої матеріальної шкоди: з 15,55 млн грн у 2020 році до 49,66 млн грн у 2024 році. Така динаміка свідчить про підвищення суспільної небезпечності окремих правопорушень, що вчиняються неповнолітніми, попри загальне скорочення їх кількості.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що у 2020–2024 роках в Україні спостерігається загальне зменшення кількості кримінальних проваджень щодо неповнолітніх та числа засуджених неповнолітніх, що узгоджується з тенденціями гуманізації кримінальної політики. Водночас, зростання обсягу заданої шкоди та кількості потерпілих вказує на необхідність посилення профілактичних та соціально-виховних заходів, спрямованих на запобігання більш тяжким формам злочинної поведінки неповнолітніх. Отримані дані підтверджують доцільність подальшого розвитку системи примусових заходів виховного характеру та впровадження комплексних програм ранньої превенції, пробації та відновного правосуддя.

Список літератури

1. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження № 1-к за 2020 рік. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020.

2. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження № 1-к за 2021 рік. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.

3. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження № 1-к за 2022 рік. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.

4. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження № 1-к за 2023 рік. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023.

5. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження № 1-к за 2024 рік. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024.



УДК 658.5

Гачко Б. М.

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Національний університет «Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Бізнес-процеси є фундаментом сучасної системи управління підприємством і виступають ключовим об'єктом процесного підходу, який орієнтований на досягнення результатів через раціональну організацію діяльності. Процесне управління дозволяє комплексно розглядати функціонування підприємства, узгоджувати дії структурних підрозділів і забезпечувати стабільність результатів у межах усього ланцюга створення цінності. Використання процесного підходу сприяє зменшенню непродуктивних витрат, підвищенню якості продукції та послуг, а також формує інформаційну основу для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Актуальність оптимізації бізнес-процесів значно зросла під впливом нестабільності зовнішнього середовища. Соціально-економічні та політичні трансформації, воєнні дії, технологічні зрушення, екологічні загрози та посилення конкуренції в умовах цифровізації економіки змушують підприємства переглядати традиційні моделі управління. Для українських компаній ці виклики мають системний характер, оскільки вже кілька років їхня діяльність відбувається в умовах постійної адаптації до кризових факторів. Руйнування або загроза втрати виробничих потужностей, перебої з енергопостачанням, зниження платоспроможного попиту та падіння доходів суттєво ускладнюють забезпечення фінансової стійкості.

У таких умовах оптимізація бізнес-процесів стає не лише інструментом підвищення ефективності, а й необхідною умовою збереження рентабельності та конкурентних позицій. Підприємства вимушені переглядати структуру витрат, удосконалювати організацію виробництва, скорочувати неефективні операції та впроваджувати гнучкі управлінські рішення. Водночас важливо, щоб такі заходи не обмежувалися короткостроковими антикризовими діями, а формували підґрунтя для повоєнного відновлення та довгострокового розвитку. Саме тому стратегічне управління бізнес-процесами дедалі тісніше пов'язується з використанням цифрових технологій, які відкривають можливості для структурного оновлення підприємств і подолання технологічної відсталості.

У науковій і практичній площині стратегія підприємства розглядається як комплексне управлінське поняття, що охоплює планування, координацію та вибір оптимальних напрямів розвитку. Вона формує загальний вектор діяльності, узгоджує інтереси учасників господарського процесу та концентрує ресурси на досягненні довгострокових цілей. Стратегія виконує функцію орієнтиру, який дозволяє підприємству діяти послідовно навіть в умовах невизначеності та ризиків [1, с.11]. Її наявність створює основу для стабільного зростання та підвищення конкурентоспроможності, а також забезпечує баланс між поточними результатами й майбутнім розвитком.

У межах стратегічного управління доцільно розмежовувати операційну діяльність, спрямовану на досягнення короткострокових фінансових результатів, і стратегічну діяльність, орієнтовану на забезпечення стійкої прибутковості в довгостроковій перспективі [1, с.22]. Для підприємств виробничої сфери, зокрема з виробництва мінеральних вод, це означає необхідність одночасного вирішення двох завдань: відновлення фінансової стабільності в короткостроковому періоді та формування потенціалу для інноваційного розвитку в майбутньому. Світові тенденції розвитку галузі свідчать про зростання ролі цифрових технологій у виробничих, логістичних і управлінських процесах, що потребує їх поступової інтеграції у стратегію підприємства.

Важливою особливістю сучасної стратегії є її динамічний характер. Вона не може залишатися незмінною, оскільки повинна реагувати на впровадження інновацій, трансформацію споживчих уподобань, зміни в державному регулюванні та появу нових конкурентів. Стратегія виступає безперервним процесом, який охоплює планування, реалізацію та коригування управлінських рішень відповідно до змін зовнішнього середовища.

Процесне управління підприємством у стратегічному контексті спрямоване на досягнення синергетичного ефекту завдяки узгодженій взаємодії всіх бізнес-процесів. Управління зосереджується не лише на результатах, а й на виявленні та усуненні відхилень, що виникають у процесі виконання операцій. У теоретичних моделях бізнес-процеси часто розглядаються як ідеальні конструкції без збоїв, проте на практиці відхилення є неминучими. Якщо вони перевищують допустимі межі, їх кваліфікують як дефекти, що негативно впливають на якість результату [2].

Сучасні підходи до управління бізнес-процесами передбачають активне використання цифрових інструментів моніторингу, аналітики та автоматизації. Такі рішення дозволяють оперативно виявляти проблемні ділянки, аналізувати причини відхилень і впроваджувати коригувальні заходи. Це підвищує точність управлінських рішень, зменшує вплив людського фактора та забезпечує стабільність процесів. Для підприємств виробничої галузі цифрові технології створюють передумови для впровадження гнучких моделей управління, підвищення ефективності використання ресурсів і адаптації до мінливих умов ринку.

Таким чином, стратегічне управління бізнес-процесами в умовах цифровізації є важливим чинником забезпечення стійкого розвитку підприємства. Поєднання процесного підходу, динамічної стратегії та цифрових інструментів управління дозволяє підприємствам ефективно реагувати на виклики нестабільного середовища, формувати довгострокові конкурентні переваги та створювати основу для інноваційного зростання в перспективі.

Список літератури

1. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства. Тернопіль : Наукова думка, 2006. 390 с.
2. Harry, M. J. Six Sigma: A Breakthrough Strategy for Profitability. *Quality Progress*. 1998. Vol. 31(5), pp. 60–64.

Богуславський О. В.

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

Тимченко Т. І.

студентка 4-го курсу, бакалаврат

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПОШУКУ НОВИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІДЕЙ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ТА ЇХ ВРАХУВАННЯ У БІЗНЕС ПЛАНУВАННІ

Будівельна галузь, як одна з фундаментальних галузей сучасного народного господарства економіки, сьогодні перебуває під постійним впливом значних глобальних технологічних та екологічних змін. У цій сфері, як і в усіх інших, передумовою успіху та високої конкурентоспроможності підприємств стає не лише масштабування існуючих бізнес-моделей, а генерація нових підприємницьких ідей. Активний пошук та генерація ідей відбувається на початковій стадії започаткування та розвитку бізнесу [1 с. 92] і є відправною точкою для бізнес-планування, оскільки саме якісна ідея визначає життєздатність майбутнього підприємства [2].

Мета роботи полягає у висвітленні сучасних методів пошуку інноваційних підприємницьких ідей у будівельній галузі, а також в окресленні механізмів їх ефективної інтеграції у процес бізнес-планування для підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства.

Загалом, можливість використання багатьох методів генерації підприємницьких ідей у будівельному бізнесі має свою специфіку. Так, у цій сфері одним з найважливіших методів є аналіз ринку та потреб споживачів. Він базується на детальному дослідженні та постійному моніторингу попиту на житлові, комерційні та інфраструктурні приміщення та об'єкти, при цьому увага будівельних компаній зосереджується на виявленні та вивченні незадоволених потреб клієнтів, а також аналіз тенденцій розвитку міського середовища. Наприклад, постійне зростання цін на енергоносії та прагнення до збереження екології, призводить до збільшення споживчого попиту на енергоефективні рішення. Також сучасне високомобільне професійне та особисте життя формує попит на швидкокомтовані конструкції. Все це створює підґрунтя для реалізації нових бізнес-ідей.

Сучасна тенденція до диджиталізації бізнесу ґрунтується на використанні використання інноваційних технологій та цифрових рішень у тому числі в будівельному бізнесі.

Поряд із загальновідомими напрямками цифрової трансформації компаній, таких як автоматизації, використанні штучного інтелекту та ін., у сфері будівництва широко застосовуються BIM-технології (Building Information Modeling), 3D-друку будівельних елементів, що дозволяє генерувати ідеї, пов'язані з екологічністю та оптимізацією проектування, скороченням термінів постачання матеріалів та будівництва, і як результат - значне підвищення якості робіт та краще задоволення потреб клієнтів.

Аналіз успішного практичного досвіду великих будівельних компаній на міжнародному та національному рівнях за допомогою бенчмаркінгу, дозволяє активно й оперативніше впроваджувати підприємствам нові ефективні рішення і технології та перемагати у конкурентній боротьбі.

Ретельне дослідження успішних кейсів допомагає краще адаптувати базові бізнес-моделі до специфічних умов господарювання різних країн та продукувати власні унікальні підприємницькі ідеї та рішення.

Сучасний тренд на екологізацію бізнесу та дотримання цілей сталого розвитку є важливою складовою комерційного успіху підприємств у цій сфері.

Так впровадження підприємницьких ідей та будівельних технологій щодо повторного використання перероблених та більш екологічно чистих матеріалів, відновлюваних джерел енергії й зменшенням негативного впливу на довкілля, все більше знаходять відгуків в серцях та гаманцях як споживачів так і великих інвесторів.

Разом з цим широко застосовуються «класичні» методи генерації та пошуку підприємницьких ідей у будівельному бізнесі, таких як мозковий штурм, дизайн-мислення, SWOT-аналіз тощо [3, с. 92-94]. Застосування цих методів дозволяє краще виявити та оцінити сильні та слабкі сторони майбутнього проекту, щоб в подальшому найкраще реалізувати ці переваги у майбутньому будівництві [4]

Водночас процес переходу від креативної концепції до реального бізнес-плану вимагає чіткого виділення етапів та обробки вже згенерованих підприємницьких у будівельній галузі:

1. Етап обґрунтування та верифікації ідей, на якому доводиться актуальність ідей на основі ринкових даних та оцінки параметрів конкурентного середовища.

2. Етап визначення цільової аудиторії, для задоволення потреб і попиту якої буде реалізовуватись підприємницька ідея, а також визначення можливої ємності ринку для даного продукту (проектів).

3. Етап визначення необхідного ресурсного забезпечення, на якому виділяються та плануються необхідні ресурси та оцінюється їх склад і вартість.

4. Етап фінансового моделювання, на якому визначається точка беззбитковості та терміни окупності проекту, здійснюється прогнозування доходів і витрат, прибутків та оцінка рентабельності будівництва.

5. Етап ризик-менеджменту, під час якого створюється система управління ризиками для даного проекту, що включає ідентифікацію небезпек, вивчення ризиків, оцінки можливих втрат у разі їх виникнення, пошуку резервів та розробка шляхів попередження настання небезпек, сценаріїв адаптації та стратегій мінімізації втрат [5].

Отже, процес генерування та реалізації підприємницьких ідей у будівельній сфері вимагає нових сучасних методів пошуку ідей, системного підходу до їх верифікації, застосування інноваційних технологій як в будівельній галузі, так і у веденні бізнесу, диджиталізації проектних та процесних рішень, що є передумовою успіху в цій діяльності.

Список літератури

1. Підприємництво навч. посіб. / за заг. ред. д.е.н., проф. Г.І. Купалової / Галина Купалова, Маргарита Бердар, Вікторія Гура та інші (всього 12 авторів). – К.: ВПЦ «Київський університет». 2023. – 375 с.

2. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник. К.: КНЕУ, 2020. 528 с. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Pokropivnogo_2001_528.pdf (дата звернення 27.12.2025)

3. Друкер П. Інновації та підприємництво. – Київ: Основи, 2002. (дата звернення 27.12.2025)

4. Мазур, І., Богуславський, О., & Мороз, В. (2025). Генерування підприємницьких ідей та практика їх реалізації в підприємницькій діяльності. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, 1 (226), - С. 90-96. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2025/226-1/11>

5. Марченко С. М., Захарченко П. В. П 78 Промисловий маркетинг у будівництві : навчальний посібник / С. М. Марченко, П. В. Захарченко. – Київ : КНУБА, 2023. – 240 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/6175/1/2023-Promyslovyi%20marketynh%20u%20budivnytstvi.%20Navchalnyi%20posibnyk.%202023.pdf> (дата звернення 27.12.2025)

УДК 339.9 : 338.4 : 330.3

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.003>

Бурмака М. О.

к.е.н., доцент,

завідувач кафедри міжнародного менеджменту,

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3931-9176>

ГЛОБАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ МЕРЕЖІ І ПЛАТФОРМИ ЯК ДРАЙВЕРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Вступ. / Introductions.

В технологічному контексті глобальні інформаційні мережі і платформи — це потужні цифрові системи, що забезпечують швидкий обмін масивами даних між різноманітними користувачами, організаціями, бізнес-структурами та урядами в різних країнах, дозволяючи їм взаємодіяти та співпрацювати поза часовими і географічними бар'єрами. В той час як мережі охоплюють широкий спектр інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи, зокрема, інтернет, мобільні мережі і супутниковий зв'язок, платформи постають цифровими середовищами, які об'єднують користувачів для обміну інформацією та проведення транзакцій [1, с. 31].

Стає очевидним, що інформаційні технології (інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ), які за сутністю є цифровими технологіями, на сьогодні починають відігравати надважливу роль у процесах глобалізації та економічного розвитку завдяки: 1) забезпеченню швидкого і зручного доступу до глобальних ринків і споживачів, сприяючи розширенню клієнтської бази до будь-яких розмірів; 2) формуванню нових можливостей для бізнес-діяльності, зокрема, щодо дистанційної праці, фрілансу, віртуалізації бізнесу та розвитку глобальних стартапів; 3) суттєвому зменшенню операційних та комунікаційних витрат, у зв'язку з чим бізнес-процеси стають більш релевантними та ефективними; 4) сприянню розвитку цифрових інновацій, зокрема в галузях штучного інтелекту, аналітики даних, автоматизації, що є основою для створення новітніх продуктів і послуг [2, с. 86, 88].

У зв'язку з цим комплексні дослідження ключових трендів розвитку індустрії ІКТ в парадигмі тривалого економічного зростання залишається актуальним з урахуванням сучасних тенденцій у сфері цифрових трансформацій. Зазначене також обумовлюється важливістю формування нових науково-методологічних щодо процесів майбутнього післявоєнного економічного відновлення України, коли модернізація виробничих і технологічних систем відбуватиметься на основі технологій Індустрії 4.0.

Мета роботи. / Aim. Визначити ключові тренди глобальних інформаційних трансформацій як фактору економічного розвитку та ідентифікувати виклики цих трансформацій, пов'язаних з мережевізацією і платформізацією бізнесу та економіки у цілому.

Матеріали та методи. / Materials and methods. У процесі дослідження застосовані дані досліджень українських і зарубіжних науковців у сфері глобальних інформаційних мереж і платформ, статистичні і аналітичні часописи, методи якісного аналізу та кількісної оцінки дії факторів інформаційних трансформацій.

Результати та обговорення. / Results and discussion.

В науковому дискурсі, присвяченому інформаційній революції на технологічній основі Індустрії 4.0, аналізується вплив ІКТ на глобальний бізнес та низку пов'язаних з ним сфер, роблячи їх більш інтерактивними, адаптивними та мобільними, що підкреслює роль інформатизації у забезпеченні глобальної конкурентоспроможності та розширенні можливостей [3].

У більш широкому контексті феномен глобальних інформаційних мереж концептуалізується на основі притаманним їм інноваційного та соціокультурного

потенціалів, а також визначаються перспективи розвитку мережевого суспільства на початку XXI століття. При цьому акцент робиться соціокультурній домінанті інформаційної доби, що формує сучасний дискурс інформаційних мереж і платформ як соціальної практики глобалізованого соціуму [4].

Авторська диференціація існуючих мереж і платформ вказує на те, що кожна з них виконує важливу економічну функцію та сприяє розвитку різних секторів економіки. Розглянемо ряд сфер, у яких вплив сучасних інформаційних трансформацій є відчутним та потенційно значущим.

1. Глобальні інформаційні мережі та платформи суттєво вплинули на ринок праці, докорінно змінивши його структуру, форми зайнятості та вимоги до навичок. Доступ до цифрових технологій, високошвидкісного інтернету та різноманітних платформ надав змогу працівникам та роботодавцям з усього світу співпрацювати дистанційно, що відкриває нові можливості для зайнятості, але також створює нові виклики у цій сфері.

Інформаційні платформи створили умови для розвитку дистанційної роботи, фрілансу та Гіг-економіки, де працівники можуть виконувати завдання з будь-якої точки світу. Платформи на зразок Upwork, Freelancer, Uber і TaskRabbit сприяють появі нових робочих місць, які не прив'язані до конкретного місця або традиційного графіку, завдяки чому:

1) зростає «гнучкість» робочого місця, що дозволяє працівникам вільно обирати проекти, робочі години та місце роботи;

2) формується «глобальний попит» на спеціалістів у сферах ІТ, маркетингу, дизайну, перекладу, аналітики та інших професій, які легко адаптуються до віддаленої роботи;

3) розширюються можливості зайнятості в країнах, де традиційні робочі місця можуть бути обмежені, що підвищує рівень зайнятості та добробуту в регіональному та глобальному масштабах.

Однак, розвиток інформаційних мереж і платформ створює значні виклики для традиційних галузей, де фізична присутність працівника є критичною (таких, як промисловість, виробництво та послуги, орієнтовані на локальних споживачів, наприклад, роздрібна торгівля). Це спричиняє:

1) необхідність перекваліфікації працівників, які бажають залишитися конкурентоспроможними в нових умовах: поява цифрових інструментів змінює вимоги до кваліфікації, працівники повинні опанувати нові цифрові навички, навчитися використовувати платформи для управління процесами та комунікації.

2) поширення автоматизації і штучного інтелекту для виконання завдань, що раніше потребували ручної праці; це призводить до зменшення кількості робочих місць у традиційних секторах та зростання попиту на ІТ-спеціалістів, програмістів, аналітиків даних та інші висококваліфіковані кадри;

3) загрозу нерівномірного розподілу можливостей: хоча висококваліфіковані фахівці мають вигоду від цифровізації, менш кваліфіковані часто стикаються з ризиком втратити роботу, що потребує розробки державних політик з перекваліфікації та підтримки зайнятості.

Таким чином, глобальні інформаційні мережі та платформи, створюючи нові можливості для працівників по всьому світу, водночас, вимагають нових підходів, іноді досить радикальних, щодо навчання, перекваліфікації та соціальної підтримки, щоб нівелювати виклики, які виникають для традиційних галузей та працівників.

2. Завдяки інформаційним мережам і платформам забезпечується доступ малих та середніх підприємств (МСП) до глобального ринку. Зміцнення конкурентних позицій МСП на глобальному ринку на сьогодні є одним з ключових факторів їх успішного розвитку та інноваційного зростання. Доступ до глобального ринку дозволяє таким підприємствам розширювати базу клієнтів, диверсифікувати доходи, залучати нові інвестиції та розвивати нові продукти і послуги. Значно розширився інструментарій стратегій МСП для досягнення глобальної конкурентоспроможності: від різних форм партнерства і колаборації до участі в міжнародних виставках, від доступу до грантового фінансування до адаптації продукту та отримання інституційної підтримки на зарубіжному ринку.

3. Стимулювання інновацій та підвищення глобальної конкурентоспроможності через швидкий обмін інформацією. Такі платформи для «відкритих інновацій», як GitHub або Innocentive, дозволяють компаніям залучати до розробки продуктів талановитих фахівців з усього світу, які пропонують інноваційні рішення для конкретних завдань. Це сприяє швидкому вдосконаленню продуктів і розширенню ринку інновацій. Наприклад, GitHub дає змогу розробникам з різних країн працювати над відкритими проектами, створюючи спільні інновації у сфері програмного забезпечення.

Завдяки таким платформам, як Amazon та Alibaba, компанії мають можливість швидко отримувати зворотний зв'язок від клієнтів з усього світу. Цей обмін інформацією дозволяє оперативно реагувати на побажання споживачів, вдосконалювати товари та оптимізувати глобальну пропозицію відповідно до потреб ринку. Швидкий доступ до глобальної інформації забезпечує конкурентну перевагу і сприяє створенню персоналізованих продуктів.

Сучасні фінансові технології та мобільні додатки, такі як PayPal або Revolut, створюють можливості для швидкого обміну інформацією в реальному часі, що дозволяє підприємствам безперешкодно працювати на глобальних ринках. Це особливо важливо для стартапів та малих бізнесів, які можуть інтегрувати нові фінансові рішення, обмінюватися транзакційними даними та швидко адаптуватися до змін на ринку.

Узагальнена класифікація інформаційних мереж і платформ, викладена в Таблиці 1, розкриває зміст економічних функцій та ефектів від їх використання.

Таблиця 1

Економічні функції та ефекти глобальних інформаційних мереж і платформ

Типи платформ і мереж	Економічна функція	Вплив на економічний розвиток
1	2	3
Соціальні мережі (Social Networks)	1) Сприяють розширенню доступу до інформації і послуг, створюючи нові можливості для МСБ (маркетинг, таргетована реклама). 2) Створюють нові робочі місця в галузі цифрового маркетингу та управління контентом. 3) Генерують дані, які використовуються компаніями для аналізу споживчої поведінки та розробки маркетингових стратегій.	1) Сприяють розвитку рекламної індустрії та суміжних сфер, таких як PR та SMM. 2) Підтримують розвиток суміжних послуг, таких як аналітика даних та кібербезпека.
Комерційні платформи (E-commerce Platforms)	1) Полегшують процес купівлі-продажу, комунікуючи покупців і продавців на глобальному ринку. 2) Підтримують розвиток логістичної і транспортної індустрій. 3) Дозволяють МСБ виходити на глобальний ринок з мінімальними затратами.	1) Стимулюють зростання секторів роздрібної торгівлі та виробництва. 2) Створюють попит на послуги в сфері електронних платежів та FinTech.
Платформи для обміну контентом (Content Sharing Platforms)	1) Сприяють розвитку креативної економіки, дозволяючи авторам комерціалізувати свій контент. 2) Підтримують зростання ринку інтернет-реклами та стримінгових послуг. 3) Використовуються освітніми та дослідницькими проектами для поширення знань.	1) Стимулюють розвиток індустрії розваг та медіа. 2) Підтримують нові форми бізнесу, зокрема інфлюенсерів та незалежних творців контенту.

Продовж. табл. 1

1	2	3
Хмарні обчислення (Cloud Computing Platforms)	1) Дозволяють бізнесу зменшувати витрати на ІТ-інфраструктуру (зберігання даних і обчислювальні потужності). 2) Підвищують ефективність та гнучкість бізнес-процесів. 3) Сприяють впровадженню інновацій через доступ до інструментів для розробки додатків і аналітики.	1) Сприяють цифровій трансформації підприємств, підвищуючи їх конкурентоспроможність. 2) Стимують розвиток індустрії ІКТ та стартапів.

Джерело: складено автором

Водночас, інформаційна мережева екосистема парадоксальна тим, що вона існує і розвивається завдяки своїй ключовій цінності: здатності об'єднувати тих, хто *пропонує базові активи* (кімнати, ПЗ, квитки, вакансії, відео, застосунки, програми, тобто різноманітні продукти і послуги), які концентруються за платформним принципом, та клієнтів-користувачів цих продуктів і послуг, при цьому цінність мережі і платформи зростає зі зростанням кількості користувачів. Це і є «мережевим ефектом», який у найближчому майбутньому докорінно трансформує глобальний бізнес [5, с. 33, 392].

Висновки. / Conclusions.

Таким чином, глобальні інформаційні мережі та платформи є не лише інструментами сучасних комунікації, але й потужними драйверами економічного зростання, які значно посилюють взаємодію між бізнесами і країнами, сприяючи інтеграції суб'єктів національних економік в глобальний ринок. Вони надають користувачам можливість доступу до «глобальної пропозиції», підвищують рівень зайнятості та стимулюють конкуренцію, яка є основою економічного розвитку на глобальному рівні. Зазначене надає актуальності подальшим науковим дослідженням феномену глобальних інформаційних мереж і платформ та їх ролі в глобальній економіці.

Список літератури

1. Орехова Т.В., Тертичний Я.С. Драйвери трансформацій міжнародних виробничих систем в умовах дигіталізації глобальної економіки. *Економіка і організація управління*. 2017. № 3 (27). С. 29-38. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/4995>. (дата звернення: 23.12.2025).

2. Vectors of the development of science and education in the modern world : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov // Метеленко Н.Г., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О., Сіліна І.В. Становлення і розвиток Smart-економіки та її модифікацій в умовах цифрового розвитку. Sherman Oaks, California. 2023. 358 р. URL: https://www.researchgate.net/publication/375801774_Vectors_of_the_development_of_science_and_education_in_the_modern_world. (дата звернення: 25.12.2025).

3. Коверко Н., Пуцентейло П. Особливості використання цифрових технологій в сучасному бізнес-середовищі // Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи розвитку освіти, науки і бізнесу в глобальному середовищі». Тернопіль, ЗУНУ, 23 жовтня 2020 р. С. 218-220. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/38093>. (дата звернення: 26.12.2025).

4. Ягодзінський С.М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі : монографія / С.М. Ягодзінський. – Київ : Аграр Медіа Груп, 2015. – 275 с.

5. Чен Е. Проблема холодного старту. Як запустити і масштабувати мережеві ефекти / пер. з англ. – К. : Лабораторія, 2025. – 400 с.

УДК 339.9:005.334:658

Вей Ю. Б.

аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності,
Національний університет «Львівська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні умови здійснення суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності дедалі більше формуються під впливом глибоких інтеграційних процесів, що змінюють логіку функціонування підприємств на міжнародних ринках. Для українського бізнесу ці зміни пов'язані з поступовим входженням у євроатлантичний економічний простір, у якому вимоги до транспарентності та відповідальності управлінських рішень є значно вищими, ніж у традиційних моделях ведення бізнесу. У такому середовищі ризики зовнішньоекономічної діяльності перестають бути другорядним чинником і дедалі частіше стають одним із визначальних маркерів ефективного функціонування організацій на ринку.

Як свідчить вивчення теорії і практики, упродовж тривалого часу управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств ґрунтувалося на інструментах, що формувалися здебільшого в умовах відносно стабільних ринків. Такі підходи давали змогу зменшувати окремі фінансові втрати від ведення бізнесу з іноземними контрагентами або локалізувати наслідки небажаних подій у зовнішньоекономічному середовищі, проте вони дедалі гірше відповідають реаліям відкритої економіки, де зміни відбуваються швидко і часто мають системний непрогнозований характер. Крім вищезазначеного, євроатлантична інтеграція посилює цю невідповідність, оскільки висуває до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності нові вимоги щодо управлінської культури, підходів до ведення бізнесу, оцінювання ризиків, здатності працювати в умовах невизначеності тощо. У результаті постає потреба переосмислення усталених підходів і переходу до інструментів управління ризиками, які враховують ці нові реалії, передусім, стратегічний вимір зовнішньоекономічної діяльності та її довгострокові наслідки для кожного окремого підприємця.

Доцільно наголосити на тому, що у традиційній моделі управління зовнішньоекономічною діяльністю ризики сприймалися як супутній, але здебільшого побічний елемент господарських рішень. Основна увага зосереджувалася на забезпеченні виконання контрактів і мінімізації прямих фінансових втрат, тоді як сама природа ризику далеко не часто ставала предметом системного аналізування. Суб'єкти господарювання реагували на загрози постфактум, намагаючись локалізувати негативні наслідки вже після їх виникнення.

В історичному ракурсі інструменти управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності формувалися найчастіше в межах окремих функціональних підрозділів і не були інтегровані у загальну систему управління підприємством. Наприклад, валютні ризики зменшувалися через фіксацію умов розрахунків, комерційні – через обмеження кола контрагентів або використання авансових платежів. Такий підхід був (і, зрештою, є) відносно ефективним у ситуації прогнозованих ринків, однак залишав поза увагою складні взаємозв'язки між економічними, політичними, соціальними та інституційними чинниками.

У сучасних умовах управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств вже поступово набуває системного характеру і розглядається як складова стратегічного

управління підприємством. Ризик більше не сприймається виключно як джерело втрат, а швидше як фактор невизначеності, з яким необхідно працювати на всіх етапах ухвалення управлінських рішень [1-2]. Такі трансформації підходів змінюють саму логіку використання інструментів управління ризиками. Як свідчить огляд літературних джерел [3-4], нові підходи до управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств ґрунтуються на постійному аналізуванні змін у зовнішньому середовищі та орієнтації на ухвалення гнучких управлінських рішень з урахуванням можливих сценаріїв розвитку подій. У цьому контексті зростає роль інструментів прогнозування та внутрішнього контролю, які забезпечують більш виважене реагування на ризики й знижують імовірність їх трансформації у кризові явища.

В аналізованому контексті варто наголосити і на тому, що євроатлантична інтеграція стимулює суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до впровадження інструментів управління ризиками, які орієнтовані на довгострокову стійкість і відповідність міжнародним стандартам. Йдеться передусім про поступовий перехід від ізольованих управлінських рішень до комплексних систем ризик-менеджменту, які охоплюють фінансові, операційні, кадрові, крос-культурні та інституційні аспекти зовнішньоекономічної діяльності.

Особливістю сучасних інструментів управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств є їх інтеграція в систему корпоративного управління, у межах якої питання ризиків безпосередньо пов'язуються зі стратегічним плануванням діяльності суб'єкта господарювання. Аналізування ризиків здійснюється з урахуванням зовнішніх вимог і наслідків управлінських рішень для позицій суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності на міжнародних ринках.

Ключова відмінність між традиційними та сучасними інструментами управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств полягає у зміні управлінської логіки. Якщо раніше переважало реагування на ризикові події після їх виникнення, то сьогодні дедалі більшої уваги набуває орієнтація на передбачення можливих загроз і підготовку до них. Така трансформація потребує від суб'єктів господарювання перегляду управлінських підходів і поступового формування середовища, у якому робота з ризиками стає складовою щоденної управлінської практики.

Таким чином, еволюція інструментів управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності відображає глибші зміни у способах ведення бізнесу. В умовах євроатлантичної інтеграції здатність підприємства системно працювати з ризиками дедалі більше визначає його стійкість і перспективи розвитку на міжнародних ринках.

Список літератури

1. Максимов А. Аналіз стандартів управління ризиками та їх використання в ІТ-проектах. *Управління розвитком складних систем*. 2025. №61. С. 66-75.
2. Овсієнко Н., Котвицька Н., Овсієнко В. Методичні підходи до створення стратегії управління ризиками сучасних підприємств. *Економічний простір*. 2025. №197. С. 199-203.
3. Прокіпчук Л., Тодощук А. Проблеми та перспективи управління ризиками в ланцюгах постачання за умов невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71.
4. Світовий О., Солом'яний О. Особливості застосування стратегій управління ризиками на підприємствах в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 74.

УДК 332.1:620.9:352

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.005>

Довгань П. О.

аспірант кафедри адміністративного менеджменту та
альтернативних джерел енергії

Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9527-5469>

СИСТЕМНА МОДЕЛЬ ЛОКАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО КЛАСТЕРУ ГРОМАДИ

У сучасних умовах глобальної енергетичної трансформації та необхідності зміцнення стійкості територій, громади шукають нові шляхи управління ресурсами. Одним із найбільш прогресивних підходів є створення локальних енергетичних кластерів (ЛЕК). Ця модель не просто забезпечує автономію, а виступає практичним втіленням принципів циркулярної економіки, де енергія, ресурси та знання циркулюють у межах єдиної системи, створюючи додану вартість для місцевого населення.

Попередніми дослідженнями встановлено, що створення біоенергетичних кластерів на базі переробних підприємств агропромислового комплексу та полігонів твердих побутових відходів є стратегічно необхідним кроком для забезпечення енергетичної незалежності та екологічної безпеки України [1, с. 68].

В той же час погоджуємося з думкою Я. Гонтарука, що розвиток публічно приватного партнерства у сфері виробництва біопалив може стимулювати розвиток біоенергетики в Україні, сприяти зниженню залежності від імпорتنих енергоносіїв та покращити екологічну ситуацію в країні [2, с. 293].

Варто зауважити, що ефективне управління ресурсним забезпеченням є ключовим фактором успіху проектів з виробництва біогазу та дигестату. Впровадження правильної системи може допомогти проектам досягти своїх цілей та зробити свій внесок у розвиток стійкої енергетики та сільського господарства.

На нашу думку традиційна енергетична модель є лінійною: громада закуповує ресурс ззовні, споживає його та викидає побічні продукти (відходи та викиди). Натомість циркулярна модель ЛЕК базується на замиканні циклів. Головним джерелом енергії стають місцеві відновлювані ресурси: сонячне випромінювання, сила вітру та, що найважливіше для кругової економіки, — органічні відходи сільського господарства чи деревообробки. Перетворення відходів на біогаз чи теплову енергію дозволяє громаді одночасно вирішувати проблему утилізації сміття та знижувати витрати на опалення муніципальних об'єктів (табл. 1).

Локальний енергетичний кластер — це інтегрована мережа, що об'єднує виробників, споживачів та системи накопичення енергії. Завдяки використанню технологій Smart Grid (розумних мереж), система здатна в реальному часі балансувати попит і пропозицію. Наприклад, надлишкова енергія від сонячних панелей на даху школи може бути спрямована на роботу місцевого водоканалу або збережена у промислових акумуляторах для використання у вечірні пікові години. Це мінімізує залежність від центральної мережі та значно зменшує втрати енергії при її транспортуванні на великі відстані.

Таблиця 1

Системна модель локального енергетичного кластеру громади

Напрямок аналізу	Ключові характеристики та компоненти	Роль у циркулярній економіці
Ресурсна база	Місцеві ВДЕ (сонце, вітер), біомаса, сільськогосподарські відходи, стічні води, надлишкове тепло підприємств.	Замикання циклу: перетворення відходів у енергетичний ресурс, мінімізація втрат при транспортуванні.
Технологічний блок	Сонячні та вітрові парки, біогазові установки, теплові насоси, системи накопичення (ESS), Smart Grid.	Ефективність: оптимальне використання кожної одиниці виробленої енергії через «розумний» розподіл.
Економічна модель	Енергетичні кооперативи, муніципально-приватне партнерство, прозорумеризм (споживач=виробник).	Утримання капіталу: гроші залишаються всередині громади, створюючи внутрішній інвестиційний ресурс.
Роль освіти (ЗВО та коледжі)	Науковий супровід, енергоаудит, підготовка кадрів, створення «Living Labs» (живих лабораторій) на базі кампусів.	Інтелектуальний цикл: безперервне оновлення технологій та кадрове забезпечення сталості моделі.
Екологічний вплив	Скорочення викидів CO ₂ , рекультивация сміттєзвалищ, зменшення теплового забруднення.	Регенерація: відновлення природного середовища через зменшення техногенного навантаження.
Соціальний аспект	Нові робочі місця, енергетична безпека соціальної сфери, розвиток культури ощадливості.	Стійкість: підвищення якості життя та соціальна згуртованість громади навколо спільних інтересів.

Джерело: авторське бачення

Інтеграція освітніх закладів у процес формування кластеру перетворює технічну мережу на інноваційну екосистему. ЗВО та коледжі виконують три ключові функції:

1. Науково-експертний супровід: викладачі та науковці здійснюють енергоаудит громади, розробляють математичні моделі оптимізації енерговитрат та допомагають у підготовці техніко-економічних обґрунтувань для інвестиційних проєктів.

2. Кадровий резерв: кластер створює попит на нові професії – від операторів біогазових установок до аналітиків енергетичних ринків. Коледжі адаптують навчальні програми під ці потреби, забезпечуючи молодь роботою, а громаду – кваліфікованими спеціалістами.

3. Платформа для інновацій: території університетів та коледжів стають «живими лабораторіями», де впроваджуються пілотні технології, які згодом масштабуються на приватний сектор та бізнес громади.

Впровадження ЛЕК має комплексний позитивний вплив на розвиток громади:

– економічна стійкість: кошти за енергоносії не вимиваються з місцевого бюджету, а реінвестуються в інфраструктуру та розвиток громади;

– енергетична безпека: можливість роботи в автономному («острівному») режимі гарантує стабільне функціонування лікарень, шкіл та соціальних об’єктів навіть у разі блекаутів;

– екологізація: радикальне зниження викидів CO₂ та раціональне поводження з відходами наближають громаду до стандартів «Green Deal».

Отже, формування локальних енергетичних кластерів – це перехід від моделі виживання до моделі сталого розвитку. Залучаючи науковий потенціал освітніх закладів та інтегруючи принципи циркулярної економіки, громади стають не просто енергонезалежними, а конкурентоспроможними гравцями на новій економічній мапі країни.

Список літератури

1. International Scientific and Practical Conference “Science, Education, and Society in the Context of Globalization: New Development Paradigms and Interdisciplinary Solutions”: Conference Proceedings (Boston, USA, December 19, 2025). Boston, USA: Golden Quill Publishing, 2025. 179 pages.

2. Гонтарук Я.В. Управління інвестиційними ресурсами підприємств для виробництва біопалив на засадах державно-приватного партнерства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 2(11). С. 290–294. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-47>

3. Гонтарук Я.В. Управління ресурсним забезпеченням проектів з виробництва біогазу та дигестату. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-173>

УДК 338.48:005.332

Різник М. О.
здобувачка магістратури
Університет імені Альфреда Нобеля

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ВИХОДУ ТУРИСТИЧНИХ КОМПАНІЙ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ

У сучасних умовах глобалізації туристична галузь зазнає суттєвих структурних змін, що зумовлює необхідність активізації міжнародної діяльності туристичних компаній. Вихід на міжнародні ринки розглядається як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності та диверсифікації ризиків туристичних підприємств [7, с. 44–48; 8, с. 52–56].

Міжнародна діяльність туристичних компаній являє собою сукупність управлінських, економічних і маркетингових заходів, спрямованих на реалізацію туристичних послуг за межами національного ринку з урахуванням правових, культурних та економічних особливостей інших країн [2, с. 101–105]. Для туристичних агентств міжнародна експансія часто реалізується через партнерські програми, франчайзинг, стратегічні альянси та використання цифрових каналів продажу без відкриття власних філій за кордоном [6, с. 198–203].

Важливу роль у менеджменті виходу на міжнародні ринки відіграє стратегічне управління. Згідно з теорією конкурентних переваг, успіх компанії на зовнішніх ринках залежить від її здатності адаптувати стратегію до конкурентного середовища, формувати унікальну ціннісну пропозицію та ефективно використовувати ресурси [3, р. 77–80]. У туристичному бізнесі це проявляється у впровадженні сучасних стандартів сервісу, розвитку клієнтоорієнтованих підходів та використанні інформаційних технологій [1, с. 112–118; 4, с. 95–99].

Значний вплив на міжнародну діяльність туристичних компаній мають цифрові інструменти управління. Використання CRM-систем, онлайн-бронювання та аналітичних платформ дозволяє централізувати інформаційні потоки, підвищити оперативність управлінських рішень і забезпечити єдині стандарти обслуговування клієнтів незалежно від країни присутності [1, с. 134–139].

Вихід туристичних компаній на міжнародні ринки супроводжується низкою ризиків, серед яких економічні, політико-правові, культурні та технологічні. Коливання валютних курсів, зміни візової політики, особливості національних традицій споживання туристичних послуг та рівень цифровізації ринку потребують системного аналізу та врахування у процесі стратегічного планування.

На основі узагальнення теоретичних підходів та практичних аспектів міжнародної діяльності туристичних підприємств доцільно виокремити ключові управлінські інструменти менеджменту виходу на міжнародні ринки та очікувані результати їх застосування в табл. 1.

Таблиця 1

Основні управлінські інструменти менеджменту виходу
туристичних компаній на міжнародні ринки

Управлінський інструмент	Характеристика	Очікуваний результат
Стратегічне планування	Аналіз зовнішніх ринків, вибір форм міжнародної присутності	Зниження ризиків та підвищення ефективності виходу на ринок
CRM-системи	Управління клієнтськими відносинами, аналіз попиту	Зростання лояльності клієнтів
Онлайн-канали продажу	Цифрові платформи, системи бронювання	Розширення ринків збуту
Партнерські альянси	Співпраця з іноземними туроператорами	Оптимізація витрат
Франчайзинг	Передача бренду та стандартів	Швидке масштабування бізнесу

Отже, ефективний менеджмент виходу туристичних компаній на міжнародні ринки передбачає поєднання стратегічного управління, використання сучасних цифрових технологій та адаптацію діяльності до специфіки зовнішнього середовища. Застосування комплексного підходу дозволяє туристичним компаніям підвищити конкурентоспроможність, забезпечити стійкий розвиток та успішно інтегруватися у глобальний туристичний простір [5; 6].

Список літератури

1. Гудзь Н. Т. Сучасні інформаційні системи в туризмі: CRM та автоматизація процесів. Київ : КНЕУ, 2020.
2. Johnson G., Scholes K., Whittington R. Exploring Corporate Strategy. London : Pearson, 2017.
3. Porter M. Competitive Strategy. New York : Free Press, 2008.
4. Трачук А. В. Інформаційні технології в туристичному бізнесі. Харків : ХНЕУ, 2021.
5. UNWTO. Tourism Highlights. Madrid : World Tourism Organization, 2023.
6. Cavusgil S. T., Knight G., Riesenberger J. R. International Business: The New Realities. Pearson Education, 2014.
7. Johnson G., Scholes K., Whittington R. Fundamentals of Strategy. Pearson Education, 2020.
8. OECD. Tourism Trends and Policies. Paris : OECD Publishing, 2021.

УДК 339.9:332.1:339.923

Скорик М. О.

к.е.н., доцент

доцент кафедри економічної політики та бізнес-аналітики

Державний податковий університет,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3291-706X>

Мельник М. М., Деркач В. Л.

здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня

ОП «Економіка міста та регіону»

АКТИВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах європейської інтеграції та поглиблення міжрегіональної взаємодії активізація зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД) регіонів набуває особливого значення як чинник підвищення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграє єврорегіональне співробітництво, яке створює інституційні, економічні та організаційні передумови для розширення транскордонних зв'язків. Карпатський єврорегіон є однією з найбільш розвинених форм транскордонного співробітництва в Центральній-Східній Європі, що об'єднує прикордонні регіони України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії. Його функціонування створює сприятливі умови для активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів-учасників шляхом поглиблення торговельно-економічних, інвестиційних та виробничих зв'язків.

В умовах європейської інтеграції України Карпатський єврорегіон виступає важливим інструментом інтеграції прикордонних територій у спільний економічний простір Європейського Союзу. Географічна близькість до ринків ЄС, розвинені транспортно-логістичні коридори та наявність спільного природно-ресурсного потенціалу сприяють зростанню експорту, розвитку транскордонної кооперації та формуванню спільних ланцюгів доданої вартості [1].

Активізація зовнішньоекономічної діяльності в межах Карпатського єврорегіону відбувається, зокрема, через реалізацію спільних проєктів у рамках програм транскордонного співробітництва ЄС, розвиток малого і середнього підприємництва, туристичної індустрії, лісопереробки, агропродовольчого сектору та відновлюваної енергетики. Важливе значення має інституційна співпраця між органами регіональної влади, бізнесом та громадськими організаціями, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості територій.

Яскравим прикладом, як транскордонна співпраця може сприяти економічній активності малих громад через розвиток туризму, розширення просування послуг на зовнішні ринки та залучення іноземних гостей - «Harmonization of Tourism Development in Rural Areas of the Carpathian Region». До речі, це вже завершений транскордонний проєкт, який був спрямований на розвиток туристичної індустрії в прикордонних районах Карпат між Україною та Румунією. Головні його результати:

- створення спільної стратегії розвитку туризму та маркетингової системи для регіону;
- формування туристичного бренду «Colorful Rural Carpathia» як спільного продукту;
- підвищення конкурентоспроможності місцевих туристичних послуг на європейських ринках.

Проект «Joint protection of people and environment through the creation of Ukrainian-Polish system of disasters prevention and response in the Carpathian Euroregion» був реалізований у партнерстві з ДСНС України в Закарпатській області та польськими структурами. Він мав загальний бюджет понад 1,8 млн EUR і фінансувався ЄС для створення системи спільного реагування на надзвичайні ситуації [3]. Даний проект це не чисто економічний проект, він зміцнює транскордонну інфраструктурну спроможність, що прямо впливає на інвестиційну привабливість регіону та торговельну безпеку.

В умовах сучасних воєнних викликів та повоєнного відновлення України Карпатський єврорегіон набуває стратегічного значення як відносно безпечного простору для релокації бізнесу, залучення іноземних інвестицій та реалізації проектів сталого розвитку. Посилення зовнішньоекономічної діяльності регіонів Карпатського єврорегіону сприятиме економічній стабілізації, соціально-економічному розвитку прикордонних територій та поглибленню євроінтеграційних процесів.

Список літератури

1. Сталий розвиток міст і регіонів ЄС: кращі практики для України : навчальний посібник / В. В. Мартиненко, М. О. Скорик, М. А. Корж, О. М. Соколова, Т. А. Коляда, О. І. Джадалла ; за заг. ред. В. В. Мартиненко. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 352 с.

2. Карпатський центр розвитку туризму. Сайт. URL: <http://ruralcarpathians.com/uk/home.html>

3. Joint protection of people and environment through the creation of Ukrainian-Polish. URL: https://keep.eu/projects/22772/Joint-protection-of-people--EN/?utm_source=chatgpt.com

УДК 004.9:658.5:338.24(477)

Собчук О. С.

студент магістратури,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро,
<https://orcid.org/0009-0005-7000-3594>

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасній економіці інформаційні технології (далі – «ІТ») в комерційних банках є одним з найпоширеніших та ключових інструментів для підвищення їх ефективної діяльності. Тому, для організації ефективної діяльності комерційного банку необхідно в першу чергу удосконалювати систему обслуговування клієнтів, яка базується на інноваційних банківських технологіях, дистанційних режимах обслуговування та ін. Україна останнім часом регулярно знаходиться в ситуаціях економічної невизначеності, тому банкам необхідно постійно здійснювати пошук, розробку модернізованих інструментів та каналів з надання власних послуг і комунікації з клієнтами, у тому числі і з корпоративними. Сучасні ІТ продовжують швидко еволюціонувати, і це суттєво впливатиме на банківський сектор у найближчі роки [1]. Згідно з галузевими звітами, прогнозується, що світові витрати на банківські ІТ досягнуть 761 мільярда доларів США до 2025 року [2], що підкреслює важливість інвестицій у ІТ в банківському секторі.

Прикладом проведення успішної цифрової трансформації є АТ «ПУМБ», який виступає одним із найбільш технологічно орієнтованих банків України, активно впроваджує цифрові рішення у ключові напрямки своєї діяльності. 2024 рік був для банку проривним. АТ «ПУМБ» покращив власні показники по приросту клієнтської бази, відвідуваності мобільного додатку та завантаженням. Банк має топовий показник на ринку в частині проникнення свого мобільного додатку PUMB Online в клієнтську базу, і конверсії клієнтів, які раніше не користувалися додатком. Кількість входів в додаток перевищує за 10 мільйонів в місяць та активність клієнтів у ньому зростає [3].

Клієнти банку все активніше користуються новими можливостями. За 2024 рік на 22% збільшилась кількість клієнтів, які здійснюють фінансові операції: оплата комунальних платежів та переказ коштів. Транзакційна активність клієнтів у POS-терміналах зросла на 41%. Збільшилась кількість клієнтів (на 18%), які почали використовувати сервісні послуги, зокрема вибір категорій кеш-беку та використання сервісних операцій (виписки, шаблони тощо) [4].

В рамках проведеного дослідження, проведено оцінку очікуваного економічного ефекту від вдосконалення інформаційних технологій АТ «ПУМБ». За результатами апробації методики визначено, що економічний ефект становить 2,43 млрд грн, що підтверджує стратегічну доцільність інвестицій у цифрову трансформацію. Це свідчить про значний потенціал нових ІТ-рішень у підвищенні прибутковості та конкурентоспроможності банку. Отриманий ефект демонструє, що інноваційні технології не лише окупаються, а й створюють довгострокові переваги, забезпечуючи скорочення витрат, підвищення ефективності бізнес-процесів та формування нової клієнтоорієнтованої моделі розвитку.

Отже, вдосконалення ІТ в банках відіграють ключову роль як для фінансового здоров'я банківських установ, так і для розвитку економіки в цілому. В силу цього майбутнє

банківського сектору формується даним сучасним порядком денним цифрової трансформації, що зумовлює актуальність даного напрямку досліджень.

Список літератури

1. Кретов Д. Ю. Сучасний стан цифровізації в корпоративному банкінгу України. – Київський економічний науковий журнал. № 6 (2024). DOI: 10.32782/2786-765X/2024-6-11 (дата звернення: 05.01.2026).
2. Gartner. Role of ERP, SCM, CRM, and MES Systems in Modern Business Operations. URL: <https://www.gartner.com/en/documents/4003505> (дата звернення: 05.01.2026).
3. Бегунов А. Уроки, труднощі та результати цифрової трансформації одного з найбільших банків країни – ПУМБ : інтерв'ю // DeNovo. – URL: <https://denovo.ua/cases/pumb-digital-transformation-adrey-begunov> (дата звернення: 05.01.2026).
4. ПУМБ. Звіт про прогрес для Глобального договору ООН. – URL: <https://about.pumb.ua/presscenter/news/item/7504-pumb-uvjshov-do-desyatki-najbljsh-didzhitaljnih-ko> (дата звернення: 05.01.2026).



УДК 336.5

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.008>

Моренко А. К.

аспірантка кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
ORCID: 0009-0004-2435-3406

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В МІСТІ КИЄВІ: РОЛЬ ПРИВАТНОГО КАПІТАЛУ

Дошкільна освіта є тим фундаментом, на якому закладені підвалини духовного та фізичного розвитку юних українців. Звідси – необхідність постійної уваги з боку держави до проблемних питань, що накопичені у цій сфері. В першу чергу, тут мова йде про фінансове забезпечення, адже якраз від обсягу ресурсів, які спрямовуються на дошкільну освіту, багато в чому залежать перспективи її розвитку. Останнє десятиліття визначило ще одну тенденцію у цій царині – невпинне зростання ролі приватного капіталу. Кількість приватних закладів дошкільної освіти постійно зростає (особливо, в столичному кластері), що визначає актуальність питання про роль приватного капіталу у її фінансуванні, в тому числі – можливість взаємовигідного співіснування комунальних та приватних дитячих садків на теренах міста Києва.

Нині мережа закладів дошкільного виховання міста Києва характеризується широким спектром установ – від державних до приватних. Значна частка закладів дошкільної освіти в Києві припадає: на бюджетні організації державної форми власності (відомчі) – 1,8%; комунальної форми власності – 80,1%; і 18,1% – на дошкільні навчальні заклади приватної форми власності [1]. Проте варто відзначити, що в останні роки кількість приватних установ зростає. Серед іншого це відображає підвищений попит на індивідуалізовані та спеціалізовані освітні послуги, навіть якщо їх вартість доволі висока за мірками більшості пересічних громадян.

Водночас, не потрібно відкидати того факту, що державні заклади продовжують бути основними надавачами дошкільної освіти, забезпечуючи доступність та стабільність послуг. Втім, стрімке зростання кількості приватних закладів дошкільної освіти має ще одну вагому причину – гострий дисбаланс місць у державних дошкільних установах міста Києва, який посилюється через внутрішню міграцію населення після початку відкритої агресії у лютому 2022 році. Ще один фактор, який впливає на цю тенденцію – поступова трансформація відомчих закладів дошкільної освіти, які набувають статусу приватних.

Останніми роками в столиці спостерігається поступове збільшення кількості дошкільних навчальних закладів всіх форм власності на фоні нерівномірної зміни чисельності дітей віком 0-6 років. Кількість дошкільних освітніх закладів приватної форми власності для дітей з особливими освітніми потребами віком 2-7 років, які надають послуги з догляду, розвитку, виховання і навчання з урахуванням потреб таких дітей (заклади компенсуючого типу) не менша, а роками така ж сама, як і кількість закладів державної та комунальної форми власності. Це досить показово свідчить про соціальну відповідальність бізнесу та піклування про дітей з особливими потребами в столиці.

Змінене повномасштабним воєнним вторгненням на територію України сьогодення потребує внесення коректив та універсалізації схеми управління дошкільною освітою не тільки в Києві, але й загалом в Україні. Зруйновані, пошкоджені заклади дошкільної освіти та вимушене переселення додали дисбалансу, в тому числі, в сфері освіти.

Повноваження органів управління освітою та навчальних закладів у бюджетному процесі зазнали змін у контексті правового режиму воєнного стану. Ці зміни були ініційовані ще у 2015 році Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2] і були застосовані в повному обсязі після повномасштабного вторгнення. У таких умовах, основна відповідальність за фінансове та організаційне управління освітніми установами переходить до військових адміністрацій у тих громадах, де вони створені та функціонують. Органи управління освітою, в такому випадку, зобов'язані координувати свої дії з керівництвом військових адміністрацій, які ухвалюють рішення щодо розподілу фінансів та управління навчальними закладами.

Значні проблеми воєнного часу торкнулися і дошкільних навчальних закладів приватної форми власності. Серед них суттєвим викликом стало підвищення тарифів на комунальні послуги, які суттєво обтяжують бюджет цих закладів. Також відчутною є відсутність уніфікованого державного механізму підтримки, який би охоплював різні типи освітніх установ, включаючи дошкільні, які приймають учнів, що обрали приватну форму навчання. Лише в небагатьох регіонах запроваджено місцеві програми компенсації витрат для приватних дошкільних навчальних закладів [3].

Нині фінансування дошкільної освіти в столиці відбувається за експериментальною методикою – міською комплексною цільовою програмою «Освіта Києва» в рамках державного проекту «Гроші ходять за дитиною». Це привело до необхідності розробки нової процедури фінансування, що була затверджена рішенням Київської міської ради в 2018 році.

Батьки, чії діти відвідують приватні дошкільні заклади, отримують фінансування в розмірі базового фінансового нормативу, що враховується також і для дітей у комунальних закладах. Компенсація для комунальних дошкільних закладів і закладів приватної форми власності не однакова. Розрахунок ведеться згідно з формулою, заснованою на базовому фінансовому нормативі, який враховує цільові фонди. Такий підхід дозволяє міській владі компенсувати вартість освітніх послуг у недержавних дошкільних закладах, згідно з бюджетними рішеннями міської ради.

В цілому, треба визнати, що ключовим стимулом для приватних підприємців, які бажають працювати на ринку дошкільної освіти, є стійкий попит з боку населення на освітні послуги, які за окремими параметрами відрізняються від послуг, що надаються комунальними закладами. Відповідно, саме конкурентні механізми цього ринку є найбільш потужним стимулом для засновників приватних закладів дошкільної освіти. Втім, в таких умовах постає питання про роль міської влади, яка має знайти розумний компроміс між підтримкою комунальних закладів дошкільної освіти і формуванням передумов для залучення приватного капіталу у освітню галузь.

Список літератури

1. Дошкільна освіта. Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). URL.: <https://don.kyivcity.gov.ua/doshkilna-osvita> (дата звернення: 9.01.2026 р.).
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Освіта в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. За заг. ред С. Шарлета. Київ, 2022. 358 с.
4. Міська комплексна цільова програма «Освіта Києва». Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). URL.: <https://don.kyivcity.gov.ua/miska-kompleksna-tsilova-prohrama-osvita-kyieva> (дата звернення: 9.01.2026 р.).



УДК 657

Кашперська А. І.

к. е. н., доцент,

доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7382-1246>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ТА БІЗНЕСІ: СПІЛЬНІ РИСИ ТА ВІДМІННОСТІ

Національна економіка нашої країни представлена галузевим та секторальним напрямками. В Класифікації інституційних секторів економіки України виділено низку ключових секторів економіки, серед яких: державний сектор, комерційні підприємства, фінансові установи, домогосподарства, неприбуткові організації, іноземний сектор тощо. Суб'єкти зазначених секторів мають певні характерні риси та особливості, в тому числі в організації обліку та складанні фінансової звітності.

Організація обліку в державному секторі та бізнес-секторі (у комерційних підприємствах та суб'єктів підприємницької діяльності) має як спільні риси, так і відмінності.

Так, передусім, діяльність суб'єктів бізнесу спрямована на виготовлення продукції, виробництво товарів чи надання послуг з метою отримання прибутку та розвитку бізнесу. Натомість, суб'єкти державного сектору є неприбутковими організаціями, повністю або частково фінансуються за рахунок бюджетних коштів і провадять свою діяльність з метою задоволення суспільних потреб та надання нематеріальних послуг (надання послуг в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури тощо).

Серед спільних рис організації обліку бюджетних установ та комерційних підприємств можна виділити наступні:

1. Ведення обліку за єдиними принципами.

2. Використання подвійного запису.

3. Єдина методологія ведення обліку.

4. Обов'язковість документального підтвердження здійснюваних господарських операцій.

5. Обов'язковість складання фінансової звітності.

6. Відповідальність керівництва та бухгалтерії за достовірність, повноту та якість ведення обліку, а також відповідність облікових та звітних даних чинному законодавству.

Водночас існують і суттєві відмінності в організації та веденні обліку суб'єктів державного сектору та суб'єктів бізнесу. Так, у державному секторі облік, передусім, орієнтований на контроль за використанням бюджетних коштів і дотриманням специфічного бюджетного законодавства, тоді як у бізнесі – на отримання прибутку, рентабельність, задоволення потреб власників, інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність.

Особливістю бюджетних установ є те, що вони функціонують на правах державної або комунальної власності.

Порівняння організації обліку в державному секторі та бізнесі можна почати з однієї з основних ознак – нормативно-правового регулювання (рис. 1).

Звісно, на рис. 1 представлено лише деякі основні нормативно-правові акти, які регламентують організацію та ведення обліку та складання звітності суб'єктами державного сектору та суб'єктами бізнесу. Крім зазначених документів можна виділити: методичні рекомендації з бухгалтерського обліку; типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями, які є відмінними для бюджетних установ та комерційних підприємств; наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» та інструкції щодо її застосування; рекомендації зі співставлення субрахунків бухгалтерського обліку доходів та витрат з кодами бюджетної класифікації тощо.



Рис. 1. Нормативне регулювання організації та ведення обліку суб'єктів державного сектору та суб'єктів бізнесу

Що стосується фінансової звітності, вона також є відмінною для бюджетних установ та суб'єктів підприємницької діяльності. Так, суб'єктами державного сектору заповнюються специфічні форми: 1-дс «Баланс», 2-дс «Звіт про фінансові результати», 3-дс «Звіт про рух грошових коштів», 4-дс «Звіт про власний капітал», 5-дс «Примітки до річної фінансової звітності» та 6-дс «Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за

сегментами». Натомість комерційні підприємства заповнюють класичні форми фінансової звітності.

Крім того, ведення обліку та складання звітності суб'єктами державного сектору та комерційними підприємствами ґрунтується на певних принципах, які дещо різняться між собою. Так, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» виділяє такі загальні принципи, як: обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, перевалювання змісту над формою, історичної собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності та нарахування і відповідності доходів і витрат [1]. В свою чергу, Бюджетний Кодекс України виділяє наступні принципи: єдності бюджетної системи, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності і результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженості, публічності та прозорості [2].

Як вже було наголошено вище, бюджетні установи є неприбутковими організаціями, тому отримання негативного результату їх діяльності також розглядається як результат. При цьому результатом діяльності установ, який відображається у звітності, є не нерозподілений прибуток чи непокритий збиток, а результат виконання кошторису у вигляді дефіциту або профіциту бюджету.

В процесі надання послуг установи здійснюють видатки – державні платежі, які не підлягають поверненню та які відрізняються від витрат суб'єктів бізнесу за економічним змістом.

Крім того, бюджетні установи не наділяються оборотними коштами, і їх фінансовий стан, здебільшого, визначається своєчасністю і повнотою надходження бюджетних асигнувань або оплатою рахунків відповідно до прийнятих зобов'язань. Суб'єкти державного сектору покривають свої витрати (видатки) за рахунок доходів загального (бюджетного) та спеціального фондів.

Доходи та витрати бюджетних установ мають відмінну від комерційних підприємств класифікацію. Так, у суб'єктів державного сектору здійснюється розмежування обмінних і необмінних операцій. При цьому доходи та видатки бюджетних установ поділяють відповідно до належності до обмінної або необмінної операції.

Ще однією відмінною рисою є ведення бюджетними установами меморіально-ордерної форми обліку, натомість комерційні підприємства застосовують для обліку журнально-ордерну форму.

Ведення обліку, здійснення контролю за виконанням бюджетних кошторисів, складання фінансової та бюджетної звітності в бюджетних установах покладається на бухгалтерську службу. При цьому можливими є одна з двох організаційних форм обліку: бухгалтерська служба окремої установи (великі установи і заклади) або централізована бухгалтерія (найбільш поширена форма організації обліку).

Звісно, організація обліку в державному секторі та бізнесі має й інші спільні риси та відмінності. При цьому проблеми ведення обліку та складання звітності неоднорідні, і визначаються конкретним видом діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

Список літератури

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Бюджетний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

УДК 657,37

Коба О. В.

к. т. н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
ORCID 0000-0003-1914-3119

Таран В. О.

студент групи 601-ЕО,

Гавриленко Л. Ю.

студентка групи 2мЕО

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ОБ'ЄКТИВНИХ ДАНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Фінансова звітність – це сукупність показників, що відображають стан майна, капіталу та результати діяльності підприємства за звітний період. Вона є змістовною інформаційною базою для прийняття управлінських рішень і надає достовірну, об'єктивну, науково-обґрунтовану інформацію, необхідну зовнішнім і внутрішнім користувачам. Фінансова звітність – це динамічний механізм, де кожен показник є результатом переробки величезного масиву первинних даних у стратегічно важливу інформацію.

Для підприємства ця система має наступні характеристики:

1. Вхідні дані та процеси трансформації. Звітність є «виходом» інформаційної системи, але її якість залежить від «входу». В інтегрованій системі джерелами є не лише бухгалтерські рахунки, а й логістичні дані про рух сировини на складах, маркетингові дані про обсяги реалізації за регіонами та брендами, виробничі дані про витрати енергоресурсів та людино-годин.

2. Вертикальна та горизонтальна інтеграція. Як інформаційна система, звітність забезпечує два типи зв'язків: вертикальні і горизонтальні.

Вертикальна інтеграція поєднує різні рівні управління, а горизонтальна - забезпечує взаємозв'язок між різними формами звітності.

3. Функціональні підсистеми. В межах інтегрованої системи звітності виділяють три блоки, які працюють як єдине ціле:

– фінансова підсистема орієнтована на зовнішніх користувачів (інвесторів, податкову) і працює за стандартами П(С)БО, МСФЗ.

– управлінська підсистема орієнтована на внутрішній менеджмент і містить комерційну таємницю, дані про собівартість продукції, звіти центрів відповідальності.

– нефінансова підсистема представляє собою звіти про сталий розвиток, соціальну відповідальність, екологічний вплив (мінімізація пластику в пакуванні цукерок).

Значення звітності як системи полягає у зменшенні інформаційної асиметрії. Керівництво компанії, маючи цілісну систему звітності, може проводити аналіз виконання планів, порівнювати планові бюджети з фактичними даними звітності, оцінювати ліквідність, розуміти, чи достатньо грошових надходжень від продажу для розрахунків за кредитами, прогнозувати розвиток, будувати моделі майбутнього стану підприємства на основі ретроспективних даних системи.

Звітність – це інструмент комунікації між виробництвом та капіталом. Управління діяльністю підприємства ґрунтується саме на показниках звітності, в тому числі фінансової.

Основою звітності є система бухгалтерського обліку, яка забезпечує безперервну та суцільну реєстрацію господарських операцій, здійснює їх групування за встановленими правилами та трансформує розрізнені первинні дані у впорядковану економічну інформацію, необхідну для формування достовірних звітних показників.

Фінансова звітність, що базується на даних бухгалтерського обліку, виступає ключовим інструментом комунікації між суб'єктом господарювання, його діловими партнерами та соціумом. Її головна мета полягає у забезпеченні користувачів достовірною, вичерпною та

об'єктивною інформацією про фінансовий стан і результати діяльності підприємства на конкретну дату, що дозволяє не лише оцінити поточну ситуацію, а й змодельовати вектори майбутнього розвитку.

Ефективність менеджменту безпосередньо залежить від якості інформаційного забезпечення, фундаментальною складовою якого є звітність, сформована на основі варіативних методологічних підходів.

Фінансова звітність – це інтегрована система економічних показників, що базується на методології бухгалтерського обліку та представляє собою структуроване, достовірне і стандартизоване відображення фінансового стану, результатів діяльності та руху грошових коштів суб'єкта господарювання, призначене для задоволення інформаційних потреб широкого кола користувачів у процесі прийняття ними економічних рішень.

Інформація, що міститься у фінансовій звітності є базисом для:

1. Формування вхідних показників на наступний період.
2. Побудови прогнозних моделей та бюджетування.
3. Здійснення ретроспективного та оперативного аналізу.
4. Контролю та внутрішнього аудиту.
5. Прийняття стратегічних управлінських рішень.

Оскільки фінансова звітність є джерелом різноманітних даних, потребу в ній відчувають як внутрішні, так і зовнішні користувачі, при цьому для кожної групи користувачів є власний інтерес до звітності.

Фінансова звітність у системі управління виконує роль головного каналу зв'язку між внутрішніми процесами виробництва та зовнішнім світом. Її функції можна розділити на кілька стратегічних напрямів.

1. Інформаційна функція (Ключова). Звітність є основним джерелом даних про діяльність підприємства.

2. Контрольна функція. Дозволяє здійснювати нагляд за збереженням майна та законністю господарських операцій.

3. Оціночна функція. Використовується для визначення результативності діяльності за певний період.

4. Прогностична функція. На основі ретроспективних даних (звітів за минулі 3-5 років) будуються прогнози на майбутнє.

5. Комунікаційна функція. Звітність виступає «візитною карткою» підприємства на ринку капіталу. Вона забезпечує довіру з боку банків (при отриманні кредитів) та постачальників. Без прозорої звітності велике підприємство не зможе отримати відстрочку платежів від міжнародних партнерів.

6. Функція зворотного зв'язку. Звітність показує, чи були ефективними попередні управлінські рішення.

7. Фіскальна. Звітність дозволяє перевірити коректність нарахування податків і зборів.

8. Методологічна. Звітність формується на підставі єдиних стандартів обліку, це дозволяє співставляти показники діяльності різних підприємств галузі, регіону, тощо.

9. Стимулююча. На основі звітності розраховуються бонуси топ-менеджменту за досягнення планового прибутку.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що фінансова звітність є багатогранною економічною категорією. Її сутність полягає в інтеграції показників бухгалтерського обліку та методів статистичного узагальнення для формування цілісної інформаційної бази аналізу господарської діяльності підприємства і прийняття ефективних управлінських рішень.

Список літератури

1. Добровольська О. В., Кравченко М. В., Даніленко О. В. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/785/752> (дата звернення: 16.01.2025).

УДК 657

Сук П. Л.

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ВАЛОВОГО ПРИБУТКУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ РОБІТ І ПОСЛУГ

Щоб розвивати агропромисловий комплекс країни підприємства повинні використовувати витрати.

Витрати, які здійснюються в одному періоді, а включаються у фінансові результати у наступних періодах, є витратами майбутніх періодів (далі – ВМП).

Згідно Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [1].

ВМП – це витрати, що мали місце у звітному періоді, але підлягають включенню до складу витрат майбутніх звітних періодів [2].

ВМП показуються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) (форма № 1) у статті “Витрати майбутніх періодів” (код рядка 1170), у розділі II “Оборотні активи”, в активі [1; 3].

ВМП за кордоном у бухгалтерському обліку позначають такими термінами: “deferred expenses”, “deferred charges”, “deferred costs”, “deferred expenditures” – відстрочені витрати, відкладені витрати, “deferred assets” – відстрочені активи або “prepaid expenses”, “prepayments” – передплачені витрати.

Відстрочені (передплачені) витрати – це витрати, які ви оплатили достроково, але ще не отримали вигоди [4].

ВМП включають у послідувачі періоди за різними методами. Розподіляти ВМП, наприклад, можна за оберненим методом на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг.

Роботи – це процеси, що здійснюються при веденні господарської діяльності підприємства, виготовленні продукції (товарів) та послуг.

Послуги – це виконання робіт для покупців і замовників.

Валовий прибуток від реалізації робіт і послуг можна використовувати як базу для формування оберненого методу розподілу ВМП.

Бухгалтерськими стандартами не визначено застосування методів розподілу ВМП. Тому залежно від поставлених цілей підприємство може на свій розсуд використовувати будь-який метод для списання ВМП у наступні періоди.

До доходу (виручки) від реалізації робіт і послуг включається загальний дохід (виручка) від реалізації робіт і послуг без вирахування наданих знижок, повернення коштів за не виконані (або виконані неякісно) роботи і за не надані (або надані неякісно) послуги та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Чистий дохід (виручка) від реалізації робіт і послуг обчислюється як різниця між доходом від реалізації робіт і послуг і наданими знижками, доходами, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податками і зборами [3; 5].

Інформацію про дохід (виручку) від реалізації робіт і послуг узагальнюють на субрахунок 703 “Дохід від реалізації робіт і послуг” рахунку 70 “Доходи від реалізації”.

Підприємства і організації, що виконують роботи і надають послуги на субрахунок 703 показують інформацію про доходи від реалізації робіт і послуг, зокрема, дохід від орендних платежів за оренду об’єктів інвестиційної нерухомості, про результати зміни резервів незароблених премій.

За кредитом субрахунку 703 реєструється збільшення (одержання) доходу, а за дебетом – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 “Перестрахування”); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 “Фінансові результати” [6; 7].

Виробнича собівартість реалізованих робіт і послуг наводиться у “Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)” (форма № 2) у статті “Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)” (код рядка 2050) [1; 3].

На субрахунок 903 “Собівартість реалізованих робіт і послуг” рахунку 90 “Собівартість реалізації” записується собівартість реалізованих за звітний період робіт і послуг.

Фактична собівартість реалізованих робіт і послуг відображається за дебетом субрахунку 903 (рахунку 90), а за кредитом – вона списується в порядку закриття дебетових оборотів на субрахунок 791 “Результат операційної діяльності” або рахунок 79 “Фінансові результати”.

Валовий прибуток (збиток) від реалізації робіт і послуг обліковується на субрахунок 791 (рахунку 79). За кредитом субрахунку (рахунку) фіксується в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації робіт і послуг (субрахунок 703 або рахунок 70), за дебетом – сума в порядку закриття рахунків з обліку фактичної собівартості реалізованих робіт і послуг (субрахунок 903 або рахунок 90) [6; 7].

Розраховується валовий прибуток (збиток) від реалізації робіт і послуг за формулою:

$$ВП(З)РРП = ЧДРРП - СРРП,$$

де: ВП(З)РРП – валовий прибуток (збиток) від реалізації робіт і послуг; ЧДРРП – чистий дохід від реалізації робіт і послуг; СРРП – собівартість реалізованих робіт і послуг.

Прорахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг робиться на базі попереднього визначення методу розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг, і потім суми треба переставити у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній тощо.

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг обчислюється як добуток суми розподілу ВМП та коефіцієнта розподілу ВМП, який обраховують діленням валового прибутку від реалізації робіт і послуг за відповідні періоди на плановий обсяг валового прибутку від реалізації робіт і послуг за увесь період.

При розподілі ВМП за методом на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг користуються формулами:

$$РСРВМП = СРВМП \times КРВМП,$$

де: РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$КРВМП = ОВПВРРП : ПОВВРРП,$$

де: ОВПВРРП – плановий або фактичний обсяг валового прибутку від реалізації робіт і послуг за окремі періоди; ПОВВРРП – плановий обсяг валового прибутку від реалізації робіт і послуг за увесь період.

Розраховувати метод розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг можна за іншим варіантом:

$$PCPBM\text{П} = OBPBPP\text{П} \times KBM\text{П};$$

$$KBM\text{П} = CBM\text{П} : POBPBPP\text{П}.$$

Прорахунок методу розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг можна виконувати двома способами: 1) із первісної (початкової) суми ВМП; 2) із залишкової (поточної) суми ВМП.

Висновки. Розрахунок розподілу ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг.

Валовий прибуток (збиток) від реалізації робіт і послуг рахується як алгебраїчна сума чистого доходу від реалізації робіт і послуг та собівартості реалізованих робіт і послуг.

На основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг можна створювати обернений метод розподілу ВМП.

Обернений метод розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг попередньо вираховується із методу розподілу ВМП на основі доходу від реалізації послуг, і потім суми необхідно записати у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий рік – у передостанній і т. д.

Визначати обернений метод розподілу ВМП на основі валового прибутку від реалізації робіт і послуг можна двома способами: 1) із первісної (початкової) суми ВМП; 2) із залишкової (поточної) суми ВМП.

Список літератури

1. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

2. Витрати майбутніх періодів. (2025). Вилучено з: <https://sadoes.smart-cloud.net/uk-ua/localization/financial-management/deferred-expenses.html>.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

4. Sudhakaran S. Why timing matters: Understanding deferred expenses and prepayments. (November 6, 2025). Вилучено з : <https://www.zoho.com/books/academy/understanding-deferred-expenses-and-prepayments.html>.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.

7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.



УДК 330

Мусянович О. А.

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка»

ПЕРСОНАЛ І ЙОГО БЕЗПЕКА НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Сьогодні, безпека персоналу охоплює фізичну безпеку на робочому місці, збереження здоров'я, психологічну безпеку, інформаційну безпеку, а також правовий захист працівника в межах трудових відносин. Разом із цим, сам персонал виступає не лише об'єктом захисту, а й активним суб'єктом безпеки, оскільки саме працівники щодня ухвалюють рішення, дотримуються або порушують правила, сигналізують про ризики, підтримують колег, або провокують конфлікти. Тому ключовим ресурсом стає соціальний капітал колективу, а саме норми взаємодії, неформальні зв'язки, готовність допомагати й діяти узгоджено під час інцидентів, від виробничих травм до інформаційних витоків. Підприємство, яке системно розвиває такі зв'язки, отримує не лише менше втрат, а й швидше відновлення після криз, кращу керованість змін і вищу лояльність працівників [1-2]. Сучасне управління безпекою персоналу починається з організаційної культури, бо правила працюють лише тоді, коли їх підтримує щоденна поведінка керівників і команд. Психологічна безпека, відчуття справедливості процедур, відкритість комунікації та повага до гідності працівника знижують частоту конфліктів, прихованого саботажу, плинності кадрів і професійного вигорання. Для цього важливі прозорі політики найму персоналу та адаптації, зрозумілі стандарти поведінки, навчання керівників навичкам профілактики конфліктів, а також реальні канали зворотного зв'язку, де працівник може без страху повідомити про небезпечні умови або порушення. Соціальні інструменти, такі як добровільне медичне страхування, програми підтримки ментального здоров'я, наставництво, гнучкі режими роботи, корпоративні фонди взаємодопомоги, підсилюють відчуття захищеності й формують середовище, у якому люди готові дотримуватися вимог безпеки не з примусу, а через внутрішню відповідальність. Соціальний діалог з представниками працівників, комітетами з охорони праці та регулярними обговореннями ризиків робить безпеку спільним проєктом, а не формальною інструкцією.

Щоб безпека персоналу не перетворювалася на декларацію, потрібна вимоглива управлінська інфраструктура, яка спирається на якісні дані, регулярний аналіз і чіткі регламенти дій. Підприємство має вести узгоджені реєстри найму персоналу, обліку робочого часу, навчання, допусків до робіт підвищеної небезпеки, інцидентів і порушень, а також забезпечувати порівнюваність показників у часовому розрізі. На основі цього формується аналітична картина, де видно взаємозв'язок між умовами праці, навантаженням, рівнем залученості, плинністю кадрів і частотою інцидентів, що дає можливість не лише реагувати, а й попереджати ризики. Важливою частиною стає захист персональних даних і контроль доступу до інформаційних систем, оскільки витік даних про працівників руйнує довіру і створює юридичні наслідки. У сучасних цифрових процесах можуть застосовуватися технології на базі штучного інтелекту для прогнозування ризику звільнення, перевантаження, потреби в навичках, або для виявлення аномалій у доступі до

даних, але лише за умов етичних правил, мінімізації даних, прозорого інформування працівників і внутрішнього контролю, щоб безпека не означала надмірний нагляд.

Слід зазначити, що бюджет персоналу має покривати не лише оплату праці, а й витрати на профілактику травматизму, ергономіку, підвищення кваліфікації, цифрові інструменти управління персоналом, кіберзахист, а також резерви на компенсації та соціальні гарантії. Ефективність таких витрат слід оцінювати через набір показників, які відображають як економічний ефект, так і якість середовища, наприклад динаміку плинності кадрів, рівень залученості, частоту інцидентів, швидкість реагування, результати внутрішніх опитувань щодо психологічної безпеки, показники проходження навчання. Логіка має бути циклічною, ідентифікація ризиків, план дій, навчання, контроль виконання, аналіз причин, коригування політик і повторна оцінка. У підсумку безпека персоналу стає інвестицією в стійкість підприємства, його репутацію роботодавця, конкурентоспроможність і здатність розвиватися у складному середовищі, де людський фактор залишається вирішальним.

Список літератури

1. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку. Україна: аспекти праці. 2007. № 1. С. 25–29.
2. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. К. : НАУ, 2007. 436 с.

УДК 330

Сеньків А. Т.

аспірант кафедри маркетингу і логістики
Інституту економіки і менеджменту,
Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ

Логістична інфраструктура являється матеріальною та організаційною основою, через яку реалізується безперервність і керованість транспортних потоків, а отже, і практичне забезпечення транспортної безпеки. Йдеться про сукупність транспортних коридорів, терміналів, складів, перевантажувальних вузлів, сервісних зон, пунктів контролю, інформаційно-комунікаційних рішень і регламентів взаємодії між учасниками перевезень [1-2]. Слід зауважити, що саме інфраструктурна зрілість визначає, наскільки швидко система здатна відновлюватися після збоїв, перенаправляти маршрути, ізолювати небезпечні ділянки та мінімізувати наслідки інцидентів. В такого роду контексті, саме логістична інфраструктура виконує не лише функцію «переміщення», а й функцію «захисту», оскільки вона задає правила доступу, технологічні режими обробки вантажів, порядок огляду та ідентифікації, а також процедури реагування. Вважаємо, що транспортна безпека в сучасних умовах є результатом поєднання фізичних елементів інфраструктури з управлінськими рішеннями, які знижують імовірність аварій, крадіжок, несанкціонованого втручання та інформаційних порушень, формуючи контрольоване середовище для всіх видів транспорту.

Сама роль логістичної інфраструктури у забезпеченні транспортної безпеки проявляється передусім через керування ризиками на ключових ділянках ланцюга постачання, від під'їздів до вузлів і терміналів до зон зберігання та кінцевого розподілу. Слід зазначити, що найбільш уразливими є точки концентрації потоків, де відбуваються перевантаження, накопичення вантажу та перетин різних режимів роботи, тому їх проєктування має враховувати фізичне розділення потоків, безпечні схеми маневрування, освітлення, відеоспостереження, контроль периметра, протипожежні системи та стандартизовані маршрути руху транспорту. В логістичних хабах важливого значення набуває організація доступу за ролями та рівнями допуску, що знижує можливості для внутрішніх порушень. Водночас необхідно забезпечувати безпечні умови для персоналу, адже транспортна безпека прямо залежить від дисципліни операцій, культури виконання процедур, готовності діяти за інструкціями та ефективності координації між черговими службами, охороною, диспетчерами і перевізниками. На нашу думку, інфраструктурні рішення мають оцінюватися не лише за показниками пропускної спроможності, а й за здатністю попереджувати інциденти через стандартизовані технологічні процеси, контроль часу перебування транспорту в зонах ризику, а також усунення «сліпих зон» у контролі та спостереженні.

Список літератури

1. Федотова І. В. Концептуальні основи інтегрованої логістики. Економіка транспортного комплексу. 2017. Вип.30. С. 15–32.
2. Яременко О. Ф. Особливості логістики за умов глобалізації конкурентного середовища. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 3, Т. 1. С. 240–244.

УДК 339.138:004.738.5:633.12

Беженар І. М.

к. е. н., старший дослідник,

ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ: РЕПОЗИЦІОНУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ ГРЕЧКИ

У цифровій економіці соціальні медіа (SMM) еволюціонували від простих каналів спілкування до потужних стратегічних інструментів, які формують ринкові позиції брендів, дозволяючи будувати глибокий емоційний зв'язок, створювати вірусний контент і персоналізовану взаємодію [2]. Для FMCG-сегменту це означає радикальний зсув від фокусу на фізичних властивостях товару до його культурної символіки та інтеграції в стиль життя споживача. Трансформація уподобань, зумовлена урбанізацією та бумом здорового харчування [4], змушує переосмислити маркетинг традиційних продуктів – інакше вони ризикують втратити актуальність. Платформи на кшталт Instagram та TikTok ідеально підходять для візуального та короткоформатного контенту – наприклад, ASMR-відео чи блискавичні рецепти, що різко підвищує залученість і органічне охоплення. Сучасний продовольчий ринок – це арена жорсткої конкуренції, де нематеріальні атрибути, як імідж, користь для здоров'я та екологічність, часто переважають ціну, що відкриває шлях для репозиціонування товарів масового попиту, які раніше вважалися низькомаржинальними. Об'єктом нашого дослідження є гречана крупа – продукт, що традиційно асоціюється з доступністю та щоденною рутинною, але має прихований потенціал. Її природна безглютеновість, високий вміст білка, клітковини та антиоксидантів (зокрема, рутину) ідеально відповідає сучасним запитам. Світовий ринок гречки демонструє стабільне зростання, зумовлене попитом на здорові та безглютенові продукти. Згідно з прогнозами Future Market Insights (2024), обсяг ринку у 2024 році оцінюється приблизно в 1,24 млрд USD, а до 2034 року очікується його зростання до 1,97 млрд USD із середньорічним темпом приросту (CAGR) близько 4,7% за період 2024-2034 років [3]. Споживачі прагнуть якісного та естетичного харчування, але стереотипно бачать гречку як «нудну» спадщину минулого. Завдання бренду – перетворити її на сучасний «суперфуд», що досягається через зміну базового інсайту від утилітарного споживання до естетичного та здорового досвіду. Успішні кейси, як кіноа чи амарант, доводять, що маркетинг, орієнтований на здоров'я та естетику, може перетворити нішевий продукт на «глобальний хіт». Гречка має аналогічний профіль нутрієнтів, але з нижчою собівартістю – це конкурентна перевага, яку не можна ігнорувати. В Україні, де гречка є стратегічним продуктом, у 2025 році набирає обертів тренд її популяризації як «українського суперфуду» поряд з льоном та обліпихою. Вітчизняний аграрний сектор бореться з низькою прибутковістю базових культур, тож важливим є залучення преміальних сегментів через цифрові канали.

У цифровій трансформації аграрного маркетингу SMM стає ключем до подолання комодитизації базових продуктів. Воно підвищує сприйняту цінність, лояльність і готовність платити преміум-ціну. Вірусні рецепти та колаборації з інфлюенсерами скорочують витрати на просування в рази порівняно з традиційною рекламою [1]. Теоретична основа стратегії ґрунтується на концепціях репозиціонування (Ries & Trout – зміна образу в свідомості аудиторії), диференціації (акцент на унікальні атрибути, як зелена гречка, органічні сертифікати, порційні пакети та боули) та сегментування (фокус на

платоспроможних групах з орієнтацією на здоров'я), перехід від «дешевого гарніру» до стильного, корисного та сучасного «суперфуду» [5, 6]. Ефективна SMM-стратегія інтегрує аналітику, психологію споживання та креативний сторітелінг. За сучасними теоретиками, успіх – у поєднанні архетипної комунікації (за Юнгом) та структурного брендингу (Brand Archetype Framework Марка-Пірсона). Для гречки запропонуємо тандем «Творець» (генератор ідей, фокус на інноваціях – пророщена гречка, пластівці, порційні формати) та «Турботливий» (турбота про здоров'я та час), що створює емоційну основу для преміалізації, позиціонуючи бренд як «цифрове гастро-ательє» – розробника інновацій, що поєднує експертність з натхненням, мінімізуючи час споживача та формуючи новий культурний капітал продукту. Комунікація спирається на двофакторну теорію Ховленда (авторитетність + привабливість). Вона має бути надихаючою, естетичною, дружньою та експертною. Мова сучасна, лаконічна та сповнена турботи. Для балансу між експертністю та віральністю ми розробили модель тону: 80% сучасний дружній (роль «дружнього шеф-кухаря» чи нутриціолога з акцентом на користь, естетику та тренди) та 20% офіційний; 60% діловий-експертний (нутриціологія, сертифікація) та 40% веселий; 70% молодіжний та 30% дорослий; 70% простота та 30% складність; 80% сучасність та 20% традиційність, щоб забезпечити довіру, емоційний комфорт і віральність.

Ефективність стратегії посилюється диференціацією платформ. Instagram – візуальний «шоурум» для преміального іміджу через фуд-фотоконтент, колаборації з нутриціологами, естетизацію «гречаних боулів». TikTok – для віральних трендів серед молоді за допомогою ASMR-кулінарії, швидких лайфхаків з нетрадиційними інгредієнтами (авокадо, пармезан), мікроісторій «гречка по-новому». Вірусний ефект змінює сприйняття за дні, а соціальні лайфхаки (наприклад, під час блекаутів) підвищують лояльність. Основні аудиторії включають два платоспроможні сегменти, готові платити більше за зручність, естетику та здоров'я : свідомі ЗОЖ-активісти (28% міського населення 25–40 років, фокус на функціональності та екологічності) та динамічні професіонали (34% міського населення 28–45 років, цінують зручність та естетику). Репозиціонування змінює асоціації на раціональному (користь) та емоційному (мода) рівнях. Структура контенту охоплює чотири напрямки для комплексного позиціонування та диверсифікує ризики і максимізує залучення.

Таблиця 1

Структура контент-стратегії бренду

Блок контенту, частка (%)	Основний зміст
Продуктовий, 30%	Формування довіри через анатомію якості та огляди швидкої лінійки – функціональні характеристики, сертифікація, без ГМО, переваги зеленої гречки, convenience-формати Ready-to-Eat.
Іміджевий, 40%	Нові культурні асоціації – рецепти від амбасадорів (у стилі Клопотенка), поради нутриціологів, формула ідеального боулу, гурме-гречка з прянощами тощо.
Розважальний, 20%	Віральність через ASMR-відео, деконструкцію міфів, інтерактивні опитування та тести на незвичайні рецепти.
Соціальний, 10%	Адаптивність до реалій – лайфхаки енергоефективного приготування (запарювання в термосі, без світла), що актуально для України.

Джерело: сформовано автором

Стратегія враховує тренди 2025-2026: швидке приготування без електрики, преміум для містян. Вона реагує на ринкові зсуви – від насичення до здоров'я, естетики та зручності, – виправдовуючи преміальну ціну; точно цілює аудиторію (Ready-to-Eat для урбаністів); забезпечує віральність (позитивні асоціації «гречка = задоволення»); підвищує маржинальність (нішеві продукти в 2-3 рази прибутковіші); адаптується соціально (енергозбереження підвищує лояльність). Стратегія перетворює інвестиції на фінансовий результат через ціннісну надбавку (Value-Based Pricing). Аналіз показує, що зелена гречка може забезпечити +150-200% надбавки, порційні формати +80-120%, суміші +100-180%. Загалом маржинальність може зрости на 200-300% при збереженні собівартості, а попит стає менш чутливим до ціни завдяки емоційній прив'язці. Переваги SMM – нижча вартість контакту (CPM на 60-70% дешевше за ТБ), точне таргетування, реальний час вимірювання, органічна віральність, що забезпечує вищий ROI для вузьких сегментів. Стратегія долає комодитизацію через диференціацію. Ризики полягають у змінах алгоритмів платформ, культурній інерції. Позитивний соціальний ефект – підтримка сталого землеробства (гречка є екологічною культурою) та розвиток сільських територій.

Отже, глобальний ринок гречки трансформується під тиском попиту на безглютенові продукти. В Україні це призвело до визнання гречки «національним суперфудом» у 2025-му. Дослідження підтверджує, що SMM-репозиціонування – ефективний інструмент для переходу від commodity до lifestyle-бренду. Цінність стратегії – у зміні сприйняття через нематеріальні атрибути. Ключі успіху: когнітивне репозиціонування (нові асоціації в Instagram); архетипна ідентичність (Творець + Турботливий); диференціація (Instagram для преміуму, TikTok для вірусності); цінність (convenience-формати для урбаністів). Економічна ефективність, полягає в тому, що ціннісна надбавка знижує цінову еластичність, підвищуючи маржинальність у 2–3 рази. Практичні рекомендації для виробників агропродукції: інвестувати в розробку продуктів швидкого приготування з високою доданою вартістю; розвивати колаборації з мікро- та наноінфлюенсерами у ніші здорового способу життя (ЗОЖ); створювати освітній контент, фокусуючись на функціональних та нутриціологічних перевагах продукту; адаптувати візуальну стилістику бренду до актуальних естетичних трендів соціальних медіа. Результати доводять, модель масштабується на інші низькомаржинальні категорії, допомагаючи українським виробникам відповідати глобальним трендам здоров'я до 2033 року.

Список літератури

1. Brzustewicz, P., & Singh, A. (2021). Sustainable consumption in consumer behavior in the time of COVID-19: Topic modeling on Twitter data using LDA. *Energies*, 14(18), 5787. URL: <https://www.mdpi.com/1996-1073/14/18/5787>
2. Elliott, C., Truman, E., & Stephenson, N. Food marketing and power: Teen-identified indicators of targeted food marketing. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2022. 19(13). P.7815.
3. Future Market Insights. Global Buckwheat Market Outlook (2024 to 2034). URL: <https://www.futuremarketinsights.com/reports/buckwheat-market>
4. Kotler, P., Keller, K. L., & Chernev, A. *Marketing Management* (16th ed.). Pearson Education, 2021.
5. Maksi, S. J., Keller, K. L., Dardis, F., Vecchi, M., Freeman, J., Evans, R. K., Boyland, E., & Masterson, T. D. (2024). The food and beverage cues in digital marketing model: Special considerations of social media, gaming, and livestreaming environments for food marketing and eating behavior research. *Frontiers in Nutrition*, 2024. №10. URL: <https://doi.org/10.3389/fnut.2023.1325265>
6. Ries, A., Trout, J. *Positioning: The Battle for Your Mind*. Graw-Hill, 1981.

УДК 658.3 : 65.01

Вареник В. М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри менеджменту,
Університет імені Альфреда Нобеля

Кузнецова О. О.

магістр

Університет імені Альфреда Нобеля

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ТОВ «ЛЕНОВО ЮКРЕЙН» В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У 2025–2026 роках функціонування вітчизняних підприємств відбувається в умовах високої невизначеності, що зумовлено як макроекономічними чинниками, так і трансформацією цінностей на ринку праці. Для компаній технологічного сектору, представником якого є ТОВ «Леново Юкрейн», людський капітал є безальтернативним джерелом конкурентних переваг. Проте традиційні підходи до мотивації, орієнтовані виключно на фінансові виплати, сьогодні демонструють свою обмеженість. Сучасний фахівець очікує від роботодавця не лише гідної оплати, а й персоналізації соціального пакета, можливостей для безперервного навчання та підтримки ментального здоров'я. Таким чином, перегляд мотиваційної політики є критично важливим для забезпечення стратегічної стійкості бізнесу.

Теоретичну базу дослідження склали праці класиків менеджменту (А. Маслоу, Ф. Герцберга, В. Врума) та сучасних українських науковців, таких як А. Колот та С. Цимбалюк. Проте, попри ґрунтовність наявних розробок, питання адаптації міжнародних стандартів мотивації (зокрема корпоративних політик Lenovo Group) до специфічних умов українського ринку в період повоєнного відновлення потребує додаткового вивчення та прикладного обґрунтування.

Об'єктом нашого дослідження виступило ТОВ «Леново Юкрейн». Компанія демонструє стабільні фінансові результати, проте аналіз кадрових показників за останній рік виявив тривожну тенденцію: рівень плинності кадрів серед менеджерів середньої ланки та спеціалістів з продажу зріс до 14%. Проведене нами опитування персоналу дозволило виокремити ключові проблеми діючої системи мотивації:

1. Суб'єктивність преміювання: відсутність чіткої прив'язки бонусів до конкретних KPI (ключових показників ефективності), що породжує відчуття несправедливості.

2. Низька гнучкість соціального пакета: компанія пропонує стандартний набір пільг, який не задовольняє потреби різних вікових груп працівників (наприклад, молоді фахівці надають перевагу навчанню, тоді як працівники з досвідом — медичному страхуванню членів родини).

Для усунення цих недоліків нами запропоновано впровадження комплексної стратегії на засадах концепції Total Rewards. Першим етапом є реформування матеріального стимулювання через запровадження грейдованої системи KPI. Кожен грейд (рівень посади) передбачає чіткий набір показників: від кількісних (обсяг продажів, кількість залучених клієнтів) до якісних (рівень задоволеності клієнтів — CSAT). Це забезпечує прозорість: працівник самостійно може розрахувати свою винагороду за результатами місяця.

Другим, не менш важливим етапом, є впровадження моделі «кафетерій-план». Суть цього інструменту полягає в тому, що компанія виділяє певний бюджет на кожного співробітника, а він самостійно формує свій «кошик» пільг із запропонованого переліку:

- Блок «Здоров'я» - розширене страхування, компенсація послуг психолога або стоматолога.

- Блок «Розвиток»: оплата курсів іноземних мов, доступ до платформ Udemy/Coursera, участь у професійних конференціях.

- Блок «Спосіб життя»: абонементи у спортзал, компенсація витрат на коворкінг або облаштування домашнього офісу.

Для оцінки доцільності запропонованих заходів було проведено розрахунок економічного ефекту. Загальний обсяг інвестицій у модернізацію системи мотивації ТОВ «Леново Юкрейн» прогнозується на рівні 1 225 000 грн на рік. Основна частка цих витрат припадає на фінансування розширеного «кафетерій-плану».

Однак, згідно з нашими розрахунками, це дозволить:

- Знизити плинність кадрів з 14% до 8%, що зекономить компанії близько 600 тис. грн на рік (витрати на рекрутинг та адаптацію нових співробітників).

- Підвищити продуктивність праці на 35% за рахунок зростання залученості персоналу.

- Досягти показника рентабельності інвестицій (ROI) на рівні 87%.

Таким чином, перехід від застарілих форм стимулювання до інноваційної моделі управління мотивацією в ТОВ «Леново Юкрейн» є виправданим як із соціальної, так і з економічної точок зору. Впровадження KPI-рейдування та системи гнучких пільг дозволить компанії не лише втримати ключових фахівців, а й суттєво зміцнити свій бренд роботодавця в довгостроковій перспективі. Результати дослідження можуть бути використані HR-департаментом ТОВ «Леново Юкрейн» при формуванні бюджету на наступний фінансовий рік.

Список літератури

1. Колот А. М., Цимбалюк С. О. Мотивація персоналу : підручник. Київ: КНЕУ, 2012. 397 с.
2. Тюленєва Ю. В. Сучасні моделі мотивації персоналу: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 215-221.
3. Офіційний сайт Lenovo в Україні. URL: <https://www.lenovo.com/ua/uk/>.
4. Armstrong M. Armstrong's Handbook of Reward Management Practice. London: Kogan Page, 2019. 552 p.

УДК 330.8

Кричковський В. Ю.

доктор філософії (201 Агрономія),
старший викладач кафедри рослинництва та садівництва,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5582-2455>

ПІДПРИЄМСТВО В КОНТЕКСТІ ЛІБЕРТАРІАНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Підприємство (фірма) належить до базових і водночас найбільш багатозначних категорій економічної науки. Попри загальну інтуїтивну зрозумілість цього терміна для більшості економічних агентів, у науковому просторі досі відсутня єдина, внутрішньо несуперечлива теорія підприємства, яка б пояснювала його природу, функції та закономірності ефективного функціонування. Найчастіше в сучасних дослідженнях підприємство ототожнюється з організаційною формою здійснення бізнесу, а проблематика його ефективності розглядається крізь призму менеджменту, управління персоналом, інституційних або ресурсних підходів.

Водночас очевидним є той факт, що ефективність бізнесу в цілому прямо корелює з ефективністю конкретного підприємства як організаційної одиниці. Саме підприємство є тією ланкою, через яку реалізується підприємницька ініціатива, здійснюється виробництво товарів і послуг, формуються доходи, створюється додана вартість та відбувається взаємодія з ринком і соціумом. Незважаючи на понад сторічну історію наукових досліджень у сфері мікроекономіки та менеджменту, універсальної моделі ефективності підприємства не сформовано, а рекомендації щодо її досягнення носять фрагментарний і контекстуальний характер.

Однією з ключових причин такої ситуації є множинність методологічних підходів до тлумачення сутності підприємства, що сформувалися в межах альтернативних економічних теорій. Ресурсний, системний, інституційний, поведінковий, соціальний та ринковий підходи акцентують увагу на різних аспектах діяльності фірми, проте жоден з них не забезпечує цілісного пояснення природи підприємства як економічного інституту. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз підприємства з позицій лібертаріанської теорії, яка безпосередньо відображає філософію капіталізму – середовища, в якому інститут підприємства історично виник і набув системного характеру [1, с. 58].

Підприємство доцільно розглядати як природний феномен капіталістичної економіки, хоча в реальності воно майже завжди функціонувало за умов різного ступеня державного регулювання. Саме ця обставина значною мірою спотворювала і спотворює розуміння його сутності та ефективності. Лібертаріанська теорія дозволяє методологічно «очистити» аналіз підприємства від надмірних регуляторних і соціалізаційних нашарувань, зосередивши увагу на ключовій функції – реалізації економічної свободи через підприємницьку ініціативу.

Історично поняття підприємства набуло інтелектуальної легітимності наприкінці XIX століття у працях представників кембриджської школи неокласики, зокрема А. Маршала, який розглядав фірму як виробничу функцію, орієнтовану на мінімізацію витрат, максимізацію вигоди та використання ефектів масштабу [2]. У цей період було закладено основи мікроекономіки як науки про поведінку фірм і споживачів, а людський капітал почав розглядатися як один із ключових активів підприємства.

Подальший розвиток теорії підприємства у XX столітті відбувався переважно в межах теорії менеджменту та інституціоналізму. Значний внесок зробили Р. Коуз, який пояснював існування фірм необхідністю мінімізації трансакційних витрат [3], Ф. Найт, що акцентував увагу на ролі ризику та невизначеності, а також представники теорії прав власності, корпоративного управління та організаційної поведінки [4]. Водночас спільною рисою більшості цих підходів стала схильність до зосередження на внутрішніх організаційних процесах і соціальних аспектах функціонування підприємств.

У рамках інституціональної та поведінкової економіки підприємство дедалі частіше почало трактуватися як соціальна організація, а ефективність – як похідна від мотивації персоналу,

корпоративної культури чи якості комунікацій. Така методологічна еволюція, на наш погляд, призвела до певної деформації базового економічного змісту категорії «підприємство», підмінивши ринкову логіку функціонування соціальною або адміністративною.

Лібертаріанська теорія виходить з принципово іншої передумови: підприємство є формою реалізації ініціативи економічного агента або групи агентів у середовищі максимальної економічної свободи. Його виникнення, функціонування і розвиток обумовлені не регуляторними приписами чи соціальними зобов'язаннями, а здатністю задовольняти об'єктивні потреби ринку і водночас забезпечувати прибутковість. Саме прибутковість у цій логіці виступає не моральною категорією, а стратегічним критерієм життєздатності підприємства.

Ключовим елементом лібертаріанської теорії підприємства є фігура агента-ініціатора бізнесу. Саме ініціація підприємницької діяльності розглядається як унікальний і незамінний акт, який не може бути зведений до ролі капіталу, праці чи управлінських технологій [1, с. 61]. На відміну від інших факторів виробництва, підприємницька ініціатива не продукується ринком автоматично і не може бути створена штучно. Більшість економічних агентів обирає шлях найманої праці, уникаючи ризиків, пов'язаних зі створенням власного підприємства.

Таким чином, агенти-ініціатори становлять чисельно незначну, але економічно надзвичайно важливу групу. Саме вони трансформують ресурси, які раніше не мали економічної цінності, створюють нові технології, формують ринки та запускають каскадні процеси соціально-економічних змін. У цьому контексті підприємство виступає не лише виробничою одиницею, а й механізмом масштабування індивідуальної ініціативи.

Лібертаріанська інтерпретація також дозволяє по-новому осмислити проблему експлуатації, традиційно пов'язувану з капіталізмом. З позицій економічної свободи додаткова вартість є результатом ризику та ініціативи агента-ініціатора, тоді як наймані працівники та власники ресурсів вступають у добровільні контрактні відносини, маючи право як на участь у доходах, так і на вихід із таких відносин.

Універсальність інституту підприємства проявляється в незмінності його базової структури протягом історії: наявність ініціатора, капіталу, управлінських функцій і праці є обов'язковою незалежно від масштабу, галузі чи епохи. Водночас еволюція підприємств відбувалася через диференціацію цих функцій, що зумовило появу складних корпоративних структур і нових організаційних аномалій.

Сучасні корпорації, державні та квазіпідприємства дедалі частіше демонструють не ефективність, а здатність адаптуватися до регуляторного середовища. Надмірна соціалізація діяльності підприємств, розмивання відповідальності та власності, бюрократизація управління призводять до втрати керованості і зниження ринкової ефективності. З погляду лібертаріанської теорії такі організаційні форми є відхиленням від природи підприємства як інституту капіталізму.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що лібертаріанська теорія підприємства забезпечує більш цілісне і методологічно послідовне пояснення його природи, функцій та критеріїв ефективності. Підприємство постає як інструмент реалізації економічної свободи, а його ефективність визначається здатністю адаптуватися до ринку і генерувати прибуток у відповідь на реальні потреби соціуму. Подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні моделей збереження ключової ролі агента-ініціатора та ідентифікації меж регуляторного впливу, за якими підприємство втрачає свою капіталістичну природу.

Список літератури

1. Кричковський В.Ю., Шуберанський В.Е. Феномен підприємства в інтерпретації лібертаріанської теорії. *Підприємництво та інновації*. 2024. Вип. 32. С. 56-63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/32.9>
2. Marshall A. Principles of economics. MacMillan & Co., London and New York, 1890. Vol. I, 754 p.
3. Coase R. The Nature of the Firm. *Economica*, November 1937.
4. Sanford G.J., Hart O.D. The costs and benefits of ownership: A theory of vertical and lateral integration. *Journal of Political Economy*. 1986. №94(4). P. 691-719.

УДК 338.432

Кулакевич А. В.

аспірант зі спеціальності 051 Економіка,
Вінницький національний аграрний університет

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В МАРКЕТИНГОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в аграрному секторі економіки України, особливої актуальності набуває проблема формування та реалізації ефективних механізмів стратегічного управління підприємствами. Аграрні підприємства функціонують у середовищі підвищеної невизначеності, що зумовлено впливом природно-кліматичних факторів, сезонністю виробництва, ціновими коливаннями на аграрних ринках, змінами державної аграрної політики, а також загальноекономічною та воєнно-політичною нестабільністю.

За таких умов стратегічне планування в маркетинговому менеджменті виступає одним із ключових інструментів забезпечення стабільного розвитку аграрних підприємств, їх адаптації до змін зовнішнього середовища та підвищення рівня конкурентоспроможності. Саме маркетингова стратегія дозволяє аграрним товаровиробникам не лише ефективно реалізовувати вироблену продукцію, а й формувати довгострокові конкурентні переваги, орієнтовані на потреби споживачів і вимоги ринку.

Проблеми стратегічного планування та маркетингового менеджменту достатньо широко представлені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні засади стратегічного управління розкрито в дослідженнях І. Ансоффа, М. Портера, Ф. Котлера, П. Дойля, Г. Мінцберга. Особливості маркетингового управління підприємствами аграрного сектору висвітлено в роботах таких вітчизняних науковців як В. Андрійчук, Т. Дудар, Р. Логоша, М. Малік, В. Писаренко, П. Саблук, В. Ткаченко, О. Ульяновченко, О. Шпикуляк, які наголошують на необхідності адаптації класичних маркетингових концепцій до специфіки сільськогосподарського виробництва.

Разом із тим, попри значну кількість наукових публікацій, питання стратегічного планування саме в системі маркетингового менеджменту аграрних підприємств потребують подальшого узагальнення та поглиблення. Зокрема, актуальними залишаються проблеми практичного впровадження маркетингових стратегій, узгодження стратегічних і оперативних маркетингових рішень, а також оцінки ефективності стратегічного маркетингового планування.

Стратегічне планування в маркетинговому менеджменті цесистемний процес формування довгострокових цілей маркетингової діяльності підприємства та визначення шляхів їх досягнення з урахуванням ресурсних можливостей і умов зовнішнього середовища [1, с. 135]. Стратегічне планування в маркетинговому менеджменті забезпечує узгодженість маркетингових рішень із загальною стратегією розвитку підприємства та сприяє підвищенню ефективності управління ринковою діяльністю.

У маркетинговому менеджменті стратегічне планування виконує такі ключові функції: аналітичну (передбачає комплексне дослідження ринку, споживачів, конкурентів); прогностичну (спрямована на визначення перспектив розвитку ринку та поведінки споживачів); координаційну (забезпечує узгодження маркетингових заходів із виробничими та фінансовими можливостями підприємства); контрольну (оцінка результативності реалізації маркетингової стратегії) [2, с. 75].

Аграрні підприємства мають низку специфічних особливостей, які безпосередньо впливають на процес стратегічного маркетингового планування. До них належать залежність від природно-кліматичних умов, тривалий виробничий цикл, обмежена можливість швидкої диверсифікації продукції, а також висока чутливість до змін кон'юнктури аграрних ринків. Крім того, аграрна продукція часто характеризується низьким рівнем диференціації, що ускладнює застосування класичних інструментів конкурентної боротьби. У зв'язку з цим стратегічне планування в маркетинговому менеджменті аграрних підприємств має орієнтуватися не лише на цінові фактори, а й на формування доданої вартості, розвиток брендингу, покращення якості продукції та налагодження довгострокових відносин зі споживачами і партнерами.

Процес стратегічного планування маркетингової діяльності аграрних підприємств доцільно здійснювати за такими основними етапами:

1. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, що включає дослідження ринкової кон'юнктури, споживчого попиту, конкурентного середовища, а також оцінку ресурсного потенціалу підприємства.

2. Формування маркетингових цілей, які мають відповідати загальній стратегії розвитку підприємства та бути конкретними й досяжними.

3. Розробка маркетингової стратегії, що передбачає вибір цільових ринків, позиціонування продукції та визначення комплексу маркетингових інструментів.

4. Реалізація стратегічних маркетингових рішень, яка потребує належного організаційного та ресурсного забезпечення.

5. Контроль і оцінка результатів, що дозволяє своєчасно коригувати маркетингову стратегію з урахуванням змін зовнішнього середовища [3, с. 81].

З метою підвищення ефективності стратегічного планування в маркетинговому менеджменті аграрних підприємств особливої уваги потребує комплексне та системне впровадження низки взаємопов'язаних управлінських заходів, які мають бути адаптовані до специфіки аграрного виробництва та умов функціонування аграрних ринків.

Насамперед доцільним є впровадження сучасних методів маркетингового аналізу та прогнозування, що дозволяють аграрним підприємствам своєчасно ідентифікувати тенденції розвитку ринку, зміни у споживчому попиті та рівні конкуренції. Використання таких інструментів, як PEST-аналіз, SWOT-аналіз, аналіз п'яти сил конкуренції, портфельні матриці, сценарне прогнозування та економіко-математичне моделювання, сприяє підвищенню обґрунтованості стратегічних маркетингових рішень. Для аграрних підприємств особливо важливим є прогнозування сезонних коливань попиту, цінової кон'юнктури та обсягів виробництва з урахуванням природно-кліматичних факторів, що дає змогу мінімізувати ризики та оптимізувати використання ресурсів у довгостроковій перспективі [4, с. 406].

Важливим напрямом удосконалення стратегічного маркетингового планування є посилення орієнтації на споживача як ключовий елемент маркетингової стратегії. У сучасних умовах аграрні підприємства повинні переходити від виробничо-орієнтованої моделі управління до ринково-орієнтованої, в центрі якої знаходяться потреби, очікування та поведінка споживачів. Це передбачає глибоке сегментування ринку, вивчення споживчих переваг, рівня платоспроможного попиту та вимог до якості продукції.

Не менш важливим є розвиток цифрових маркетингових інструментів та інформаційних систем, які стають невід'ємною складовою стратегічного маркетингового менеджменту. Використання цифрових платформ, систем управління взаємовідносинами з клієнтами, інструментів онлайн-аналітики, електронної комерції та цифрових каналів

комунікації дозволяє аграрним підприємствам підвищувати ефективність взаємодії з ринком, оперативно отримувати інформацію про поведінку споживачів і швидко адаптувати маркетингові стратегії до змін зовнішнього середовища [5, с. 342].

Важливою умовою результативного стратегічного планування є забезпечення інтеграції маркетингової стратегії з виробничими та фінансовими планами підприємства. У аграрному секторі така інтеграція набуває особливого значення через тісний взаємозв'язок між обсягами виробництва, сезонністю, ресурсним забезпеченням і фінансовими можливостями підприємства. Узгодження маркетингових цілей із виробничими програмами та фінансовими бюджетами дозволяє уникнути дисбалансів між попитом і пропозицією, підвищити точність планування та забезпечити більш ефективний розподіл ресурсів. У результаті стратегічне маркетингове планування перетворюється на інструмент комплексного управління розвитком аграрного підприємства [6, с. 341].

Завершальним, але не менш значущим напрямом є підвищення рівня маркетингової компетентності управлінського персоналу, що безпосередньо впливає на якість стратегічних рішень. Формування сучасного маркетингового мислення, розвиток аналітичних навичок і здатності працювати з великими масивами ринкової інформації є необхідною умовою ефективного стратегічного управління.

Висновки. Стратегічне планування є важливою складовою маркетингового менеджменту аграрних підприємств і виступає ключовим чинником забезпечення їх сталого розвитку та конкурентоспроможності. Врахування галузевої специфіки аграрного виробництва, використання сучасних маркетингових інструментів і системний підхід до формування маркетингових стратегій дозволяють аграрним підприємствам ефективно адаптуватися до динамічних умов ринку та досягати довгострокових стратегічних цілей.

Список літератури

1. Куценко В.М. Маркетинговий менеджмент: навчальний посібник. Київ : МАУП, 2003. 183 с.
2. Войчак А. В. Маркетинговий менеджмент. Київ: КНЕУ, 2000. 100 с.
3. Логоша Р.В., Пронько Л.М. Маркетинг-менеджмент у системі управління аграрних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 3 (61). С. 77-91. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-3-5>
4. Левків Г.Я., Лісовий А.В. Теоретичні засади маркетингового менеджменту на підприємствах агропромислового комплексу. *Вісник ЛНУВМ та БТ ім. С. З. Гжицького*. 2012. № 1(51). Т. 14. Ч. 1. Львів, 2012. С. 404-410.
5. Логоша Р.В., Кулакевич А.В. Теоретичні засади формування системи маркетингового менеджменту аграрних підприємств. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 2 (30). С. 338-349. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2\(30\)-338-349](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2(30)-338-349)
6. Логоша Р.В., Кулакевич А.В. Формування інноваційного забезпечення маркетингового менеджменту аграрних підприємств. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 7 (7). С. 338-349. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7\(7\)-338-349](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-7(7)-338-349)

УДК 005.21:658

Мазур Д. С.

студент 2-го курсу

Університет імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ РОЗРОБКИ І ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління підприємством є одним із найважливіших аспектів сучасного менеджменту, оскільки дозволяє організації адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища та забезпечувати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Розробка стратегії передбачає визначення генерального перспективного напрямку розвитку підприємства на основі якісно нових цілей, узгодження внутрішніх можливостей з умовами зовнішнього середовища та формування комплексу заходів для їх досягнення.

Серед вітчизняних дослідників вагомий внесок у розвиток теорії стратегічного управління зробили такі вчені, як Бреус С., Харченко Т., які досліджували особливості прийняття стратегічних рішень в умовах ризику та невизначеності, що є особливо актуальним для українських підприємств в умовах нестабільного економічного середовища.

Перш за все, перед оглядом даної теми, потрібно визначитись із сутністю терміну «стратегія». Термін «*стратегія*» походить від грецької Stratis – військо та ago – веду військове походження. Дослівно дане поняття можна трактувати як «*мистецтво розгортання військ у бою*» [1, с. 95]. У загальному розумінні під «стратегією» розуміються широкі довгострокові заходи або підходи, найчастіше, орієнтовані на підприємство: стратегія підприємства. Власне в термінології ділового управління це поняття стало застосовуватися для позначення політики, або ділової політики [2, с. 65].

Існує два підходи до розуміння стратегії [3, с. 45]. Перший підхід розглядає стратегію як довгостроковий план досягнення мети, що передбачає детальне планування конкретних дій на визначений період. Прикладом такого підходу може бути план виробництва продукції, на яку передбачається попит протягом трьох-п'яти років, де чітко визначено обсяг та асортимент товару, розподілений на майбутній період. Другий підхід трактує стратегію як напрямок довгострокового розвитку компанії, який виражається у формулюванні стратегічних орієнтирів без детальної деталізації конкретних заходів.

Власне впровадження обраної стратегії розвитку повинно відбуватись з урахуванням специфіки підприємства: особливостей функціонування, внутрішнього середовища, наявності або відсутності тих чи інших конкурентів і т. д. Зовнішні фактори включають:

- макроекономічну ситуацію в країні,
- політичну стабільність,
- законодавче регулювання галузі,
- рівень конкуренції на ринку,
- купівельну спроможність споживачів,
- технологічні тренди та глобальні економічні процеси.

Внутрішні фактори охоплюють:

- організаційну культуру підприємства,
- кваліфікацію персоналу,
- фінансові можливості,
- технічну оснащеність,
- систему менеджменту,
- ефективність комунікацій між підрозділами та готовність колективу до змін.

При цьому відмітимо, що сам процес впровадження стратегії супроводжується численними ризиками, які необхідно ідентифікувати та мінімізувати. Стратегічні ризики,

наприклад, пов'язані з можливістю вибору неадекватної стратегії, яка не відповідає реальним можливостям підприємства або ринковим умовам; операційні ж ризики виникають внаслідок недосконалості внутрішніх процесів, помилок персоналу або збоїв у системах управління.

Найбільшою потенційною проблемою є фінансові ризики, які обумовлені недостатністю ресурсів для реалізації стратегічних ініціатив, неефективним бюджетуванням або несприятливими змінами валютних курсів та процентних ставок. Ризик недостатнього фінансування виникає тоді, коли підприємство не має достатнього обсягу власних коштів для реалізації стратегічних проєктів, а можливості залучення зовнішнього фінансування обмежені високою вартістю кредитних ресурсів або жорсткими умовами інвесторів.

Особливої актуальності питання розробки та впровадження стратегії розвитку підприємства набувають в умовах воєнного стану, коли традиційні моделі стратегічного планування потребують суттєвого перегляду та адаптації до екстремальних обставин. Воєнний час створює унікальний комплекс труднощів, які кардинально змінюють як зовнішнє, так і внутрішнє середовище функціонування підприємств, вимагаючи від менеджменту надзвичайної гнучкості, швидкості реагування та здатності приймати рішення в умовах критичної невизначеності. Критичною проблемою стає забезпечення безперервності виробничих процесів в умовах постійної загрози ракетних обстрілів та відключень електроенергії, адже підприємствам необхідно інвестувати в альтернативні джерела енергопостачання, створювати резервні потужності, розробляти плани швидкого відновлення після можливих пошкоджень. Стратегія розвитку в таких умовах повинна обов'язково включати сценарії надзвичайних ситуацій, процедури евакуації персоналу та критично важливого обладнання, механізми швидкого відновлення виробництва на альтернативних майданчиках.

Висновки. Отже, розробка та впровадження стратегії розвитку підприємства є складним багатогранним процесом, що вимагає комплексного аналізу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів функціонування організації, врахування множини ризиків та здатності менеджменту оперативно адаптуватися до змінюваних умов господарювання. В сучасних реаліях, особливо в умовах воєнного стану, стратегічне управління набуває критичного значення для забезпечення виживання та конкурентоспроможності підприємств, оскільки традиційні підходи до планування потребують суттєвого перегляду з урахуванням екстремальних обставин, непередбачуваності зовнішнього середовища та необхідності забезпечення безперервності бізнес-процесів. Успішна реалізація стратегії можлива лише за умови ретельного узгодження внутрішніх можливостей підприємства з викликами зовнішнього середовища, ефективного управління ризиками, забезпечення достатнього фінансування стратегічних ініціатив та готовності всього колективу до змін і швидкого реагування на кризові ситуації.

Список літератури

1. Бреус С., Харченко Т. Стратегічні рішення в умовах ризику та невизначеності. *Education, Law, Business: Collection of scientific articles*. Madrid: Cartero Publishing House, 2019. Р. 95–98.
2. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія. Київ: ДАКККиМ, 2016. 160 с.
3. Кривенко М. Стратегія формування конкурентних переваг підприємства. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. 2018. № 99-100. С.44–48

УДК 658.631

Плахотнюк К. Р.

магістрантка

Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро, Україна

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ AGILE–МЕТОДОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Впровадження організаційних інновацій у діяльність великих агропромислових компаній, таких як ТОВ «ОПТИМУСАГРО ТРЕЙД», потребує чіткого економічного обґрунтування. Аналіз фінансової звітності підприємства за 2022–2024 роки свідчить про значні масштаби операційної діяльності, де собівартість реалізованої продукції вимірюється мільярдами гривень. У цьому контексті перехід на Agile-методологію розглядається як інвестиційний інструмент для точкової оптимізації витрат.

Важливою особливістю запропонованої моделі є формування крос-функціональної команди виключно з внутрішніх працівників компанії, що виключає витрати на рекрутинг та адаптацію нових фахівців. Підбір учасників базується на концепції «T-shaped»: кожен член команди поєднує глибоку експертизу у своїй профільній області (вертикальна складова) із розумінням суміжних бізнес-процесів (горизонтальна складова). Такий підхід нівелює комунікаційні бар'єри: наприклад, інженер-технолог, розуміючи базові принципи економіки трейдингу, пропонуватиме рішення, які є не лише технічно досконалими, але й економічно доцільними для бізнесу.

Для оцінки ефективності розроблено фінансову модель пілотного проекту строком на 6 місяців (табл. 1). Структура бюджету (435 000 грн) включає лише точкові інвестиції в навчання та мотивацію наявної команди, що складає менше 0,5% адміністративних витрат компанії. Розрахунок економічного ефекту базується на сценарному підході, де базовим сценарієм є оптимізація енергоспоживання. За консервативними оцінками, синергія експертизи учасників команди дозволить знизити виробничі втрати на 0,5%, що генеруватиме економію у 250 000 грн щомісяця, починаючи з третього місяця роботи.

Таблиця 1

Кошторис витрат на створення та забезпечення діяльності Agile-команди

Стаття витрат	Опис	Вартість, грн	Примітка
1. Одноразові інвестиції		75 000	
Навчання та консалтинг	Воркшоп для топ-менеджменту та тренінг для команди (Agile Coach).	50 000	Ринкова вартість послуг
Налаштування інфраструктури	Ліцензії Jira/Trello, закупівля магнітних дошок для заводу.	25 000	Одноразово
2. Щомісячні витрати		60 000	(раз на місяць)
Мотиваційний фонд команди	KPI-бонуси для 7 учасників команди (технологи, логісти).	55 000	~7800 грн/особу (бонус за KPI)
Технічна підтримка	Абонплата за хмарні сервіси та супутні витрати.	5 000	
Разом витрат за 6 місяців	(одноразові витрати + (щомісячні витрати * 6))	435 000	

Для визначення ефективності ініціативи, необхідним є визначення точки беззбитковості та розрахунок коефіцієнту рентабельності інвестицій. Аналіз інтегральних показників підтверджує високу ефективність ініціативи. Точка беззбитковості досягається на початку 4-го місяця.

Розрахунок коефіцієнта рентабельності інвестицій здійснюється за класичною методикою, яка передбачає співставлення отриманого чистого прибутку від впровадження інновації з сумою понесених витрат. Формула для розрахунку має наступний вигляд:

$$ROI = ((\text{Загальний економічний ефект} - \text{Сукупні витрати}) / \text{Сукупні витрати}) \times 100\%$$

Використовуючи дані, отримані в результаті моделювання грошових потоків (табл. 1) за перше півріччя функціонування команди, проведемо підстановку значень у формулу. Загальний економічний ефект, досягнутий завдяки зниженню собівартості продукції та оптимізації процесів, становить 1 000 000 грн. Сукупні витрати, що включають капітальні вкладення на старті та операційні витрати протягом 6 місяців (фонд оплати праці, програмне забезпечення), становлять 435 000 грн.

Таким чином, розрахунок набуває вигляду:

$$ROI = ((1\,000\,000 \text{ грн} - 435\,000 \text{ грн}) / 435\,000 \text{ грн}) \times 100\% = (565\,000 / 435\,000) \times 100\% \approx 129,9\%$$

Розрахунковий коефіцієнт рентабельності інвестицій (ROI) за перше півріччя становить 129,9%, а термін окупності (Payback Period) не перевищує 4 місяців.

Таким чином, використання внутрішнього кадрового потенціалу через Agile-трансформацію є низькоризиковим та високорентабельним заходом, що забезпечує ТОВ «ОПТИМУСАГРО ТРЕЙД» швидке повернення інвестицій та підвищення гнучкості операційних процесів.

Список літератури

1. ТОВ «ОПТИМУСАГРО ТРЕЙД» офіційний сайт URL: <https://optimus.com.ua/about/investors/>
2. Формула точки беззбитковості: як розрахувати показник? URL: <https://online.novaposhta.education/blog/formula-tochki-bezzbitkovosti-yak-rozrahuvati-pokaznik>
3. Рентабельність URL: <https://ukrainiandigital.com/rentabelnist/>
4. T-shaped фахівець: хто це, як ним стати та як його найняти. ITEXpert team. URL: <https://itexpert.work/uk/t-shaped-fahivecz-hto-cze-yak-nym-staty-ta-yak-jogo-najnyaty/>

УДК 339.172:338.43

Рябикіна Н. І.

к.е.н., доцент

старший викладач кафедри економіки, організації
та управління підприємствами

Криворізький національний університет

ORCID 0000-0003-3775-0019

Васильєва К. Р.

здобувачка ОПП «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

Криворізький національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ БІРЖОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності, кліматичних змін та трансформації агропродовольчих ринків особливої актуальності набуває проблема забезпечення сталого розвитку аграрного бізнесу. Одним із ключових інституційних інструментів, здатних впливати на підвищення ефективності, прозорості та передбачуваності аграрних ринків, є біржові механізми, роль яких упродовж останніх років зазнає суттєвих змін.

Сталий розвиток аграрного бізнесу передбачає збалансоване поєднання економічних, екологічних та соціальних складових. У цьому контексті біржі трансформуються від традиційних майданчиків купівлі-продажу сільськогосподарської продукції до комплексних інституцій, що забезпечують формування справедливих цін, управління ризиками, доступ до фінансових ресурсів та інтеграцію агровиробників у глобальні ланцюги створення вартості.

Водночас трансформація біржових механізмів зумовлена посиленням вимог до прозорості та стандартизації аграрних ринків. Біржова торгівля сприяє уніфікації якісних характеристик аграрної продукції, запровадженню систем сертифікації та стандартизації, що, у свою чергу, підвищує довіру між учасниками ринку. Це є особливо важливим для забезпечення сталих торговельних відносин, зниження асиметрії інформації та мінімізації спекулятивних ризиків у аграрному секторі.

Важливим напрямом трансформації біржових механізмів є розвиток строкових інструментів, зокрема ф'ючерсних і опціонних контрактів на аграрну продукцію. Їх використання дозволяє аграрним підприємствам хеджувати цінові ризики, знижувати невизначеність доходів та підвищувати фінансову стійкість, що є необхідною передумовою реалізації довгострокових стратегій сталого розвитку.

Використання біржових строкових інструментів також сприяє формуванню довгострокових орієнтирів цінової кон'юнктури, що дозволяє аграрним підприємствам більш обґрунтовано планувати виробничі обсяги та інвестиційну діяльність. Прогнозна функція біржових цін набуває особливої значущості в умовах кліматичних ризиків та волатильності світових продовольчих ринків, оскільки забезпечує адаптацію аграрного бізнесу до змін зовнішнього середовища та підвищує його здатність до стійкого розвитку.

Окремої уваги заслуговує цифровізація біржової торгівлі, яка сприяє підвищенню прозорості операцій, зменшенню трансакційних витрат та розширенню доступу малих і середніх агровиробників до організованих ринків [3]. Використання електронних торговельних платформ, блокчейн-технологій та систем простежуваності продукції дозволяє забезпечити контроль за дотриманням екологічних і соціальних стандартів, що відповідає принципам ESG та цілям сталого розвитку.

Цифрова трансформація біржової інфраструктури також сприяє посиленню фінансової інклюзії в аграрному секторі. Застосування електронних торговельних систем спрощує доступ до біржових операцій для малих і середніх агровиробників, які традиційно

обмежені у фінансових та інформаційних ресурсах. Це дозволяє вирівнювати конкурентні умови на ринку, стимулює розвиток фермерських господарств та сприяє зменшенню соціально-економічних диспропорцій у сільській місцевості.

Трансформація біржових механізмів також пов’язана з розширенням спектра біржових товарів, зокрема включенням органічної продукції, сертифікованої сировини та інструментів торгівлі вуглецевими кредитами. Це створює економічні стимули для впровадження екологічно відповідальних практик в аграрному виробництві та сприяє зниженню негативного впливу аграрного сектору на довкілля [1].

Запровадження нових біржових інструментів, орієнтованих на екологічні та соціальні аспекти господарювання, формує додаткові фінансові стимули для аграрних підприємств щодо переходу на ресурсозберігаючі та кліматично нейтральні технології. Біржова торгівля органічною продукцією та екологічними сертифікатами сприяє капіталізації нематеріальних активів аграрного бізнесу, зокрема репутації та екологічної відповідальності, що підвищує його конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Водночас ефективне функціонування біржових механізмів у забезпеченні сталого розвитку аграрного бізнесу потребує належного інституційного середовища, зокрема удосконалення нормативно-правового регулювання, розвитку біржової інфраструктури та підвищення фінансової грамотності учасників ринку [2]. Для країн з перехідною економікою, зокрема України, це має особливе значення з огляду на необхідність інтеграції у світові аграрні ринки та підвищення конкурентоспроможності національного аграрного сектору.

Таким чином, трансформація біржових механізмів виступає важливим чинником забезпечення сталого розвитку аграрного бізнесу, оскільки сприяє підвищенню його економічної стійкості, зниженню рівня ринкової невизначеності та формуванню прозорого конкурентного середовища. Розвиток сучасних біржових інструментів дозволяє аграрним підприємствам більш ефективно управляти цінovими та фінансовими ризиками, оптимізувати структуру доходів і витрат, а також забезпечувати стабільність грошових потоків, що є критично важливим для реалізації інвестиційних проєктів та впровадження інновацій у виробничу діяльність.

Крім того, оновлені біржові механізми створюють економічні стимули для поширення екологічно відповідальних практик аграрного виробництва шляхом інтеграції принципів сталого розвитку та ESG-критеріїв у біржову торгівлю. Це сприяє підвищенню соціальної відповідальності аграрного бізнесу, покращенню умов праці, дотриманню екологічних стандартів і раціональному використанню природних ресурсів. У довгостроковій перспективі ефективна взаємодія аграрних підприємств з біржовими інституціями забезпечує їх інтеграцію у глобальні агропродовольчі ринки, підвищує інвестиційну привабливість галузі та сприяє досягненню стратегічних цілей сталого розвитку як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях.

Список літератури

1. Бондарчук А. М. Господарсько-правове регулювання біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією: аналіз міжнародного та національного законодавства. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-63-1.04>.

2. Козловський С. В., Довгальок Ю. С., Педоренко О. П., Зубленко В. І., Сегеда О. О. Аграрна біржа України: становлення, сучасний стан та перспективи розвитку в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.19>.

3. Резнік Н. П., Лещук Ю. А. Сучасний стан біржової торгівлі на ринку зернових. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. URL: http://www.easterneurope-bm.in.ua/journal/14_2018/19.pdf. (дата звернення : 12.02.2026)

УДК 658.8:174.4:061.5

Стамат В. М.

к.е.н., доцент

доцент кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування,
Миколаївський національний аграрний університет

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-5789-4023>

СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ

На теперішній час розвиток компаній дуже тісно залежить від ринкової діяльності, де головним елементом виступає споживач, зокрема його потреби та бажання. За останні три десятиліття споживання продуктів та послуг збільшилось до критичних обсягів через суттєве підвищення чисельності населення на Землі. З іншого боку, бізнес почав застосовувати інтенсивні технології, які значно виснажують ресурси, зростає кількість світових екологічних, кліматичних проблем. Тому наразі суспільство постало перед проблемою свідомого споживання, етичного та відповідального ставлення як до споживача, так й до бізнесу в цілому, що повинно сприяти довгостроковому сталому розвитку суспільства [1].

Концепція соціально-відповідального маркетингу передбачає декілька рівнів охоплення маркетинговими заходами, зокрема макрорівень, регіональний та рівень підприємств, компаній, організацій (мікрорівень). На кожному рівні використовуються відповідні маркетингові інструменти. Бізнес повинен зміцнювати свою відповідальність перед суспільством, підтримуючи злагоду та добробут у ньому, особливо якщо відбувається задоволення потреб відповідно до культурного розмаїття цільової аудиторії [2, 3]. Соціально-відповідальний маркетинг поєднує соціальні та екологічні дії компаній, як задовольняють як теперішні, так й майбутні потреби споживачів (клієнтів) та підприємств (фірм, організацій). Тому він ґрунтується на концепції соціального маркетингу та концепції стратегічного планування [4].

Соціальна відповідальність бізнесу – це комплексне поняття, яке включає в себе певні важливі аспекти:

1) правдивість повідомлень споживачам: опис товарів чи послуг повинно відповідати представлений на товарі інформації; опис рекламних акцій повинно бути зрозумілим та чітким, турбота про дотримання прав споживачів;

2) відповідальність компанії полягає у її ставленні до ресурсів: якщо діяльність компанії шкодить навколишньому середовищу і вона не вживає ніяких заходів, це безвідповідальна бізнесова поведінка;

3) благодійність, підтримка незахищених верств населення, інвестиції в освіту, науку тощо.

Соціально-відповідальний маркетинг орієнтується на довгострокову перспективу (соціальні проекти будуються на інвестиціях), він передбачає послідовність у своїх діях, відбувається робота на репутацію. Соціальна відповідальність бізнесу демонструє споживачам, зокрема й через засоби масової інформації, що компанія проявляє інтерес до соціальних проблем, особливо під час повномасштабних військових дій на території України. Це формує напрям відповідної PR-стратегії компанії.

З іншого боку, бізнес може й не використовувати соціально-етичну складову діяльності, але тоді він втрачає певні економічні можливості: посилення позиції бренду; покращення іміджу компанії; додаткова мотивація персоналу; зменшення виробничих витрат; переваги для інвесторів.

Вітчизняна соціальна відповідальність повинна узгоджуватись, переймати досвід західних компаній, особливо в умовах євроінтеграційних процесів, оскільки їх концепція

передбачає сталий розвиток – загальний підхід, який означає встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь.

Сталий розвиток ґрунтується на трьох основних елементах – люди, планета, прибуток (3р – People, Planet, Profit). Відповідно до даної моделі відбувається поєднання цих компонентів, зміна якогось з них веде до зміни в інших компонентах (принцип триєдності). У міжнародних компаніях використовують це як стандарт при складанні корпоративної соціальної звітності, яка включає економічні, екологічні та соціальні питання.

Важливим у концепції соціально-відповідального маркетингу є проблема етики. Вона полягає у використанні моральних засад та цінностей при здійсненні маркетингової діяльності. Етика встановлює логічний зв'язок між моральними оцінками, вивчає та виявляє закони, відповідно до яких утворюються судження, які покликані управляти діями людей. Це набір певних моральних якостей, які повинні узгоджуватись з правилами ведення бізнесу та маркетингу, зокрема.

Особливої актуальності етика маркетингу набуває в умовах діджиталізації маркетингових процесів, у тому числі під час здійснення комунікаційної політики, коли доводиться певна інформація цільовій аудиторії [5]. Не менш важливим етичні проблеми маркетингу є у галузі товарної політики (належна якість продукції, обслуговування споживачів, питання упаковки), етика конкуренції, ціноутворення, засобів стимулювання збуту, рекламної діяльності (правдивість наданої інформації в рекламі, дотримання обіцянок, які в ній зазначені), етика налагодження збуту [6].

Отже, соціально-відповідальний маркетинг як для вітчизняних компаній, так й закордонних повинен бути рушійною силою у побудові сталого розвитку суспільства та збереженні й розвитку його добробуту.

Список літератури

1. Jagdish N. Sheth, Atul Parvatiyar Sustainable Marketing: Market-Driving, Not Market-Driven. *Journal of Macromarketing*. 2020. Volume 41, Issue 1. DOI : <https://doi.org/10.1177/0276146720961836>
2. Стамат В. М., Коропенко М. О. Розвиток соціальної відповідальності та етики в маркетингу. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : збірник матеріалів XXII міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25-26 квітня 2024 р.). Одеса : ОНЕУ. 2024. С. 303-304. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19769>
3. Стамат В. М., Саркова А. М. Етнічний маркетинг: адаптація стратегій до різноманітності культурних споживачів. *Modern Economics*. 2024. № 46 (2024). С. 120–127. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V46\(2024\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V46(2024)-16)
4. Jamila Ibrahim Sustainable Marketing Social Responsibility and Ethics in Majid Al Futtaim's group. British University in Dubai. 2023. URL : https://www.researchgate.net/publication/372480395_Sustainable_Marketing_Social_Responsibility_and_Ethics_in_Majid_Al_Futtaim's_group
5. Стамат В.М., Крамарчук М.В. Особливості просування товарів та послуг у мережі Інтернет. *Сучасна наука: інновації та перспективи*: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної інтернет-конференції (м.Київ, 6-7 квітня 2023 року). Київ: Київський інститут залізничного транспорту Державного університету інфраструктури та технологій. 2023. С. 405-408. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16703>
6. Стамат В. М. Маркетинг : конспект лекцій для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальностей 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування», 051 «Економіка» денної та заочної форм навчання. Миколаїв : МНАУ, 2020. 164 с.



УДК 351

Баряхтар М. П.

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку,
Національний університет «Львівська політехніка»

ІНСТРУМЕНТИ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Підвищення рівня податкової культури через механізми публічного управління потребує системного набору інструментів, які працюють одночасно з мотивацією платника, зручністю виконання обов'язків і відчуттям справедливості. Насамперед йдеться про нормативно-правові інструменти, які формують передбачувані правила гри. Стабільність податкового законодавства, чіткість визначень, узгодженість між різними актами, мінімізація суперечностей і зрозуміла логіка змін зменшують відчуття ризику та невизначеності. Окремим інструментом є спрощення регуляторних процедур, стандартизація форм звітності та уніфікація вимог для типових операцій. Коли правила простіші, платник частіше дотримується їх добровільно, оскільки знижується ціна помилки. Додатково важливими є інституційні гарантії прав платника, зрозумілі процедури адміністративного оскарження, чіткі строки розгляду звернень та пропорційність санкцій. Це створює відчуття балансу, де держава не лише вимагає, а й захищає. Суттєвим є також публічність податкових правил і роз'яснень, коли офіційні позиції податкових органів доступні, оновлюються вчасно та не суперечать судовій практиці. В такого роду межах, правові механізми перестають бути лише формальними, вони стають частиною середовища, що підтримує сумлінну поведінку. Важливим інструментом є управління якістю сервісу, регулярні опитування платників, оцінка задоволеності, стандарти обслуговування та персональна відповідальність керівників за системні збої [1-3]. Окреме місце займає цифровізація податкових процедур, електронний кабінет, автоматичні підказки, попередня перевірка даних, електронні повідомлення про ризики та можливість виправлення помилок без штрафу у визначених випадках. Сильним інструментом є ризик-орієнтований підхід у контролі, коли перевірки спрямовані на справді підозрілі операції, а не на масовий тиск на сумлінних платників. Відтак, якщо платник бачить, що контроль є розумним і пропорційним, у нього зростає готовність співпрацювати. Разом із цим, необхідні прозорі правила використання аналітики, зокрема технологій на базі штучного інтелекту, щоб уникати відчуття непрозорих алгоритмічних рішень. Адміністративні інструменти повинні бути спрямовані на зменшення часу, витрат і нервового напруження, адже саме буденний досвід контакту з системою найсильніше впливає на податкову культуру.

Окремо, слід виділити комунікаційно-освітні механізми, які формують ціннісне ставлення до податків і практичні навички. Це державні інформаційні кампанії, але не у форматі гасел, а у форматі пояснень простими словами, що таке податки, куди вони спрямовуються, які права має платник, як уникати типових помилок. Важливим інструментом є підготовка зрозумілих довідників, відеоінструкцій, курсів для малого бізнесу, самозайнятих осіб і молоді. У системі освіти працюють інструменти інтеграції

фінансової грамотності у навчальні програми, включно з темами відповідального громадянства, бюджетного процесу та соціальної солідарності. Окремий інструмент це поведінкові підходи, коли держава використовує м'які стимули, нагадування, зрозумілі повідомлення про строки, порівняльну інформацію про рівень сумлінності у групах, але без приниження і тиску. Такі інструменти працюють тоді, коли базова довіра вже підтримується якістю сервісу і справедливістю правил. Комунікація має бути двосторонньою, з відкритими консультаціями щодо змін, публічним обговоренням новацій, механізмами зворотного зв'язку та реагуванням на типові проблеми. Важливими залишаються й фінансово-економічні та антикорупційні інструменти, які підсилюють відчуття справедливості та вигоди від легальної діяльності. До них належать стимули до добровільного виконання, наприклад, програми податкового комплаєнсу, можливість розстрочки заборгованості за прозорими правилами, помірні штрафи за перші технічні помилки, а також підтримка малого бізнесу через прості режими звітності і зрозумілі правила переходу між режимами. Дуже впливає прозорість публічних фінансів, відкриті бюджети, зрозумілі звіти про використання коштів, проекти участі громадян у розподілі частини видатків на місцевому рівні. Коли платник бачить результат у вигляді доріг, освіти, медицини, безпеки та якісних сервісів, податки перестають бути абстрактним тягарем.

Список літератури

1. Ручкіна В. М. Формування податкової культури в Україні та аналіз її складових частин. Економіка промисловості. 2013. № 1-2 (61-62). С.194-200.
2. Матвейчук Л. О. Державне управління оподаткуванням в умовах розвитку інформаційного суспільства: досвід, тенденції, перспективи : монографія. Кам'янець Подільський : Медобори, 2016. 256 с.
3. Штангрет А., Силкін О. Безпекові аспекти управління персоналом в умовах гіпердинамічного зовнішнього середовища. № 9(37), 2024. Наукові інновації та передові технології. С. 227-237. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-227-237](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-227-237)

Бойко С. І.

аспірант

Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Формування соціальної політики в Україні в умовах воєнного стану є складним, багатовимірним процесом, що обумовлений радикально зміненими зовнішніми і внутрішніми умовами функціонування держави після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 р. Йдеться про комплекс цілеспрямованих дій державних інститутів, спрямованих на забезпечення соціального захисту населення, підтримку вразливих груп, адаптацію до нових соціально-економічних реалій та мінімізацію негативних наслідків війни для життєдіяльності суспільства.

Соціальна політика традиційно розглядається як діяльність держави зі створення умов для задоволення базових потреб громадян, підтримки їх життєвого рівня та рівня добробуту. У воєнний час ці функції набувають особливої актуальності, оскільки соціальна політика одночасно стає елементом національної безпеки та інструментом стабілізації суспільства під тиском кризових викликів. Наприклад, концептуальні підходи до забезпечення соціальної безпеки включають адаптацію захисних соціальних механізмів до умов війни, що дозволяє зменшити соціальну напругу і підвищити стійкість населення до потрясінь [1].

В умовах воєнного стану соціальна політика України формується на тлі глибоких трансформацій у структурі соціальних потреб і викликів: значне зростання внутрішньо переміщених осіб, зниження рівня зайнятості, руйнування інфраструктури, демографічні зміни, збільшення потреб у соціальних виплатах і послугах. Ці виклики значною мірою визначили нові пріоритети державної політики у сфері соціального захисту. Одним із таких пріоритетів стало забезпечення ефективних механізмів соціального страхування, здатних функціонувати в умовах обмежених бюджетних ресурсів, де значна частина фінансування має переорієнтовуватися на першочергові потреби військового часу.

Соціальна політика в умовах війни повинна враховувати принципи гнучкості та оперативності, здатність швидко реагувати на мінливі обставини. Це стосується і підтримки внутрішньо переміщених осіб, і надання допомоги ветеранам та військовослужбовцям, і забезпечення соціального захисту цивільного населення, зокрема дітей та вразливих груп. Є важливою складовою також міжнародна підтримка, що інтегрується до національних програм соціального захисту, сприяє підвищенню їх ефективності та охопленості [2].

Важливо підкреслити, що соціальна політика України в умовах воєнного стану має формуватися у взаємозв'язку з законодавчо-нормативною базою. Нормативно-правове регулювання соціальної політики спрямоване на адаптацію існуючих законодавчих механізмів до реалій війни, забезпечення дієвого соціального захисту населення та гармонізацію соціальних стандартів з міжнародними зобов'язаннями. Така адаптація є необхідною для забезпечення прав громадян на соціальні гарантії навіть у надзвичайних умовах.

Одним із центральних завдань соціальної політики в умовах воєнного стану є підтримка економічної життєздатності населення. Війна значно змінює ситуацію на ринку праці: зростає безробіття, скорочується економічна активність, знижується рівень надходжень до соціальних фондів. Це, у свою чергу, ускладнює фінансування соціальних

програм та вимушує переглядати підходи до їх реалізації. Наприклад, для забезпечення стабільності соціальних виплат держава може впроваджувати механізми адресної допомоги, що спрямовані на конкретні групи населення з урахуванням їхніх потреб і рівня ризику [3].

На практиці формування соціальної політики в Україні за період війни включає як традиційні елементи соціального захисту (пенсійні виплати, допомога з тимчасової непрацездатності), так і нові форми підтримки, які відповідають специфіці воєнного часу. Вони охоплюють, зокрема, стимулювання зайнятості та адаптацію робочої сили, забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, психологічну підтримку, програми реабілітації для постраждалих, включаючи ветеранів, тощо. Важливим компонентом є також співпраця з міжнародними організаціями для запозичення кращих практик та залучення ресурсів.

Соціальна політика в умовах війни також повинна враховувати стратегічний вимір: вона має не лише реагувати на поточні потреби, але й сприяти довгостроковій стабілізації та відновленню суспільства після завершення конфлікту. Це передбачає розробку механізмів, здатних підтримувати соціальну згуртованість та довіру до державних інститутів, а також зосереджуватися на формуванні умов для відновлення економічної активності, людського капіталу та соціальних інституцій у післявоєнний період.

Таким чином, формування соціальної політики в Україні в умовах воєнного стану є комплексним процесом, що вимагає адаптації традиційних механізмів до надзвичайних умов, інтеграції міжнародних стандартів соціального захисту та гнучких управлінських рішень. Соціальна політика в таких умовах стає не лише інструментом підтримки громадян, а й одним із ключових елементів національної безпеки та суспільної стабільності.

Список літератури

1. Літинська В. Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. № 66(1(734)). С. 61–73. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.061>
2. Сирота І. Право соціального забезпечення та гарантії здійснення соціального захисту. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2017_2_14
3. Enhanced social protection in Ukraine. URL: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/enhanced-social-protection-in-ukraine?utm.com>

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.009>

Подкур В. О.

викладач, спеціаліст вищої категорії
циклової комісії гуманітарних та суспільних дисциплін,
Житомирський агротехнічний фаховий коледж.
аспірант Державного університету «Житомирська політехніка»
спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ**

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року кардинально змінило умови функціонування всієї системи публічного управління держави. Запровадження правового режиму воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 [1, с. 3] зумовило необхідність швидкої адаптації управлінських процесів до нових реалій, особливо гостро ці виклики відчували територіальні громади, які внаслідок реформи децентралізації отримали значні повноваження та відповідальність за забезпечення соціального розвитку на місцевому рівні [15, с. 80]. Воєнний стан зумовив кардинальну зміну пріоритетів і механізмів управління, трансформував соціально-економічні відносини та спричинив масштабні міграційні процеси [9, с. 172].

Запровадження правового режиму воєнного стану суттєво вплинуло на правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389 VIII, воєнний стан визначається як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності» [7, с. 4].

Воєнний стан призвів до суттєвих змін в організаційній структурі управління територіальними громадами. В громадах, які знаходяться в зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, були створені військові адміністрації, які перебрали на себе повноваження органів місцевого самоврядування [12, с. 67]. У інших громадах, відповідно до досліджень А. Ткачука, «відбулася функціональна перебудова організаційних структур з акцентом на безпекову складову, соціальний захист, гуманітарну допомогу та підтримку внутрішньо переміщених осіб» [16, с. 119].

Теоретичне підґрунтя публічного управління розвитком громад становлять концепції місцевого самоврядування, теорія суспільного вибору, концепція сталого розвитку та теорія людського капіталу. Відповідно до цих концепцій, ефективне управління соціальним розвитком має базуватися на активній участі населення, врахуванні місцевих особливостей та потреб, оптимальному використанні наявних ресурсів та забезпеченні гармонійного розвитку економічної, соціальної та екологічної сфер [14, с. 49].

До початку повномасштабної війни в Україні сформувалася багаторівнева система публічного управління соціальним розвитком громад. Ця система включала [9, с. 172]:

- Нормативно-правовий рівень – законодавчі акти, що регулюють процеси децентралізації, місцевого самоврядування та соціального розвитку.
- Інституційний рівень – органи місцевого самоврядування, виконавчі органи влади, заклади соціальної інфраструктури, громадські організації.
- Фінансово-економічний рівень – механізми формування та використання бюджетних коштів, залучення інвестицій, грантів та інших ресурсів для соціального розвитку.
- Організаційно-управлінський рівень – стратегії та програми соціального розвитку, механізми прийняття управлінських рішень, моніторинг та оцінка результатів.
- Інформаційно-комунікаційний рівень – системи інформування громадян, забезпечення прозорості діяльності органів влади, механізми громадської участі.

В умовах воєнного стану відбулася суттєва трансформація пріоритетів та механізмів управління соціальним розвитком громад. Якщо до початку повномасштабної війни основними пріоритетами були економічне зростання, розвиток інфраструктури та підвищення якості послуг, то в нових умовах на перший план вийшли [14, с. 95] :

- Забезпечення безпеки населення – створення укриттів, організація евакуації, інформування про загрози, забезпечення функціонування систем оповіщення.
- Гуманітарна допомога – організація прийому, зберігання та розподілу гуманітарної допомоги, забезпечення базових потреб вразливих категорій населення.
- Підтримка внутрішньо переміщених осіб – реєстрація, розміщення, інтеграція ВПО у громади, забезпечення доступу до освіти, медицини та соціальних послуг.
- Відновлення критичної інфраструктури – відновлення електро-, водо-, газопостачання, ремонт об'єктів соціальної інфраструктури, забезпечення функціонування комунальних служб.
- Підтримка територіальної оборони та ЗСУ – сприяння територіальній обороні, забезпечення потреб військових підрозділів, розміщених на території громади.

Зміна пріоритетів зумовила трансформацію механізмів управління соціальним розвитком громад. Зокрема, спостерігаються такі тенденції [10, с. 113]:

- посилення централізації у прийнятті рішень – більшість стратегічних рішень, особливо у сфері безпеки та оборони, приймаються на центральному рівні або рівні військових адміністрацій;
- спрощення адміністративних процедур – скорочення термінів розгляду звернень, спрощення процедур надання соціальної допомоги, запровадження електронних сервісів;
- розширення міжмуніципального співробітництва – об'єднання ресурсів громад для вирішення спільних проблем, формування регіональних мереж підтримки;
- активізація співпраці з міжнародними організаціями та донорами – залучення міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, участь у програмах відновлення;
- розвиток нових форматів громадської участі – волонтерські ініціативи, громадські проекти, онлайн-платформи для координації дій та інформування.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] в свою чергу визначає повноваження місцевих рад щодо затвердження цільових програм, повноваження виконавчих органів міських рад у сфері соціального захисту населення; Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [5] – повноваження місцевих державних адміністрацій в галузі соціального захисту та соціального забезпечення населення.

Бюджетний кодекс України [6] – положення щодо місцевих бюджетів в даній частині. Чинна редакція Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [7] передбачає, що для взятої на облік ВПО реалізація права на отримання соціальних послуг здійснюється відповідно до законодавства України; громадянин пенсійного віку, особа з інвалідністю, дитина з інвалідністю та інша особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах, і зареєстрованих як ВПО, мають право на отримання соціальних послуг відповідно до законодавства України за місцем реєстрації фактичного місця проживання такої ВПО.

З вище викладеного можна зробити висновок, що важливим аспектом управління в громадах стала координація діяльності різних суб'єктів: органів соціального захисту, центрів надання адміністративних послуг, волонтерських організацій, міжнародних гуманітарних місій. У багатьох громадах були створені координаційні центри або гуманітарні штаби, які забезпечували узгодження дій та ефективне використання наявних ресурсів.

Зокрема воєнний стан суттєво трансформував систему публічного управління в територіальних громадах, змінивши правові засади, організаційну структуру, функції та механізми діяльності органів місцевого самоврядування. В умовах воєнного стану відбулося переорієнтування пріоритетів з розвиткових на безпекові та соціально-захисні.

Таким чином правове регулювання діяльності територіальних громад в умовах воєнного стану характеризується розширенням повноважень військових адміністрацій, спрощенням процедур прийняття рішень та запровадженням особливих механізмів взаємодії органів місцевого самоврядування з державними інституціями. Організаційна структура управління територіальними громадами зазнала функціональної перебудови з акцентом на забезпечення безпеки населення, соціальний захист, координацію гуманітарної допомоги та підтримку внутрішньо-переміщених осіб. В умовах воєнного стану відбулася трансформація функцій публічного управління на місцевому рівні, зокрема посилення безпекової, координаційної та соціально-захисної функцій при збереженні базових функцій із забезпечення життєдіяльності громад. Важливим аспектом публічного управління в умовах воєнного стану стало забезпечення безперервності надання адміністративних послуг через їх цифровізацію, впровадження мобільних ЦНАПів та спрощення процедур.

Список літератури

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 05.01.2026)
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.01.2026)
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12 травня 2022 року № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата звернення 05.01.2026)
4. Аналітичний звіт «Доступ до соціальних послуг населення, яке постраждало наслідок збройної агресії Російської Федерації. Апарат Верховної Ради України від 23.10.2024. URL: <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75507.pdf> (дата звернення 17.03.2025)
5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення 05.01.2026)
6. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 05.01.2026)
7. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 07.01.2026)
8. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи: матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 166 с.
9. Бородін Є.І. Трансформація функцій місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2022. № 2. С. 169-178.
10. Грицяк І.А. Прозорість та підзвітність місцевої влади в умовах воєнного стану. Економіка та держава. 2022. № 9. С. 109-117.
11. Князев В.М. Сталий розвиток територіальних громад в післявоєнний період. Державне управління: теорія та практика. 2022. № 2. С. 138-147.
12. Лахижа М.І. Організаційні зміни в системі місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Державне будівництво. 2022. № 1. С. 62-71.
13. Патока І.В. Горизонтальна взаємодія в системі публічного управління в умовах воєнного стану. Регіональна економіка. 2022. № 3. С. 48-57.
14. Руденко О.М. Нові функції органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Економіка та держава. 2022. № 7. С. 91-98.
15. Толкованов В.В. Залучення територіальних громад до системи територіальної оборони: правові та організаційні аспекти. Аспекти публічного управління. 2022. № 3. С. 78-86.
16. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану: виклики та відповіді. Місцеве самоврядування. 2022. № 4. С. 115-124.

УДК 004.77:351:332.1(477)

Сас А. І.

аспірант кафедри менеджменту і публічного адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ, ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Правове регулювання діяльності постачальників (провайдерів) електронних комунікаційних послуг в Україні має багаторівневий характер і ґрунтується на системі взаємопов'язаних нормативно-правових актів. До ключових складових цієї системи належать Національна програма інформатизації [1], Закон України «Про електронні комунікації» [2], підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, зокрема постанова від 25 червня 2025 року № 761 «Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг» [3], а також обов'язкові вимоги у сфері кібербезпеки, реалізація яких координується Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4]. Сукупно зазначені нормативно-правові акти формують цілісну нормативну основу для розвитку, функціонування та захисту електронних комунікаційних мереж як ключового елементу цифрової держави та інформаційного суспільства.

Так, Національна програма інформатизації окреслює стратегічні напрями державної політики у сфері інформатизації, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, формування електронних ресурсів і сервісів, а також інтеграції України до європейського та глобального цифрового простору. У контексті діяльності постачальників електронних комунікаційних послуг Програма визначає телекомунікаційну та цифрову інфраструктуру як базову передумову впровадження електронного урядування, надання цифрових публічних послуг, забезпечення інформаційної безпеки та підвищення стійкості держави. Реалізація цілей, закріплених у Національній програмі інформатизації, об'єктивно зумовлює необхідність формування ефективних механізмів забезпечення надійності, стійкості та масштабованості мереж електронних комунікацій, а також їх безперебійного функціонування під час надання послуг кінцевим користувачам. У зв'язку з цим на постачальників електронних комунікаційних послуг покладається підвищена відповідальність за якість надання послуг, технічний розвиток інфраструктури та дотримання визначених державою пріоритетів у сфері цифровізації [1].

Натомість, Закон України «Про електронні комунікації» встановлює базові правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електронних комунікаційних послуг, визначаючи права та обов'язки постачальників і користувачів, принципи доступу до ринку, вимоги до загальної авторизації, а також державне управління і регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра й повноваження державного регулятора. Закон закріплює обов'язок постачальників послуг діяти на засадах прозорості, недискримінації та технологічної нейтральності, забезпечувати захист прав споживачів, захист конфіденційної інформації кінцевих споживачів, дотримуватися встановлених показників якості послуг і виконувати регуляторні рішення [2]. У поєднанні з Національною програмою інформатизації цей Закон формує інституційну основу розвитку електронних комунікацій, як елементу національної цифрової інфраструктури.

Постанова Кабінету Міністрів України № 761 конкретизує положення Закону України «Про електронні комунікації» шляхом встановлення детальних правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг, визначення обов'язкового обсягу інформації для споживачів, вимог до договорів, порядку зміни умов надання послуг, а також механізмів захисту прав користувачів [3]. Зазначені Правила підкреслюють, що якість електронних комунікаційних послуг охоплює не лише технічні параметри, а й безперервність, надійність та безпеку їх надання.

У цьому контексті вимоги у сфері кібербезпеки, що формуються та координуються Держспецзв'язку, набувають системного значення. Для провайдерів електронних комунікаційних послуг кібербезпека розглядається як невід'ємна складова якості послуг та елемент забезпечення національної безпеки, що передбачає впровадження організаційних і технічних заходів кіберзахисту, управління ризиками, захист мереж і даних від кібератак, несанкціонованого доступу та збоїв. Особливе значення мають обов'язки щодо моніторингу подій безпеки, реагування на кіберінциденти, взаємодії з національними центрами реагування та забезпечення стійкості електронних комунікаційних мереж, зокрема у разі віднесення провайдера або його інфраструктури до об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Таким чином, Національна програма інформатизації, Закон України «Про електронні комунікації», постанова Кабінету Міністрів України № 761 та вимоги Держспецзв'язку утворюють комплексну нормативно-правову основу, у межах якої діяльність провайдерів електронних комунікаційних послуг розглядається не лише як господарська діяльність, а як складова реалізації державної цифрової політики, забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки, а також стійкості функціонування держави й суспільства в умовах цифрової трансформації.

Вагомим складником нормативно-правового забезпечення кібербезпеки та технологічної суверенності у сфері електронних комунікацій є Порядок формування та ведення відкритого переліку програмного забезпечення та комунікаційного (мережевого) обладнання, забороненого до використання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2025 року № 1335 [5]. Цей Порядок визначає механізм і критерії включення програмних та технічних засобів до відкритого переліку у випадках, коли їх застосування становить загрозу національній безпеці, кібербезпеці, захисту інформації або стійкості функціонування електронних комунікаційних мереж. Для постачальників електронних комунікаційних послуг зазначений нормативний акт установлює обов'язок урахування державних обмежень під час проєктування, модернізації та експлуатації мережевої інфраструктури, проведення оцінки використовуваних програмно-технічних рішень, а також реалізації заходів щодо поетапного виведення з експлуатації заборонених компонентів. У поєднанні з положеннями Національної програми інформатизації та Закону України «Про електронні комунікації» цей Порядок посилює вимоги до технологічної безпеки та імпортозаміщення критичних елементів інфраструктури, сприяючи зменшенню залежності від потенційно небезпечних технологій і підвищенню рівня довіри до національної електронної комунікаційної екосистеми.

Сучасний ландшафт соціально-економічного розвитку різних регіонів України розгортається на тлі, що характеризується швидкою цифровою трансформацією, зростаючим значенням, що присвоюється інформаційним та комунікаційним технологіям, та зростаючою необхідністю для надійності та безпеки інформаційної інфраструктури, що лежить в основі цих систем. За цих обставин сфери електронних комунікацій,

інформатизації та надання інформації стають важливими компонентами, які не тільки служать основною технічною основою для надання основних державних та комерційних послуг, але й функціонують як ключові детермінанти регіональної конкурентоспроможності, залучення інвестицій, розвиток людського капіталу та сприяння соціальній згуртованості в громадах. Отже, складна взаємодія цих факторів підкреслює необхідність стратегічного підходу до використання цифрових досягнень та інформаційних технологій для сприяння сталому соціально-економічному зростанню та підвищення загальної стійкості та безпеки регіональних інфраструктур.

Резюмуючи зазначимо, розвиток електронних комунікацій, інформатизації та інформаційного забезпечення є одним із ключових чинників формування ефективної регіональної політики соціально-економічного розвитку. Рівень розбудови електронних комунікаційних мереж, доступність якісних інформаційних ресурсів і сучасних цифрових сервісів безпосередньо впливають на результативність публічного управління, якість управлінських рішень та доступність публічних послуг у регіонах. Водночас наявні кіберзагрози, технологічна залежність і нерівномірність розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури зумовлюють потребу в комплексному та узгодженому державному регулюванні цієї сфери. У цьому контексті нормативно-правове забезпечення, сформоване на основі Національної програми інформатизації, законодавства у сфері електронних комунікацій, підзаконних актів Кабінету Міністрів України та вимог кібербезпеки, створює необхідні передумови для підвищення ефективності регіонального публічного управління, стимулювання економічної активності та зміцнення соціально-економічної стійкості регіонів, що набуває особливої ваги в умовах післявоєнного відновлення та європейської інтеграції України.

Список літератури

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 12.01.2026).
2. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n191> (дата звернення: 12.01.2026).
3. Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 761 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-pravyl-nadannia-ta-otrymannia-elektronnykh-komunikatsiinykh-posluh-761-250625> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 11.01.2026).
5. Про затвердження Порядку формування та ведення відкритого переліку забороненого до використання програмного забезпечення та комунікаційного (мережевого) обладнання : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2025 р. № 1335. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-formuvannia-ta-vedennia-vidkrytoho-pereliku-zaboroneno-ho-do-vykorystannia-prohramnoho-zabezpechennia-k1335> (дата звернення: 04.01.2026).



УДК 159.9.316.6

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.010>

Ульянова Т. Ю.

к. пс. н., доцент,

доцент кафедри загальної

та диференціальної психології,

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

<https://orcid.org/0000-0001-8643-2063>

БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА РЕСУРСНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Метою статті є виклад результатів дослідження психологічних особливостей ресурсності осіб, які мають високий рівень суб'єктивного благополуччя. В емпіричному дослідженні був задіяний комплекс психодіагностичних інструментів, серед яких: «Опитувальник психологічної ресурсності особистості» (О. Штепа) [7] і модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі (адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер) [2]. Вибіркою дослідження стали українці віком 25-55 років у кількості 57 осіб, які проживають як на території України так і закордоном.

Сучасне українське суспільство перебуває в умовах тривалої системної кризи, що охоплює соціальну, економічну та психологічну сфери життєдіяльності. Воєнні події, вимушене переміщення, втрати, невизначеність майбутнього та пролонгований стрес, що триває істотно впливають на ментальне здоров'я населення. У цих умовах особливої актуальності набуває дослідження психологічного благополуччя та ресурсності українців як чинників адаптації та психологічної стійкості.

Психологічне благополуччя в сучасній психології трактується як багатовимірний конструкт, що відображає позитивне функціонування особистості. У межах підходу за К. Ріфф благополуччя пов'язується з реалізацією потенціалу, наявністю життєвих сенсів, автономією та здатністю до управління життєвими обставинами. В умовах кризи психологічне благополуччя означає здатність підтримувати фізичну і психологічну, внутрішню рівновагу та функціонувати попри надзвичайні труднощі, що проявляється через адаптивність, емоційну стійкість, збереження позитивної самооцінки, оптимізм, віру і надію, ефективні механізми подолання стресу, пошук сенсу та збереження соціальних зв'язків, що допомагає підтримувати відчуття захищеності і приналежності [3].

У роботах О. Штепи зазначається, що ресурсність – це не просто набір корисних властивостей, а глибинна структура, яка дозволяє людині не втрачати себе навіть у травматичних подіях. Це своєрідна «внутрішня платформа», на якій вибудовується здатність особистості зберігати гідність, відчувати сенс життя, долати втрати без повного психічного виснаження. Поняття психологічної ресурсності охоплює широкий спектр індивідуальних характеристик, таких як: впевненість у собі, здатність до емоційної регуляції, досвід подолання попередніх криз. Ресурси можуть бути як особистісними (наприклад, цілеспрямованість, самоповага, почуття гумору), так і соціальними (підтримка близьких, довіра до інших людей) [7].

Ресурсність особистості розглядається як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що забезпечують психологічну стійкість та адаптацію. До внутрішніх ресурсів належать особистісні риси, цінності, установки, навички саморегуляції, резильєнтність, оптимізм, віра у власні сили. Зовнішні ресурси охоплюють соціальну підтримку, спільнотну згуртованість, доступ до допомоги та безпечного середовища. Проблематика ресурсності дозволяє розглядати особистість не лише як об’єкт впливу кризових факторів, а як активного суб’єкта, здатного мобілізувати внутрішні й зовнішні ресурси для подолання нових викликів і труднощів. У кризових умовах ресурсність набуває динамічного характеру, оскільки особистість змушена постійно відновлювати та переосмислювати свої ресурси відповідно до змінюваних обставин. Дослідження, проведені серед українського населення в умовах соціальної та воєнної кризи, свідчать про парадоксальне поєднання високого рівня стресу з водночас значною здатністю до мобілізації ресурсів. Для українців характерною є опора на колективні цінності, взаємодопомогу, ідентичність та відчуття причетності до спільної справи [3, 4].

Емпіричні дані вказують на те, що збереженню психологічного благополуччя сприяють такі чинники, як наявність життєвих сенсів і ціннісних орієнтирів; соціальна підтримка родини та громади; активна життєва позиція та залученість до волонтерської діяльності; здатність до емоційної саморегуляції; прийняття невизначеності та гнучкість мислення тощо. Водночас тривале перебування в кризі може призводити до виснаження ресурсів, що актуалізує потребу в психологічній допомозі та системній підтримці ментального здоров’я [5, 6].

На основі узагальнених показників за методикою суб’єктивного благополуччя було виокремлено дві групи респондентів: з високим та з низьким рівнем суб’єктивного благополуччя. Завдяки якісному аналізу даних є можливість надати описову характеристику особливостей ресурсності осіб з високим рівнем суб’єктивного благополуччя.

Виявлено, що таким особам притаманно наявність розвиненої особистісної впевненості у собі, цілеспрямованості, відкритості до розвитку. Вони мають високий рівень моральної орієнтації та соціальної відповідальності; володіють стратегіями внутрішньої підтримки, вміють самостійно відновлювати свої сили, адаптуватися до змін та реалізовувати себе в різних життєвих сферах.

Представники групи з високим рівнем психологічної ресурсності демонструють добре сформований внутрішній потенціал, здатність ефективно справлятися з життєвими та професійними викликами, мають зрілу систему особистісних цінностей. Їх виражене прагнення до мудрості проявляється у схильності до глибокого осмислення життєвого досвіду, рефлексії, пошуку сенсів і бажанні інтегрувати знання у практику життя, намагаються бачити цілісну картину, враховувати моральні, екзистенційні та довгострокові наслідки своїх дій. Як правило, вони усвідомлюють власні зони зростання, готові інвестувати час і зусилля у розвиток навичок, корекцію поведінкових стратегій та емоційної саморегуляції, орієнтацію на особистісний розвиток, самовдосконалення та внутрішню дисципліну. Такі особи достатньо творчі. І проявляється вона у здатності знаходити нестандартні рішення, гнучко мислити, адаптуватися до нових умов та бачити альтернативні шляхи досягнення цілей. Вони добре усвідомлюють власні ресурси: розуміють свої сильні сторони, внутрішні опори, психологічні та особистісні можливості. Це знання поєднується з достатньо сформованим умінням використовувати та оновлювати власні ресурси. У міжособистісній сфері їм притаманно доброта до людей, схильність до допомоги іншим, віра у добро. Це вказує на гуманістичну спрямованість, емпатійність,

готовність до просоціальної поведінки та здатність будувати теплі, підтримувальні стосунки. Такі особи часто сприймаються оточенням як надійні, відкриті та морально зрілі.

Аналіз проблеми благополуччя та ресурсності українців у кризових умовах засвідчує, що психологічна стійкість не є сталою характеристикою, а формується в процесі активної взаємодії особистості з соціальним середовищем. Високий рівень ресурсності дозволяє не лише адаптуватися до кризових обставин, а й знаходити нові смисли та можливості особистісного зростання. Розвиток особистісних і соціальних ресурсів має стати пріоритетним напрямом психологічних інтервенцій у кризових умовах.

Список літератури

1. Данильченко Т.В. Суб'єктивне соціальне благополуччя: психологічний вимір: монографія; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Чернігів, 2016. 543 с.

2. Карамушка, Л., Терещенко, К., & Креденцер, О. Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». *ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ*. 2022. (3(27), 85-94. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733161/1/document%20%282%29.pdf>

3. Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2023 року, м. Київ. Львів.Торунь: Liha-Pres, 2023. 96 с. Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059480.pdf>

4. Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст. *Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2019. 87 с. Режим доступу: dgu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/28.11.2019.pdf

5. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації: колективна монографія. За наук. ред. Л.М. Коробка, В.О.Васютинський, В.Ю. Вінков та ін.; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 286 с. Режим доступу: <https://www.ispp.org.ua/wp-content/uploads/Static/KorobkaSpilnotaMonograph.pdf>

6. Титаренко Т. М. Життестійкість особистості: соціально-психологічний аналіз. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2020. 180 с. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9065/1/Zhiznestoykost_lichnosti.pdf

7. Штепа О. С. Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики. *Проблеми сучасної психології : Зб. наук.праць Кам'янець-Подільського нац. Ун-ту імені Івана Огієнка, Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України* / за наук. ред. С.Д.Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 39. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. С.380-399. Режим доступу: <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Opytuval-nyk-psykholohichnoi-resursnosti-osobystosti-rezul-taty-rozrobky-y-aprobatsii-avtors-koi-metodyky.pdf>



УДК: 618.11-006.2-085.356:615.273

Dubyk L. V.

PhD, Associate Professor of
Department of Obstetrics and Gynecology
Bukovinian State Medical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8307-1733>

ADVANTAGES OF INOSITOL USE IN WOMEN WITH POLYCYSTIC OVARY SYNDROME (LITERATURE REVIEW)

Introduction. Polycystic ovary syndrome (PCOS) is one of the most common endocrine disorders in women of reproductive age and is diagnosed in 6–15% of the population depending on the diagnostic criteria applied. PCOS is associated with ovulatory dysfunction, hyperandrogenism, insulin resistance, metabolic disturbances, and an increased risk of cardiovascular diseases [1, p. 16057]. Given the multifactorial pathogenesis of the syndrome, the search for effective and safe approaches for the comprehensive correction of its clinical manifestations remains highly relevant.

In recent years, considerable attention has been focused on inositol, a naturally occurring cyclic polyol that plays a key role in intracellular signaling pathways of insulin and gonadotropins. Clinical studies have demonstrated the beneficial effects of various inositol isomers, particularly myo-inositol (MI) and D-chiro-inositol (DCI), on reproductive and metabolic functions in women with PCOS.

Results. Insulin resistance is one of the central mechanisms in the development of PCOS, regardless of body mass index. Hyperinsulinemia stimulates ovarian theca cells to produce excessive androgens and suppresses the synthesis of sex hormone-binding globulin, thereby exacerbating the clinical manifestations of hyperandrogenism [2, p. 1610].

Inositol and its derivatives act as secondary messengers in insulin signaling. Deficiency or impaired metabolism of inositol phosphoglycans leads to reduced tissue sensitivity to insulin. In women with PCOS, an imbalance between MI and DCI has been identified, which adversely affects ovarian function and metabolic homeostasis [3, p. 2].

The use of myo-inositol in women with PCOS contributes to a reduction in total and free testosterone levels, normalization of the luteinizing hormone to follicle-stimulating hormone ratio, and restoration of physiological ovulatory cycles. Several studies have shown that MI therapy is associated with a decrease in clinical manifestations of hyperandrogenism, including hirsutism and acne [4, p. 200].

The combination of MI and DCI in a physiological ratio of 40:1 is considered optimal for maintaining normal ovarian function, as MI is primarily responsible for follicular development and oocyte quality, whereas DCI plays a key role in insulin-dependent metabolic pathways [5, p. 1318; 6, p. 137; 7, p. 2516].

One of the major advantages of inositol is its positive effect on carbohydrate metabolism. According to clinical observations, inositol supplementation reduces fasting insulin levels, the HOMA-IR index, and improves glucose tolerance. Compared with metformin, inositol is less likely to cause gastrointestinal adverse effects, which improves patient adherence to therapy. In addition, moderate weight reduction and improvement in lipid profile have been reported, including decreased triglyceride levels and increased high-density lipoprotein cholesterol concentrations [8, p. 1183].

Inositol is widely used in the preparation of women with PCOS for assisted reproductive technology (ART) programs. Its use is associated with improved oocyte quality, increased rates

of spontaneous ovulation, and a reduced risk of ovarian hyperstimulation syndrome [9, p. 302]. Studies indicate that pretreatment with MI increases clinical pregnancy rates and reduces the need for high doses of gonadotropins during ovulation induction.

Inositol has a favorable safety profile, is well tolerated during long-term use, and can be administered to women planning pregnancy. Adverse effects are generally minimal and limited to mild gastrointestinal discomfort in isolated cases [10, p. 625].

Conclusions. Analysis of contemporary literature indicates that inositol is an effective and safe agent for the comprehensive management of PCOS. Its use contributes to the correction of insulin resistance, normalization of hormonal profiles, restoration of ovulatory function, and improvement of reproductive outcomes. Inositol may be considered a promising alternative or adjunct to conventional therapeutic approaches for PCOS, particularly in women of reproductive age.

Reference

1. Azziz R., Carmina E., Chen Z. et al. Polycystic ovary syndrome // *Nature Reviews Disease Primers*. 2016. Vol. 2. P. 16057. DOI: <https://doi.org/10.1038/nrdp.2016.57>.
2. Teede H. J., Misso M. L., Costello M. F. et al. International evidence-based guideline for the assessment and management of polycystic ovary syndrome // *Human Reproduction*. 2018. Vol. 33, № 9. P. 1602–1618. DOI: <https://doi.org/10.1093/humrep/dey256>.
3. Unfer V., Nestler J. E., Kamenov Z. A., Prapas N., Facchinetti F. Effects of inositol(s) in women with PCOS: a systematic review of randomized controlled trials // *International Journal of Endocrinology*. 2016. Article ID 1849162. DOI: <https://doi.org/10.1155/2016/1849162>.
4. Facchinetti F., Orrù B., Grandi G., Unfer V. Short-term effects of metformin and myo-inositol in women with polycystic ovary syndrome (PCOS): a meta-analysis of randomized controlled trials // *Gynecological Endocrinology*. 2019. Vol. 35, № 3. P. 198–206. DOI: <https://doi.org/10.1080/09513590.2018.1528900>.
5. Nestler J. E., Jakubowicz D. J., Reamer P., Gunn R. D., Allan G. Ovulatory and metabolic effects of D-chiro-inositol in the polycystic ovary syndrome // *New England Journal of Medicine*. 1999. Vol. 340, № 17. P. 1314–1320. DOI: <https://doi.org/10.1056/NEJM199904293401703>.
6. Genazzani A. D., Santagni S., Ricchieri F. et al. Myo-inositol modulates insulin and luteinizing hormone secretion in polycystic ovary syndrome patients // *Gynecological Endocrinology*. 2014. Vol. 30, № 2. P. 135–138. DOI: <https://doi.org/10.3109/09513590.2013.860120>.
7. Carlomagno G., Unfer V., Roseff S. The D-chiro-inositol paradox in the ovary // *Fertility and Sterility*. 2011. Vol. 95, № 8. P. 2515–2516. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2011.04.002>.
8. Laganà A. S., Barbaro L., Pizzo A. Evaluation of ovarian function and metabolic factors in women affected by polycystic ovary syndrome after treatment with myo-inositol // *Archives of Gynecology and Obstetrics*. 2015. Vol. 291, № 5. P. 1181–1186. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00404-014-3542-0>.
9. Pundir J., Psaroudakis D., Savnur P. et al. Inositol treatment of anovulation in women with polycystic ovary syndrome: a meta-analysis of randomised trials // *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*. 2018. Vol. 125, № 3. P. 299–308. DOI: <https://doi.org/10.1111/1471-0528.14754>.
10. Unfer V., Porcaro G. Update on the myo-inositol plus D-chiro-inositol combined therapy in polycystic ovary syndrome // *Expert Review of Clinical Pharmacology*. 2014. Vol. 7, № 5. P. 623–631. DOI: <https://doi.org/10.1586/17512433.2014.925795>.



УДК 621.311: 621.39: 621.314.17

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.007>

Мелентьев О. Б.

канд. пед. наук, доцент кафедри агроінженерії

Уманський національний університет

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3249-2973>

СУЧАСНА АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА ДЛЯ АГРОВИРОБНИЦТВА

Вступ

Сучасне агровиробництво є енергоємною галуззю економіки, що потребує значних обсягів електричної та теплової енергії. Витрати на паливно-енергетичні ресурси істотно впливають на собівартість сільськогосподарської продукції та конкурентоспроможність аграрних підприємств [3].

В умовах зростання цін на традиційні енергоносії, погіршення екологічного стану довкілля та необхідності забезпечення енергетичної безпеки особливої актуальності набуває використання альтернативних джерел енергії [1; 4].

Альтернативна енергетика ґрунтується на використанні відновлюваних природних ресурсів, які є екологічно безпечними та практично невичерпними. Для аграрного сектору вона створює передумови підвищення енергетичної автономності та сталого розвитку сільських територій [2; 5].

До основних видів альтернативної енергетики в агровиробництві є сонячна енергетика.

Сонячна енергетика є одним із найперспективніших напрямів альтернативної енергетики в аграрному секторі. Вона базується на перетворенні сонячного випромінювання в електричну або теплову енергію за допомогою фотоелектричних панелей та сонячних колекторів [1; 4].

У сільському господарстві сонячну енергію використовують для електропостачання фермерських господарств, роботи насосів систем зрошення, обігріву теплиць, сушіння зерна та іншої сільськогосподарської продукції [6].

Перевагами сонячної енергетики є тривалий термін служби обладнання, низькі експлуатаційні витрати та можливість автономної роботи в умовах віддалених господарств [5].

В Україні впроваджується система Агровольтаїка, яка одночасно поєднує сільське господарство та виробництво сонячної енергії на одній ділянці землі. Це дозволяє оптимізувати використання ресурсів, отримуючи подвійну вигоду: врожай та чисту електроенергію, яка може використовуватися для потреб господарства або продаватися. Панелі встановлюють на певній висоті, створюючи сприятливу для багатьох культур півтінь, що захищає їх від надмірного сонця та зменшує випаровування вологи [1].

Вітрова енергетика передбачає використання кінетичної енергії повітряних потоків для виробництва електроенергії за допомогою вітроенергетичних установок [2].

Значні площі відкритих територій, характерні для аграрних регіонів України, створюють сприятливі умови для встановлення малих і середніх вітрових електростанцій [4].

У агровиробництві вітрові установки можуть забезпечувати електроенергією ферми, елеватори, тваринницькі комплекси та об'єкти зрошувальної інфраструктури. Поєднання вітрової та сонячної енергетики підвищує стабільність енергопостачання [6].

Біомаса є одним із найважливіших джерел альтернативної енергії для аграрного сектору, оскільки сільське господарство продукує значні обсяги органічних відходів [2].

До основних видів аграрної біомаси належать солома, післяжнивні рештки, гній, відходи переробки рослинницької та тваринницької продукції [1; 3].

Анаеробне зброджування органічних відходів дозволяє отримувати біогаз, який використовується для виробництва електричної та теплової енергії. Біогазові установки є особливо ефективними на тваринницьких фермах, де поєднується енергогенерація та утилізація відходів [2; 5].

Використання альтернативних джерел енергії дозволяє отримати економічні переваги: суттєво знизити витрати на паливно-енергетичні ресурси та мінімізувати залежність аграрних підприємств від зовнішніх постачальників енергії [3; 6].

Незважаючи на значні початкові інвестиції, впровадження відновлюваної енергетики забезпечує довгострокову економічну ефективність та стабільність виробничих витрат [1].

Екологічними перевагами застосування альтернативної енергетики є скорочення викидів парникових газів, зменшення забруднення навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів [4; 6].

Зменшення негативного екологічного впливу є особливо важливим для агровиробництва, оскільки стан ґрунтів, води та повітря безпосередньо впливає на якість і безпеку сільськогосподарської продукції [1].

Соціальні аспекти розвитку альтернативної енергетики полягають у сприянні створенню нових робочих місць у сільській місцевості та підвищенню рівня енергетичної незалежності територіальних громад [4].

Крім того, використання відновлюваних джерел енергії підвищує інвестиційну привабливість аграрного сектору та стимулює інноваційний розвиток сільських територій [5].

Але, в процесі розвитку альтернативної енергетики виникають певні проблеми. До основних проблем розвитку альтернативної енергетики в агровиробництві належать висока вартість обладнання, потреба у кваліфікованому технічному обслуговуванні та залежність від природно-кліматичних умов [2; 6].

Водночас перспективи розвитку пов'язані з удосконаленням технологій, державною підтримкою, розвитком програм енергоефективності та інтеграцією альтернативної енергетики в концепцію «розумного» сільського господарства [3; 4].

Висновки

Альтернативна енергетика є важливим чинником сталого розвитку агровиробництва. Використання сонячної, вітрової енергії, біомаси та біогазу дозволяє підвищити енергетичну незалежність аграрних підприємств, знизити витрати на енергоресурси та зменшити негативний вплив на довкілля [1; 2; 6].

Подальший розвиток альтернативної енергетики сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору України та забезпеченню його сталого розвитку [3; 4].

Список використаних джерел

1. Асоціація агроvoltaїки України. Офіційний вебсайт. URL: <https://agrivoltaic.org.ua/> (дата звернення: 11 січня 2026).
2. Калетнік Г. М. Біоенергетика в аграрному виробництві : монографія. – Вінниця : ВНАУ, 2021. – 312 с.
3. Вознюк О. М. Використання відновлюваних джерел енергії в сільському господарстві // Економіка АПК. – 2023. – № 4. – С. 45–52.
4. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. Альтернативна енергетика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://saee.gov.ua>.
5. Renewable energy in agriculture / A. Sinha et al. – New Delhi : Wisdom Leaf Press, 2024. – 198 p.
6. Alternative energy sources for sustainable agriculture // Renewable Energy Journal. – 2023. – Vol. 45. – P. 112–121.

УДК 608.1:614.4

Пашинська В. А.

доктор фіз.-мат. наук, снс,
професор кафедри радіоелектронних та біомедичних
комп'ютеризованих засобів і технологій
ORCID: 0000-0001-9786-6828

Висоцька О. В.

доктор тех. наук, проф.,
завідувачка кафедри радіоелектронних та біомедичних
комп'ютеризованих засобів і технологій
ORCID: 0000-0003-3723-9771
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

БІОБЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ МЕДИЧНОЇ АПАРАТУРИ

Сучасна медична практика, що включає діагностику, лікування, реабілітацію пацієнтів, а також профілактично-моніторингові медичні заходи, характеризується широким застосуванням високотехнологічної медичної апаратури: від діагностичних систем (аналітичні лабораторні прилади, складна діагностична апаратура, наприклад, томографи, апарати УЗД діагностики, ендоскопи та інше) до складних хірургічних та терапевтичних апаратів (роботизовані хірургічні системи, штучні органи, протези та інше).

Використання високотехнологічних апаратів в медицині поряд з безумовними перевагами несе додаткові біобезпекові ризики для пацієнтів та персоналу, оскільки апаратура може стати джерелом передачі патогенних організмів (збудників інфекційних хвороб) між пацієнтами та/або між пацієнтом та персоналом, якщо порушуються біобезпекові протоколи роботи, застосовуються недостатньо ефективні методи дезінфекції приладів, чи якщо дезінфекція ускладнюється через важкодоступність певних частин цих приладів або через чутливість матеріалів апаратури до дезінфектантів. Контамінація медичних приладів при використанні в клінічних умовах також може статися через технічну несправність або неправильне поводження з апаратурою. Порушення правил біобезпеки під час медичних апаратних досліджень може призвести до випадків внутрішньолікарняних інфекцій, розповсюдження патогенів у медичних закладах та за їх межами, що несе додаткові біоризики як для пацієнтів, так і для медичного персоналу та населення. Наприклад, досвід застосування інвазивної штучної вентиляції легенів (ШВЛ) при пневмонії, гострій дихальній недостатності або при COVID-19 показав, що використання апаратури ШВЛ може призводити до ШВЛ-індукованих інфекцій, які значно підвищують ризики смертності при згаданих важких захворюваннях [1]. Все вищезазначене свідчить про нагальну необхідність вивчення та оцінки біобезпекових ризиків під час застосування медичної інженерної апаратури та під час її розробки та виготовлення, а також вказує на важливість дотримання біобезпекових протоколів роботи з медичними приладами. Сучасні стандарти безпеки медичного обладнання (ISO 13485, ISO 14971 та нормативні документи МОЗ України) вимагають оцінки біологічного ризику, розробки ефективних процедур стерилізації та моніторингу стану обладнання.

Дослідження біобезпекових аспектів застосування медичної апаратури, а також врахування вимог біобезпеки при розробці, конструюванні та виготовленні складних

медичних апаратів допомагає забезпечити відповідність законодавству та захистити здоров'я пацієнтів та медичного персоналу. Повсякденна оцінка біоризиків при застосуванні медичної апаратури, включаючи ризики кібербіологічних загроз, ризики контамінації сенсорів та матеріалів дозволяє розробляти ефективні протоколи використання та стерилізації апаратури, знаходити необхідні інженерно-технічні рішення підвищення біобезпеки під час медичних апаратних досліджень. Серед таких рішень можна зазначити заміну апаратних деталей чи складових частин довготривалого використання, що можуть бути контаміновані при контакті з пацієнтом, на одноразові деталі в медичних приладах. Також важливим є правильний з точки зору біобезпекових ризиків вибір матеріалів при розробці та виготовленні медичної апаратури. Матеріали частин медичних приладів, що безпосередньо контактують з біологічним об'єктом, поряд з необхідними фізико-хімічними властивостями, що забезпечують виконання функцій приладу та його біосумісність, повинні характеризуватися стійкістю до дезінфектантів задля дотримання біобезпекових вимог використання медичних апаратів. Таким чином, системне дослідження і впровадження принципів та заходів біобезпеки при використанні та розробці медичної апаратури, оцінка біоризиків клінічних апаратних процедур є критично важливим для забезпечення високої якості та безпеки надання медичної допомоги в сучасних умовах.

Список літератури

1. Estela-Zape J. L., Sanclemente-Cardoza V., Espinosa-Cifuentes M. A., Ordoñez-Mora L. T. Impact of Invasive Mechanical Ventilation on the Lung Microbiome. *Adv. Respir. Med.* 2025. Vol. 93, № 4. P. 23-41. <https://doi.org/10.3390/arm93040023>



УДК 636.2.636.02'033 (477.65)

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.006>

Косташ В. Б.

аспірант кафедри біоресурсів, тваринництва та аквакультури

Поліський національний університет

[ORCID: 0009-0006-9981-4806](https://orcid.org/0009-0006-9981-4806)

ПЕРЕТРАВНІСТЬ ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН ПІДДОСЛІДНИМИ ТЕЛЯТАМИ ЗА ВКЛЮЧЕННЯ ДО ЇХ РАЦІОНУ ПРОБІОТИЧНОЇ ДОБАВКИ

На ринку кормів і кормових добавок України пропонується нова пробіотична кормова добавка «Біомагн», який являє собою суміш пробіотичних бактерій *Bacillus subtilis*, *Bacillus licheniformis*, *Bacillus coagulans*, *Enterococcus faecium* та висушених продуктів ферментації мікроорганізмів *Lactococcus Lactis*, *Bacillus subtilis*, *Bacillus licheniformis*, та емульгатора [1, с. 488; 5, с. 48; 6, с. 9; 7, с.3].

Роль органів травлення, як першої ланки у складному ланцюгу обмінних процесів в організмі тварин, досить значна. Від перетравності й всмоктування поживних речовин у найбільшій мірі залежить рівень їх використання, кількість втрат з калом, і як наслідок, кінцевий ефект годівлі тварин. Від даного фактору ж залежать і витрати кормів на виробництво 1 кг приросту, а відповідно і конверсія корму [2, с.67].

Ферментативні процеси, що відбуваються у травному каналі, характеризують якісний бік травлення. Для організації годівлі тварин найважливішим є кількісний бік, який показує, наскільки поживні речовини використовуються в організмі. З цією метою проводять спеціальні досліді на тваринах, аналізують кінцеві результати перетравлення за кількістю речовин, що затрималися в організмі [3, с.229; 4, с.111].

Згідно з методикою науково-господарський дослід тривалістю 170 днів провели на 5-ти групах телят, аналогів за віком, живою масою і енергією росту по 10 голів у кожній. Середній вік телят на початку досліді становив 10 днів, а наприкінці досліді – 180 днів. Годівля телят усіх піддослідних груп впродовж досліді була однаковою, і відрізнялася лише тим, що телята контрольної групи знаходилися на основному раціоні, а в раціоні тварин 2, 3, 4 і 5-ї дослідних груп включали дози про біотичної кормової добавки «Біомагн» 5; 7; 9; 11 г/гол/добу[4, с. 102]

На фоні науково-господарського експерименту провели обмінний (балансовий) дослід, в якому вивчали перетравність поживних речовин. Як показали результати досліджень, перетравність окремих поживних речовин у телят дослідних груп відрізнялась від контролю.

Зокрема, коефіцієнти перетравності сухої речовини 4,5%; органічної речовини – на 1,7; 3,8; 3,4 і 3,2%; сирого протеїну – 2,7; 3,8; 3,0 і 3,5%; сирого жиру – на 1,2; 2,7; 2,1 і 4,6%; БЕР (безазотистих екстрактивних речовин) – на 1,7; 3,2; 1,5 і 2,9%. Щодо коефіцієнтів перетравності сирого клітковини, то вони у телят 3-ї і 4-ї дослідних груп перевищували контроль на 2,5 і 0,7%, а у тварин 2-ї і 5-ї дослідних груп, навпаки, були меншими на 2,4 і 1,2%. у телят 2, 3, 4 і 5-ї дослідних груп були вищими, ніж у контролі, відповідно на 2,8; 4,7; 5,3.

Таблиця 1

Перетравність поживних речовин кормів у піддослідних телят
 (n=3; M±m),%

Показник	Групи				
	контрольна	дослідні			
	1	2	3	4	5
Суха речовина	68,4± 1,26	71,2± 2,80	73,1± 1,30*	73,7± 1,12**	72,9± 1,23*
Органічна речовина	72,0±0,72	73,7± 1,40	75,8± 1,37	75,4± 1,97	75,2± 2,79
Сирий протеїн	76,6± 2,42	79,3± 2,60	80,4± 1,43	79,6± 1,58	80,1± 1,84
Сирий жир	58,7± 1,09	59,9± 1,14	61,4± 2,02	60,8± 2,00	62,3± 2,43
Сира клітковина	40,7± 1,28	38,3± 1,27	43,2± 1,67	41,4± 2,13	39,5± 1,34
БЕР	87,7± 2,75	89,4± 0,92	90,9± 2,10	89,2± 1,49	90,6± 1,17

Джерело [3, с. 203]

Оскільки, за критеріями достовірності різниця між коефіцієнтами перетравності усіх поживних речовин у телят дослідних і контрольної груп не перевищувала 0,95, стверджувати про достеменний вплив досліджуваних рівнів кормової добавки «Біомагн» на перетравність поживних речовин раціонів не має підстав. Однак, враховуючи те, що показники перетравності сухої і органічної речовини, сирого протеїну, жиру і БЕР були однозначно вищими у телят усіх піддослідних груп, отриману різницю на їх користь можна віднести за рахунок підвищених рівнів кормової добавки «Біомагн» в раціоні.

Баланс азоту в значній мірі характеризує перетворення білкових речовин в організмі тварин. Відомо[3, с. 86], що в травному тракті частина білкових сполук кормів розщеплюється до амінокислот, залишок не перетравного протеїну викидається в кал, а амінокислоти в кишечнику всмоктуються у кров і нею розносяться по всьому тілу. За балансом азоту визначають приріст чи зниження білка в тілі тварини за період дослідів [1, с. 85].

Чітким підтвердженням інтенсивності росту телят можуть бути показники середньодобового обміну азоту. Встановлено [4, с. 177]. середньодобове споживання азоту телятами усіх піддослідних груп було практично однаковим – 78,86-79,33 г, проте екскреція його з калом була різною. Зокрема, телята дослідних груп виділяли азоту з калом на 2,23-3,06 г менше, ніж контрольні тварини.

Ефективність використання в організмі азоту кормів залежить не лише від його перетравності, а й від рівня включення в проміжний обмін. На це вказують дані виділення азоту з сечею і відкладеннями його у тілі тварини.

У телят дослідних груп порівняно з контролем з сечею виділялося азоту на 0,1-0,72 г менше, внаслідок чого відкладання його в тілі тварин 2, 3, 4 і 5-ї дослідних груп було вищим, ніж у контрольних аналогів, відповідно на 2,18; 3,10; 3,20 і 3,12 г. Про краще засвоєння азоту телятами дослідних груп вказують також відносні показники. Так, кількість засвоєного азоту у порівнянні із спожитим з кормами у тварин контрольної групи складала 33,32%, тоді як у дослідних – 36,24-37,34%, або на 2,92-4,02% більше. Відкладання азоту у тілі відносно перетравленої кількості теж було вищим у телят дослідних груп порівняно з контролем на 2,18-3,36%. Краще використання азоту в організмі телят дослідних груп, очевидно, зумовило більш високу інтенсивність їх росту у порівнянні з контролем.

Список літератури

1. Приліпко Т.М., Косташ В.Б. Вплив синбіотичного препарату «Біомагн» у комплексі з водним розчином дезінфікуючого засобу «діолайд» на динаміку живої маси піддослідних телят упродовж періоду вирощування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки*. Херсонський державний аграрно-економічний університет. Херсон. Видавничий дім «Гельветика». № 140. С. 488-493 DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.140.60>
2. Косташ В. Б., Приліпко Т. М. Вплив синбіотичного препарату «Біомагн» на динаміку живої маси і відтворну здатність корів. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. Випуск 1 (46) 2025. С. 67-71 Сільськогосподарські науки. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2025-1.8>.
3. Косташ В. Б. Забійні якості та хімічний склад м'яса піддослідних телят за введення кормової добавки «Біомагн». *Таврійський науковий вісник. Херсонський державний аграрно-економічний університет. Херсон*. Видавничий дім «Гельветика». № 4. Ч.2. 2025, С.86-92 DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2025.4.2.9>
4. Методологія та організація наукових досліджень у тваринництві : навчальний посібник. За ред. Ібатулліна І.І., Жукорського О.М. Київ: Аграр. наука, 2017. 328 с.
5. Чечет О. М., Коваленко В. Л. Гайдей О. С. Доклінічні випробування препарату “Біомагн” на лабораторних тваринах та з використанням культури інфузорій TETRAHYMENA PYRIFORMIS. *Медична та клінічна хімія*. 2021. Т. 23. № 3. С. 48- 56. DOI <https://doi.org/10.11603/mcch.2410-681X.2021.i3.12581>
6. Чечет, О. М. Безпечність та ефективність комплексу біоцидів і пробіотиків у системі ветеринарно-профілактичних заходів промислового птахівництва: реферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора ветеринарних наук; спеціальність 16.00.04 - ветеринарна фармакологія та токсикологія. Львів, 2023. 42 с.
7. Коваленко В. Л., Чечет О. М. Спосіб годівлі птахів препаратом «Біомагн» на основі композиції пробіотичних бактерій : пат. України № 151570 ; МПК C02F 1/50, B22F 9/16, A61L 2/10, A61L 2/22. Заявл. 28.10.2021 ; опубл. 17.08.2022. Бюл. № 33. 2022. 4 с.



УДК 69.057

Lepska L. A. / Лепська Л. А.

s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц

as.prof. Department of Construction Technologies

доцент кафедри будівельних технологій,

Kyiv National University of Construction and Architecture (KNUCA),

Київський національний університет будівництва і архітектури

A MULTI-OBJECTIVE OPTIMIZATION MODEL FOR THE CONSTRUCTION PROCESS OF GREEN BUILDINGS BASED ON THE ANT COLONY ALGORITHM

Abstract – To optimize an existing construction process, this paper uses an ant colony algorithm to solve a construction process optimization problem. Construction costs, duration, and carbon emissions are quantified using historical data. These data are then fed into the algorithm, which then derives the duration, cost, and carbon emissions for the optimal process. The final result demonstrates the effectiveness of the ant colony algorithm. The developed system and model will be applied to a real project to verify their feasibility and effectiveness, thereby supporting scientifically based project schedule development. This will also facilitate the application of ant colony algorithm technology in construction projects and improve construction efficiency. By comparing and analyzing the average process data before and after optimization, it was concluded that the average cost savings were 17.65%; the average construction time was reduced by 9.82 minutes; and carbon dioxide emissions were reduced by 6.31 kg. The validity of the method of time and cost optimization (MOOM) for the green building construction process based on the ant colony algorithm (ACO) can be confirmed by experimental analysis. **Keywords:** green building, construction process, MOOM, ant colony.

1. INTRODUCTION Reducing construction time and costs is the task of every construction project manager. China's construction industry is experiencing rapid development: the scale of projects is constantly growing, their structure is becoming more complex, and their systems are becoming more advanced. Existing methods for optimizing project time and costs no longer meet the practical requirements of sustainable project development. The construction industry is an industry with a high risk coefficient, and the number of accidents involving personnel and property is also high. Therefore, to realize the sustainable development of the construction industry, safety must be the focus. The construction industry is an important pillar of China's economy and has a profound impact on the environment. In the context of China's promotion of "energy conservation and emission reduction", the construction industry, which has a significant impact on the ecological environment, should play a role in illustrative work. Therefore, the environmental effect of construction works should also become an important object of building design, and its implementation should be carried out under the condition of ensuring the achievement of other objectives of building design. Multi-objective optimization problems have been studied by many scholars over the years. Jankovic L. introduced the process of deep energy-saving transformation of residential buildings, simulated the construction process, determined the building characteristics before transformation using multi-objective optimization, and evaluated the success of the completed transformation. The calibrated model was used to simulate the dynamic heating test, and the physical parameters

of the building before and after reconstruction were evaluated in an innovative way. This method can be used as a quality control measure for future reconstruction plan [1]. Yilmaz Yu. proposed a weighted multi-objective objective function to optimize energy use, thermal comfort, and sunlight in a prototype building project within a case study by selecting design variables and considering the basic principles of architectural design. The efficiency of the building can be ensured by determining the appropriate performance indicators and variables in the design process [2]. U. P. proposed an integrated design method for a coastal hybrid energy vessel based on the developed model. In the outer layer, a multi-objective optimization method with mixed integer constraints was used to solve the power supply sizing problem. The global optimal energy management strategy of the average performance curve was obtained from the deterministic dynamic programming of the inner layer, and the power supply degradation was taken into account in the sizing algorithm. The proposed method was applied to a coastal ferry to study the feasibility and potential benefit of using a hybrid proton exchange membrane fuel cell (PEMFC) system and a battery propulsion system in Matlab [3]. The technical costs of the above solutions to the multi-objective process optimization problem are too high and should not be widely promoted. There are still some shortcomings in the current study. Since there is no effective functional relationship between the environmental objectives and cost elements, the relationship between the environmental and cost aspects presented in the results of the current study is inconsistent.

Literature

1. Jankovic L. Lessons learnt from design, off-site construction and performance analysis of deep energy retrofit of residential buildings. *Energy and Buildings*, 2019, 186(MAR.):319-338.
2. Yilmaz Y, Yilmaz B I. A weighted multi-objective optimisation approach to improve based facade aperture sizes in terms of energy, thermal comfort and daylight usage:. *Journal of Building Physics*, 2021, 44(5):435-460.
3. Wu P, Bucknall R. Hybrid fuel cell and battery propulsion system modelling and multi-objective optimisation for a coastal ferry. *International Journal of Hydrogen Energy*, 2020, 45(4):3193-3208



УДК 004.891:614.253.4:616-083

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.004>

Висоцька О. В.

д.т.н., професор,

завідувачка кафедри Радіоелектронних та
біомедичних комп'ютеризованих засобів і
технологій, Національний аерокосмічний
університет «Харківський авіаційний інститут»,
<https://orcid.org/0000-0003-3723-9771>

Порван А. П.

к.т.н., доцент кафедри Радіоелектронних та
біомедичних комп'ютеризованих засобів і
технологій, Національний аерокосмічний
університет «Харківський авіаційний інститут»,
<https://orcid.org/0000-0001-9727-0995>

Прудніков Г. А.

магістрант 1 курсу кафедри Радіоелектронних та
біомедичних комп'ютеризованих засобів і
технологій, Національний аерокосмічний
університет «Харківський авіаційний інститут»

АЛГОРИТМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РИЗИКУ ДЕФІЦИТУ КОМПОНЕНТІВ КРОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ КРОВІ

Система забезпечення лікувальних закладів донорською кров'ю та її компонентами є одним із критично важливих елементів охорони здоров'я, від стабільності якого безпосередньо залежить життя та безпека пацієнтів. У сучасних умовах, що характеризуються зростанням кількості хірургічних утручань, травматизму, онкологічних захворювань, а також підвищенням навантаження на систему охорони здоров'я в умовах воєнних дій та надзвичайних ситуацій, проблема своєчасного забезпечення необхідних запасів крові набуває особливої гостроти.

Сучасні системи управління запасами компонентів крові здебільшого враховують лише базовий попит та частково підвищений або критичний попит у кризових ситуаціях. При цьому попит на специфічні групи крові, сезонні коливання, екстрений попит та потребу у страхових (резервних) запасах зазвичай не інтегрують у прогнозні моделі. Це обмежує точність оцінки ризику дефіциту та ефективність планування запасів, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, масових травм або бойових дій.

Для оцінки ризику дефіциту компонентів крові пропонується алгоритмічний підхід, що включає кілька послідовних етапів із особливим акцентом на попит по специфічних групах крові.

На першому етапі здійснюється збір і систематизація даних щодо споживання крові, включаючи базовий попит, підвищений та критичний попит, а також потребу у специфічних групах крові, сезонні коливання, екстрені випадки та страховий запас.

Особлива увага приділяється групам O⁺, A⁺ та рідкісним групам, для яких дефіцит може бути критичним.

На другому етапі попит класифікується за сценаріями: базовий, підвищений і критичний, а також виділяються додаткові категорії, зокрема сезонний та груповий попит, що дозволяє врахувати нерівномірний розподіл потреб у компонентах крові та уникнути дефіциту критичних груп.

Третій етап передбачає розрахунок ймовірності дефіциту для кожного сценарію та для кожної групи крові окремо з урахуванням середнього попиту та його варіабельності, а також встановлення граничних порогів запасів, які гарантують наявність критично необхідних компонентів.

На четвертому етапі аналізуються результати, визначаються потенційно кризові ситуації по кожній групі крові та формуються рекомендації щодо поповнення запасів, мобілізації донорів і використання мобільних пунктів забору крові.

П'ятий етап полягає у корекції плану управління запасами на основі фактичних даних і змін попиту по групах крові, що дозволяє алгоритму адаптуватися до динамічних умов, включаючи екстрені ситуації та масові надходження поранених.

Виконання всіх етапів алгоритму забезпечує комплексне управління запасами крові із пріоритетом критично необхідних груп, підвищує точність оцінки ризику дефіциту та зменшує ймовірність нестачі компонентів, що особливо важливо у кризових та бойових умовах.

Таким чином, запропонований підхід забезпечує комплексне планування запасів, підвищує точність прогнозування дефіциту та зменшує ризик відсутності необхідних компонентів крові, що особливо актуально в умовах нестабільної ситуації, масових травм або бойових дій.

УДК 004.92

Романюк О. Н.

д. т. н., професор,
професор кафедри програмного забезпечення,
Вінницький національний технічний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕТОДІВ РЕНДЕРИНГУ

Перспективні напрямки розвитку методів рендерингу посідають важливе місце в сучасній комп'ютерній графіці, оскільки саме рендеринг формує кінцеве візуальне подання даних і визначає сприйняття результатів користувачем. У процесі розвитку апаратних і програмних засобів істотно зросла складність тривимірних сцен, підвищилися вимоги до точності відтворення освітлення та матеріалів, а також розширилася сфера інтерактивних застосувань. За таких умов традиційні алгоритми дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів до побудови рендерингових систем [1, с. 105].

Розвиток методів рендерингу сьогодні розглядається як комплексна науково-технічна задача, яка охоплює математичні моделі світлоперенесення, алгоритми обробки геометрії, структури даних, апаратне прискорення та програмну реалізацію. Особливої актуальності набуває поєднання фізичної достовірності з обчислювальною ефективністю, що є важливим для практичних систем візуалізації.

Одним із фундаментальних напрямків є подальше вдосконалення фізично коректного рендерингу. Такі методи базуються на розв'язанні рівняння перенесення випромінювання та забезпечують високу відповідність реальним умовам освітлення. Водночас їх застосування супроводжується значними обчислювальними витратами, що обмежує використання у режимі реального часу. Тому сучасні дослідження зосереджені на оптимізації трасування променів, удосконаленні методів вибірки та зниженні рівня шуму у сформованих зображеннях [2, с. 214].

Практичний інтерес становлять адаптивні алгоритми, у яких кількість трасованих променів змінюється залежно від локальних властивостей сцени. Такий підхід дозволяє зменшити обсяг обчислень у простих ділянках зображення і, водночас, зосередити ресурси на складних фрагментах, де потрібна підвищена точність. Подібні рішення поступово знаходять застосування у високоякісних системах візуалізації.

Окрему групу становлять гібридні методи рендерингу, що поєднують растеризацію та трасування променів у межах одного графічного конвеєра. Растеризація залишається ефективним засобом визначення первинної видимості, тоді як трасування променів використовується для моделювання відбиттів, заломлень і складних тіньових ефектів. Такий підхід дозволяє досягти балансу між швидкістю та якістю зображення, що є особливо важливим для інтерактивних застосувань [3, с. 67].

Подальший розвиток гібридних схем пов'язаний із розширенням апаратної підтримки трасування променів у сучасних графічних процесорах та глибшою інтеграцією відповідних алгоритмів у графічні API. Це створює передумови для використання складних світлових моделей у реальному часі без суттєвого зниження продуктивності.

Важливим напрямком є розвиток адаптивних методів рендерингу, орієнтованих на ефективний розподіл обчислювальних ресурсів. У таких методах враховуються параметри камери, просторове розташування об'єктів і особливості зорового сприйняття людини.

Зокрема, у зонах периферійного зору або на ділянках із низьким контрастом можливе використання спрощених моделей без помітного погіршення якості сприйняття [4, с. 153].

Адаптивні підходи набувають особливого значення в системах віртуальної та доповненої реальності, де стабільність частоти кадрів і мінімальні затримки є важливими. Застосування таких методів дозволяє підвищити комфорт користувача. Подальший прогрес у галузі рендерингу тісно пов'язаний із використанням масивно паралельних обчислень. Архітектура сучасних графічних процесорів орієнтована на одночасну обробку великої кількості даних, що створює сприятливі умови для реалізації складних алгоритмів. Перспективи цього напрямку полягають у розробці алгоритмів, які максимально ефективно використовують паралельні обчислювальні ресурси та мінімізують витрати на обмін даними [5, с. 289].

Значний інтерес становлять методи рендерингу у хмарних і розподілених середовищах. Передача обчислювально складних етапів на віддалені сервери дозволяє виконувати візуалізацію складних сцен на клієнтських пристроях з обмеженими ресурсами. Перспективними є гібридні рішення, у яких серверний рендеринг поєднується з локальною обробкою та адаптивною передачею зображень [6, с. 98].

Актуальним залишається й напрямок, пов'язаний з обробкою великих і детально опрацьованих сцен. Зі збільшенням кількості геометричних примітивів зростають вимоги до структур даних і алгоритмів фільтрації. Багаторівневі представлення та методи динамічної зміни рівня деталізації дозволяють істотно зменшити обсяг оброблюваних даних без помітної втрати якості [7, с. 176].

Методи глобального освітлення в реальному часі також належать до перспективних напрямків розвитку. Традиційно такі методи застосовувалися переважно в офлайн-рендерингу, однак сучасні апаратні можливості поступово розширюють сферу їх використання. Застосування апроксимацій непрямого освітлення та попередньо обчислених світлових даних дозволяє досягати вищого рівня реалістичності у динамічних сценах [8, с. 241].

Важливу роль відіграють методи постобробки зображень, які доповнюють основний рендеринговий процес. Сучасні ефекти згладжування, корекції кольору та імітації оптичних явищ дозволяють підвищити візуальну якість без істотного збільшення обчислювальних витрат [9, с. 54].

Поява спеціалізованих обчислювальних блоків створює нові можливості для оптимізації алгоритмів. Перспективним є підхід, за якого програмні методи проектуються з урахуванням архітектурних особливостей конкретних обчислювальних платформ [10, с. 312; 9; 10].

Одним із важливих напрямів розвитку відеокарт є подальше збільшення обчислювальної потужності та енергоефективності. Зі зменшенням фізичного розміру транзисторів виробники стикаються з фізичними обмеженнями кремнію, що стимулює пошук нових напівпровідникових матеріалів і тривимірних схем розміщення кристалів. Важливим напрямом є покращення підтримки трасування променів у режимі реального часу та інших алгоритмів глобального освітлення. Трасування променів дозволяє досягати високого рівня фотореалістичності у візуалізації сцен, але воно є обчислювально затратним. Прогрес у цій сфері досягається не лише за рахунок зростання загальної потужності GPU, а й через інтеграцію апаратних блоків, оптимізованих саме під ці задачі. Подальший розвиток таких технологій сприятиме поширенню реалістичної графіки в іграх, кінематографі, віртуальній та доповненій реальності.

Також активно розвиваються архітектури гетерогенних систем, де GPU тісно взаємодіє з центральним процесором та іншими спеціалізованими прискорювачами. Сучасні програмні платформи пропонують моделі спільної роботи, при яких кожен обчислювальний блок використовується для задач, у яких він є найефективнішим. Такі підходи особливо важливі для складних симуляційних обчислень і задач із великими обсягами даних, де важлива координація між різними елементами обчислювального ланцюга.

У контексті хмарних обчислень відеокарти все частіше використовуються як ресурси для обробки даних у віддалених центрах. GPU-акселерація в хмарі дозволяє масштабувати обчислення, забезпечуючи доступ до потужних обчислювальних інструментів без необхідності локального розміщення високопродуктивного обладнання. Перспективи включають розвиток сервісів із підтримкою віртуалізації GPU, що дозволяє розподіляти ресурси між численними користувачами та завданнями. Таким чином, перспективні напрямки розвитку методів рендерингу охоплюють фізично коректні, гібридні, адаптивні, паралельні та розподілені підходи. Подальший розвиток цієї галузі визначатиметься здатністю поєднувати високу якість зображення з ефективним використанням обчислювальних ресурсів і практичними вимогами прикладних систем.

Список літератури

1. Pharr M., Jakob W., Humphreys G. Physically Based Rendering: From Theory to Implementation. 4th ed. Cambridge : MIT Press, 2023. 1360 p.
2. Akenine-Möller T., Haines E., Hoffman N., Pesce A., Iwanicki M., Hillaire S. Real-Time Rendering. 5th ed. Boca Raton : CRC Press, 2024. 1350 p.
3. Shirley P., Morley R., Marschner S. Fundamentals of Computer Graphics. 5th ed. Boca Raton : CRC Press, 2023. 832 p.
4. McGuire M., Hennessy P. Computer Graphics: Principles and Practice for Modern Systems. Wellesley : A K Peters, 2020. 1100 p.
5. Keller A., Wyman C., Pantaleoni J. Ray Tracing in Real-Time Rendering. ACM SIGGRAPH Courses. New York : ACM, 2020. 93 p.
6. Kaplanyan A., Dachsbacher C., Wyman C. ReSTIR GI: Path Resampling for Real-Time Global Illumination. ACM Transactions on Graphics. 2021. Vol. 40, No. 4. P. 1–17.
7. Yang L., Liu S., Xu K. Real-Time Global Illumination Techniques: A Survey. IEEE Computer Graphics and Applications. 2022. Vol. 42, No. 3. P. 8–21.
8. Kirk D. B., Hwu W.-M. W. Programming Massively Parallel Processors: A Hands-on Approach. 4th ed. Cambridge : Morgan Kaufmann, 2023. 640 p.
9. Романюк О. Н., Бобко О. Л., Снігур А. В.. Метричне оцінювання розпаралелення рендерингу / Наук. праці ВНТУ; Вип. 2, 2025. С. 125–136. DOI:10.31649/2307-5376-2025-2-125-136.
10. Романюк О. Н., Стахов О. Я., Романюк О. В.. Перспективи розвитку методу Фонга для задач рендерингу / Тези доп. MicroCAD–2024, 22–25 трав. 2024, Харків: НТУ “ХПІ”. С. 1424.
11. Романюк О. Н., Романюк О. В., Чехмestрук Р. Ю. Комп’ютерна графіка : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2023. 147 с



УДК 94(477)«1919»:355.27(477.82)

DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-12.01.2026.002>

Боровець І. І.

кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри всесвітньої історії
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7132-9901>

Олійник О. С.

аспірант кафедри всесвітньої історії
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ORCID <https://orcid.org/0009-0004-8810-2075>

НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ І МОБІЛІЗАЦІЯ ДО УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА ВОСЕНИ 1919 РОКУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СПРАВОЗДАНЬ ГУБЕРНСЬКОГО КОМІСАРА Ф. СУМНИКЕВИЧА)

Восени 1919 року воєнно-політичне становище УНР значно погіршилося. Українському війську прийшлося вести збройну боротьбу проти двох потужних противників – Червоної та Білої армій. В умовах нерівності сил армія УНР та УГА поступово, ведучи постійні бої, змушені були відступати [2; 3; 5]. У ході протистояння з ворогами української державності військо зазнавало втрат, які потребувалося компенсувати, і водночас збільшити чисельність підрозділів і з'єднань, за рахунок поповнення його лав через військові мобілізації. Одним із таких регіонів, в яких вона здійснювалася була Волинь.

Українська влада неодноразово оголошувала про проведення військових мобілізацій. Сьогоднішні здобутки українських істориків дають змогу з'ясувати механізм їх проведення, результативність тощо [4]. Водночас за лаштунками фактично опинилося питання ставлення українців, зокрема волинян до цього процесу. В певній мірі виправити цей недолік дають змогу матеріали справоздань губернських комісарів.

Справоздання губернських комісарів – це офіційні звіти та доповіді, що подавалися українськими комісарами (представниками центральної влади) до центральних органів УНР, зокрема Міністерству внутрішніх справ, про стан справ у ввіреній їм губернії.

Проведений аналіз опрацьованих нами справоздань Волинського губернського комісара УНР Ф. Сумнікевича за жовтень – листопад 1919 року дає змогу в певній мірі з'ясувати як загальний, так і регіональний аспекти ставлення мешканців краю до військових мобілізаційних кампаній, що проводилися українською владою у зазначений період.

На початку вересня Волинь, поряд з Поділлям, стала головною базою поповнення українського війська. Впродовж вересня – жовтня 1919 року було мобілізовано чимало волинян. Так, лише з 7 по 10 вересня було призвано до лав армії УНР 1200 осіб зі Старокостянтинівського повіту. Наприкінці вересня – початку жовтня ще 1500 місцевих мешканців [1, с. 24]. В Звягільському повіті мобілізція відбулася лише в 9 волостях і дала до 2000 людей [1, с. 24]. Якщо брати до уваги голі цифри то ситуація вбачається позитивна.

Однак, на Волині, попри гарне ставлення до української влади і уряду [1, с. 24], бажаючих захищати регіон від російсько-більшовицької навали було мало.

Свою негативну роль зіграла поширювана примусовість мобілізації [1, с. 28]. Великих масштабів набуло дезертирство. Так, лише з першої мобілізації на Старокостянтинівщині було 700 дезертирів [1, с. 31]. Тобто фактично до війська потрапило з 1200 мобілізованих лише 500. Треба віддати належне, що значна частина дезертирів була відловлена [1, с. 47]. Слід зазначити, що дезертири, особливо ті, котрі були змобілізовані з Троянівської, Чуднівської і П'ятківської волостей до УГА та направлені до Проскурова займалися не лише бандитизмом, а розповсюджували серед краян інформацію про голод, хвороби і відсутність одягу в українській армії, чим безперечно сприяли зростанню серед них антимобілізаційних настроїв [1, с. 46].

Ще одним серйозним чинником негативного сприйняття на Волині мобілізації стала діяльність польської влади і війська, яка на той час частково контролювала частину західних регіонів краю. Так поляки заборонили мобілізацію в Зяславському повіті [1, с. 24]. В одному із звітів констатувалося, що в Волочиській, Маначинській і Базалійській волостях поляки приїжджають загонами і загрожують розстрілом тих, хто піде на «петлюрівську мобілізацію» [1, с. 39].

Таким чином, як свідчать матеріали справоздань Волинського губернського комісара УНР Ф. Сумнікевича, ставлення населення Волині до військових мобілізацій до лав українського війська було неоднозначним. Значна частина місцевого населення стала до лав армії УНР та УГА. Ця частка ймовірно була б вищою, якби не слабкість української влади на місцях і не втручання поляків. Водночас доволі велика кількість не бажала служити у війську, вдавалася до дезертирства, і водночас проводила антиукраїнську і антимобілізаційну пропаганду, котра негативно впливала на ставлення місцевого населення до військових мобілізаційних кампаній.

Список літератури

1. Архів Української Народної Республіки. Міністерство внутрішніх справ. Справоздання губерніяльних старост і комісарів (1918 – 1920) / Упорядкував Валентин Кавунник. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2017. 336 с.
2. Завальнюк О. М., Олійник С. В. Українська Галицька армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 рр.): монографія. Вид. 2-е, доп. і перероб. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. 292 с.
3. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння: Наукова монографія. Київ: Темпора, 2006. 576 с.
4. Лякович Р. С. Мобілізація до збройних формувань українських державних утворень та їх роль у посиленні боротьби за національні інтереси (кінець 1918 – кінець 1920 рр.): дис. ... докт. філософ.: 032. Кам'янець-Подільський, 2021. 508 с.
5. Удовиченко О. Україна у війні за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917 – 1921. Київ: Україна, 1995. 206 с.

СЕКЦІЯ 18 ||| ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ
SECTION 18 ||| MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY, STATE BORDER SECURITY

УДК 355.42

Маслов К. А.

заступник начальника групи – начальник відділення
піротехнічних робіт групи піротехнічних робіт,
Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення
ГУ ДСНС України у Полтавській області,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9634-6623>

Степанчук С. О.

старший викладач кафедри протимінної діяльності
та спеціальної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6618-4119>

РОЗРОБКА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ РОЗМІНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ

Метою розробки є створення технічного засобу, який забезпечує зміну напрямку тралення та дозволяє прикладати тягове зусилля до саперної кішки (або іншого робочого елемента) під заданим кутом, не розташовуючи оператора на прямій лінії «оператор – вибухонебезпечний предмет». Ключовою вимогою до такого засобу є простота встановлення, швидке розгортання на місцевості та можливість застосування у різних умовах рельєфу, зокрема за відсутності укриття.

Запропонований технічний засіб виконано у вигляді переносної триноги (опорного модуля), що формує винесену «точку повороту» лінії тяги. Тринога забезпечує стійкість конструкції на ґрунті та дозволяє розмістити напрямний вузол на підвищенні відносно поверхні землі, зменшуючи імовірність зачеплення троса за рослинність, нерівності ґрунту або перешкоди. Конструкція триноги передбачає можливість швидкого встановлення без застосування спеціального інструменту, а також регулювання довжини опорних ніжок для вирівнювання на схилах або нерівній місцевості.

У верхній частині триноги розташований напрямний вузол, що складається з трьох роликів. Перший ролик виконує функцію базового напрямного елемента: він забезпечує контрольований хід троса в основній площині. Другий ролик знаходиться паралельно до землі та зменшує втрати на тертя порівняно з пропусканням троса через кільце або обвід навколо опори. Стаціонарний ролик задає первинний напрям руху троса та стабілізує його положення відносно осі триноги, що підвищує передбачуваність траєкторії робочого елемента під час тралення.

Третій ролик є рухомим і конструктивно виконаний як поворотний напрямний елемент, що може змінювати своє положення в секторі до 180°. Такий ролик встановлено на поворотному кронштейні або осі обертання, що дозволяє швидко переорієнтовувати напрям прикладення зусилля без перестановки всієї триноги. Поворотний ролик забезпечує формування необхідного кута тяги (праворуч/ліворуч відносно осі триноги), тобто фактично реалізує зміну напрямку тралення за рахунок «переламу» лінії троса через напрямний вузол. Це дає змогу винести оператора вбік від потенційно небезпечного напрямку та знизити ризик ураження у разі спрацювання вибухонебезпечного предмета.

Принцип роботи засобу полягає у тому, що трос від робочого елемента (саперної кішки) подається на напрямний вузол триноги, проходить через стаціонарний ролик, потім через ролик, який зменшує тертя, після чого спрямовується на поворотний ролик, який задає потрібний напрям виходу троса до оператора. У результаті оператор прикладає тягове зусилля не по прямій лінії до об'єкта, а з бокового або зворотного напрямку, визначеного кутом повороту рухомого ролика. Зміна положення рухомого ролика у межах 180° дозволяє адаптувати конфігурацію тралення до конкретних умов місцевості та розташування розтяжки, не змінюючи місце встановлення триноги.

Для підвищення надійності та безпеки застосування доцільно передбачити фіксатор положення рухомого ролика (стопор), який унеможливилює самовільний поворот під навантаженням, а також обмежувачі крайніх положень, що виключають перекручування троса. Додатково у конструкції може бути передбачений елемент швидкого монтажу/демонтажу роликів (шплінт, швидкознімна вісь), що полегшує транспортування та зменшує габарити виробу в похідному положенні. Матеріали вузлів повинні забезпечувати достатню міцність і зносостійкість при роботі з тросом/шнуром, а поверхня роликів – мінімізувати стирання та нагрівання за рахунок зниження тертя.

Таким чином, запропонований технічний засіб у вигляді триноги з двома роликами (стаціонарним напрямним і поворотним на 180°) забезпечує просте й швидке формування зміненого напрямку тралення. Його застосування дозволяє керовано змінювати кут прикладення тягового зусилля, зменшити залежність від наявності укриття та підвищити безпеку виконання робіт із дистанційного впливу на вибухонебезпечні предмети з натяжними датчиками цілі.

УДК 355.42

Степанчук С. О.

старший викладач кафедри протимінної діяльності
та спеціальної підготовки,
Національний університет цивільного захисту України,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6618-4119>

Шевченко Р. І.

д.т.н., професор,
заступник начальника центру – начальник відділу організації
науково-дослідної діяльності науково-інноваційного центру,
Національний університет цивільного захисту України,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9634-6943>

РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОЇ ВПРАВИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО РОБОТИ САПЕРІВ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ХІМІЧНОГО, БІОЛОГІЧНОГО АБО РАДІАЦІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Навчальна вправа «Надягання спеціального захисного одягу, протигазу, засобів бронезахисту» є важливою складовою підготовки піротехнічних підрозділів, що функціонують в умовах загрози хімічного, біологічного або радіаційного забруднення (рис. 1). Основна мета впровадження даного нормативу – навчити особовий склад оперативно, грамотно та злагоджено діяти в екстремальних умовах, мінімізуючи ризики для життя та здоров'я під час виконання завдань з розмінування.



Рис. 1. Виконання навчальної вправи «Надягання спеціального захисного одягу, протигазу, засобів бронезахисту».

Виконання вправи передбачає участь двох саперів, де один виконує основні дії, а інший – допомагає у надяганні захисного спорядження. Такий підхід дозволяє зменшити фізичне навантаження, що позитивно впливає на загальну якість виконання завдання та

підтримує високу боєздатність персоналу. Нормативом чітко регламентовано часові межі: оцінка «відмінно» – 3 хвилини, «добре» – 3 хв. 20 с, «задовільно» – 3 хв. 40 с.

Умови виконання вправи максимально наближені до реальних: захисний одяг, взуття та протигаз мають знаходитися поруч з виконавцем. Початок фіксується командою «Захисне спорядження надягнути. Гази», завершення – після повного надягання всіх елементів індивідуального захисту. Визначено й критерії оцінювання: зниження балу можливе за порушення послідовності або неточності при надяганні спорядження, а серйозні помилки – наприклад, перекося маскис чи неповне приєднання фільтрувальної коробки – призводять до оцінки «незадовільно».

Додатково передбачено збільшення нормативного часу на 30 секунд у разі застосування спеціальної хімічної стрічки для герметизації стиків. Це дозволяє адаптувати вправу до складніших умов.

Отже, запропонований норматив є актуальним і доцільним доповненням до системи спеціальної підготовки піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Він відповідає сучасним викликам і сприяє підвищенню рівня захищеності особового складу в умовах надзвичайних ситуацій.

Коваленко В. Л.

старший викладач кафедри вогневої підготовки
ННІПФПКП імені Е. О. Дідоренка,
Донецький державний
університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0087-9615>

Скрипка О. М.

старший викладач кафедри вогневої підготовки
ННІПФПКП імені Е. О. Дідоренка,
Донецький державний
університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0791-3809>

Смірнов Б. В.

курсант 3 курсу
ННІПФПКП імені Е. О. Дідоренка
Донецький державний
університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1284-2272>

КОНТРОЛЬ ЗА ОБІГОМ І ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

З огляду на повномасштабну агресію з боку росії проти України, питанню регулювання обігу та застосування зброї й небезпечних предметів та речовин приділяється значно більше уваги. Введення режиму воєнного стану кардинально змінило стан справ у всіх галузях життя суспільства, особливо у сфері охорони громадського порядку та законності. Величезний арсенал зброї знаходиться у законному володінні військових, поліцейських, а також громадян, що, у свою чергу, підвищує ймовірність її нелегального використання.

Ключовим органом, відповідальним за нагляд за торгівлею, зберіганням, застосуванням та вилученням зброї та вибухівки, є Національна поліція України, зокрема підрозділи контролю за обігом зброї. Проте, після того як основні бойові дії увійдуть у фазу спаду, країна повинна буде протистояти новим труднощам, пов'язаним із надходженням до громадян нелегальної зброї, боєприпасів та саморобних вибухових механізмів [6].

Нагляд за маніпуляціями зі зброєю та різноманітними вибуховими матеріалами являє собою частину адміністративно-правових функцій держави.

Ця діяльність націлена на підтримання громадського спокою, захист людського життя та здоров'я, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Під «обігом зброї» ми розуміємо комплекс правових взаємовідносин, котрі формуються у процесі виробництва, набуття, зберігання, реєстрації, транспортування, застосування та утилізації зброї й відповідних боєприпасів.

Вибухонебезпечні речовини являють собою джерело підвищеної загрози, адже їх несанкціоноване застосування здатне спричинити численні людські втрати та колосальні фінансові збитки. З огляду на це, держава запроваджує суворі регламенти щодо контролю за їхнім поширенням, які втілюються у життя через дозвільну процедуру та активність призначених державних структур.

Значення такого контролю полягає у:

1. запобіганні незаконному обігу зброї;

2. зменшенні рівня насильницьких злочинів;
3. забезпеченні правопорядку в умовах воєнного стану;
4. недопущенні використання зброї не за призначенням.

Правовою базою, що лежить в основі нагляду за обігом та застосуванням засобів вогнепальної зброї й небезпечних матеріалів, слугує Конституція України [1]. Вона закріплює зобов'язання держави охороняти людське життя та гарантувати безпеку нації. За умов бойових дій набирають чинності особливі положення, визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», які дають змогу тимчасово запроваджувати обмеження певних громадянських прав задля гарантування державної безпеки [2].

Закон України «Про Національну поліцію», котрий окреслює межі повноважень поліцейських органів у сфері контролю за зброєю, здійснення перевірок, конфіскації нелегальної зброї та притягнення відповідальних осіб до юридичної відповідальності. Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за несанкціоноване поводження зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами [5].

Наказ МВС № 622 встановлює регламент виготовлення, набуття, зберігання та застосування зброї особами, які не є військовослужбовцями чи працівниками правоохоронних органів. У часи воєнного стану ці правила доповнюються імперативними вимогами щодо посиленого моніторингу та суворої звітності [4].

Під час воєнного стану спостерігається істотне зростання обігу зброї. Деяка частина громадян отримує зброю для особистого захисту. З огляду на це, заходи контролю набувають свого особливого забарвлення.

До основних особливостей контролю належать:

1. посилення перевірок місць зберігання зброї;
2. обмеження щодо переміщення та використання вогнепальної зброї;
3. оперативне вилучення незаконної або незареєстрованої зброї;
4. взаємодія поліції з військовими формуваннями та органами СБУ.

Працівники Національної поліції здійснюють контрольні заходи у формі перевірок, оглядів, патрулювання та проведення спеціальних операцій. Значна увага приділяється профілактичній роботі з населенням, роз'ясненню правил зберігання та використання зброї.

Органи ліцензування та реєстрації зброї становлять ключову складову у механізмі нагляду за обігом зброї. До функціоналу цих структур входить:

1. оформлення дозвільних документів на купівлю та зберігання зброї;
2. проведення реєстраційного обліку вогнепальної зброї та набоїв;
3. здійснення контролю за тим, як населення дотримується встановлених правил;
4. скасування виданих дозволів у ситуаціях виявлення порушень тощо.

Під час дії воєнного стану завдання таких відділів сфокусовані на пошуку компромісу між вимогами оборони країни та підтриманням громадської безпеки. При цьому посилена увага приділяється унеможливленню доступу зброї до кримінальних елементів.

Громадяни мають абсолютно чітко розуміти юридичні межі того, як володіти, зберігати та застосовувати зброю, а також усвідомлювати міру своєї відповідальності за ігнорування встановлених законів. Значну роль тут відіграє інформування населення щодо чинних законодавчих актів, загроз, пов'язаних із нелегальним обігом зброї, та реальних небезпек, які неминуче виникають при нехтуванні вимогами безпеки.

Особливу увагу слід приділити роботі з тими, хто отримав зброю через обставини війни або володіє нею після участі у воєнний період. У час післявоєнного відновлення такі особи можуть ненавмисно порушити закон, зберігаючи її з порушенням закріплених норм.

У цьому контексті вкрай необхідно створити такі умови, щоб акт добровільної здачі зброї не викликав у громадян побоювань, а сприймався як цілком законний і соціально виважений вчинок.

Ефективним інструментом формування законослухняної моделі поведінки є організація просвітницьких бесід та інформаційних кампаній, які мають на меті роз'яснити не лише юридичні положення, але й суто практичні аспекти безпечного поводження зі зброєю. Громадяни мусять усвідомити, що навіть мимовільне порушення правил зберігання чи застосування зброї може мати фатальні наслідки, зокрема призвести до людських жертв чи каліцтва. Саме тому профілактична діяльність мусить бути зорієнтована на унеможливлення таких випадків через піднесення рівня правової обізнаності серед населення.

Важливою складовою превентивних заходів є налагодження довіри між державою та її громадянами. За умов відкритого діалогу та зрозумілих механізмів правового врегулювання люди більш схильні дотримуватися встановлених правил і готові до співпраці з уповноваженими структурами. Це сприяє оперативному виявленню незаконного обігу зброї та зниженню загального рівня криміналітету в соціумі.

Превентивні заходи у сфері нагляду за обігом та використанням зброї мають бути націлені не лише на виявлення порушень, а насамперед на формування у громадян усвідомленого розуміння необхідності підкорятися законодавству. Лише комбінація державного контролю, роз'яснювальної роботи та відповідального ставлення суспільства здатна гарантувати належний рівень громадської безпеки як під час воєнного стану, так і у період по його завершенню.

Список літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>
4. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ; МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0637-98>
5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>
6. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : Наказ МВС України від 01.02.2016 № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0250-16>



УДК 130: 316.773.4

Шевчук А. В.

аспірант кафедри філософії та політології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0007-1992-2741>

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПОСТПРАВДИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
АЛГОРИТМІЧНА ІЗОЛЯЦІЯ ТА КРИЗА ВЕРИФІКАЦІЇ ЗНАНЬ**

В епоху інформаційної глобалізації суспільство зіштовхнулося з футурошоком, з загрозою панування «інформаційного безладу», в межах якого об'єктивні факти часто мають значно менший вплив на формування громадської думки, ніж апеляції до емоцій та особистих переконань людини. Термін «постправа» набув міжнародного розголосу після визнання його словом року Оксфордським словником у 2016 році [1]. Як слушно зауважує американський дослідник Джейсон Гарсін у праці «Regimes of Posttruth, Postpolitics, and Attention Economies» (2015), у добу постправди «традиційні інститути – уряд, медіа – втрачають довіру, а натомість підносяться конкуруючі наративи, що спираються на емоційний резонанс» [4, с. 327]. У зв'язку з цим актуальним залишається феноменологічний аналіз трансформації критеріїв істинності в умовах тотальної діджиталізації, де постправа постає не просто як дезінформація, а як специфічний режим розкриття буття.

В сучасному інформативному просторі, незважаючи на зростаючу кількість інформації і накопичення значної кількості даних у різних сферах соціального буття людини вже наявна серйозна алгоритмічна ізоляція і криза верифікованості будь-якого знання. Значною мірою класична модель теорії пізнання базується на принципі *adequatio rei et intellectus* – відповідності будь-якого судження реальному стану речей. Однак, як зазначають фінські дослідники Р. Хуттунен та Л. Каккорі у статті «Heidegger's Theory of Truth and its Importance for the Quality of Qualitative Research» (2020), така кореспондентська теорія істини вимагає прямого зв'язку між суб'єктом і об'єктом [3, с. 604]. В умовах інформаційної глобалізації цей зв'язок розривається через технологічне посередництво. Йдучи за міркуваннями Я. Брамса у дослідженні «Philosophy of Post-Truth» (2020), ми бачимо, що технології в сучасному світі є своєрідними «брокерами реальності», фактично ізолюючи споживача від безпосередніх фактів [9, с. 9].

Особливу роль у цьому процесі відіграють алгоритми онлайн-мереж (OSNs). Соціальні медіа, за твердженням литовського дослідника Даріуса Плікінаса у роботі «Systematic Review of Fake News, Propaganda, and Disinformation» (2025), створюють «фільтруючі бульбашки» та «ехо-камери», які посилюють упередження користувачів [5, с. 896]. Внаслідок цього відбувається штучна епістемологічна ізоляція: індивід взаємодіє лише з тією інформацією, що підтверджує його ідентичність, тоді як будь-які спроби спростування блокуються алгоритмічно. Це перетворює інформаційний простір на поле «когнітивної війни», а метою є зміна способів сприйняття самої інформації [5, с. 895].

У зв'язку з цим доречним є звернення до феноменологічного сприйняття інформації, а саме звернення до досліджень Мартіна Гайдеггера. У згаданій статті Р. Хуттунена та Л. Каккорі (2020) автори інтерпретують гайдеггерівську істину як *aletheia* – «неприхованість» буття [3, с. 607]. В епоху постправди інформаційні об'єкти поступово перестають бути «наявними» (*Vorhanden*) для раціонального аналізу; вони стають «підручними» (*Zuhanden*) інструментами, що відкривають світ згідно з емоційним налаштуванням суб'єкта. Відтак можна стверджувати, що постправа є режимом «падіння істини» (*Verfallenheit*), де людина розчиняється у «балаканині» (*Gerede*) соціальних мереж, а ілюзорна неприхованість світу значень заміщує фактичну реальність [3, с. 612]. У зв'язку з цим американський дослідник Лі Макінтайр у книзі «Post-Truth» (2018) підкреслює, що у підсумку подібне заміщення реальності призведе до культурної кризи, де правда стає питанням віри, а не перевірки [2, с. 5].

Відтак у суспільному просторі в контексті мінливості знання формується криза довіри людини до будь-якої інформації. Постправа не є простою байдужістю до фактів, вона постає як криза свідчення. Англійська дослідниця Діана Попеску-Саррі у праці «Post-Truth is Misplaced Distrust in Testimony, Not Indifference to Facts» (2024) слушно зауважує, що це явище базується на «неправильно спрямованій недовірі до свідчення» [6, с. 1453]. Суб'єкт в ехо-камері шукає докази, але віддає перевагу «характерологічним доказам» – особистій довірі до «свого» оратора, а не логічній обґрунтованості його тези [6, с. 1459]. У такому розумінні довіра стає своєрідним «сурогатом знання». Інший англійський дослідник Джонатан Бенсон у статті «Deliberative democracy and the problem of tacit knowledge» (2019) підкреслює, що значна частина нашого досвіду є неявним знанням (tacit knowledge), яке неможливо висловити пропозиційно [7, с. 77]. Механізми постправи експлуатують цей розрив, змушуючи індивіда покладатися на довіру як механізм, що дозволяє діяти так, «ніби ми знаємо те, що знають інші», не перевіряючи факти самостійно [7, с. 84]. Тим більше, що в умовах інформаційної глобалізації людина часто навіть потенційно не може перевірити цю інформацію в величезному масиві думок, їх критики та інтерпретацій.

Отже, феноменологічна деконструкція дозволяє припустити, що постправа в умовах інформаційної глобалізації є наслідком вичерпання потенціалу кореспондентської моделі істини в ситуації надвисокого рівня алгоритмічного посередництва під час ретрансляції і сприйняття інформації. Вона дозволяє маніпулювати свідомістю через створення штучних «світів значень», де особиста довіра цінується значно більше, ніж верифікований факт. Протидія цьому феномену потребує не лише фактчекінгу, а й впровадження за слушним висловлюванням Д. Попеску-Саррі «місткової риторики» (bridging rhetoric) для відновлення довіри між ізольованими групами [6, с. 1464]. І лише через усвідомлення того, у який спосіб і через які механізми сучасні медіа-технології конструюють наш горизонт сприйняття, можливе повернення до істини як спільного досвіду розкриття буття.

Список літератури

1. Oxford English Dictionary. Post-truth. 2016. URL: <https://www.oed.com> (дата звернення: 23.12.2025).
2. McIntyre L. Post-Truth. Cambridge, MA: MIT Press, 2018. 216 p. URL: <https://mitpress.mit.edu/books/post-truth> (дата звернення: 11.12.2025).
3. Huttunen R., Kakkori L. Heidegger's Theory of Truth and its Importance for the Quality of Qualitative Research. *Journal of Philosophy of Education*. 2020. Vol. 54, No. 3. P. 600–616. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12429> (дата звернення: 05.01.2026).
4. Harsin J. Regimes of Posttruth, Postpolitics, and Attention Economies. *Communication, Culture & Critique*. 2015. Vol. 8, No. 2. P. 327–333. URL: <https://doi.org/10.1111/cccr.12097> (дата звернення: 17.12.2025).
5. Plikynas D., Rizgelienė I., Korvel G. Systematic Review of Fake News, Propaganda, and Disinformation: Examining Authors, Content, and Social Impact Through Machine Learning. *IEEE Access*. 2025. Vol. 13. P. 1–25. URL: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2025.3530688> (дата звернення: 09.01.2026).
6. Popescu-Sarry D. Post-Truth is Misplaced Distrust in Testimony, Not Indifference to Facts: Implications for Deliberative Remedies. *Political Studies*. 2024. Vol. 72, No. 4. P. 1453–1470. URL: <https://doi.org/10.1177/00323217231194822> (дата звернення: 07.01.2026).
7. Benson J. Deliberative democracy and the problem of tacit knowledge. *Politics, Philosophy & Economics*. 2019. Vol. 18, No. 1. P. 76–97. URL: <https://doi.org/10.1177/1470594X18782086> (дата звернення: 03.12.2025).
8. Lewandowsky S., Ecker U. K., Cook J. Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the 'Post-Truth' Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*. 2017. Vol. 6, No. 4. P. 353–369. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Brahms Y. Philosophy of Post-Truth. Institute for National Security Studies. 2020. 20 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep23537> (дата звернення: 07.12.2025).



УДК 338.48:504.05

Боруцька Ю. З.

кандидатка геологічних наук,
доцентка кафедри туризму, рекреації та краєзнавства
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького, Львів, Україна

Сузгаєв М. Т., Балюк Я. С.

здобувач освіти
ВСП «Львівський фаховий коледж Львівського національного університету
природокористування», Львів, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ТА КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

Екологічні наслідки для розвитку туристично-рекреаційної та краєзнавчої діяльності через призму українсько-російської війни набули виняткової актуальності, оскільки війна одночасно змінює просторову організацію природокористування, руйнує інфраструктуру відпочинку, трансформує ландшафти та підвищує екологічні ризики для людей і екосистем. Важливо підкреслити, що туризм і рекреація є залежними від якості довкілля, безпеки маршрутів, доступності природних та культурних об'єктів, а також від стабільності екологічних процесів, які забезпечують привабливість територій. Краєзнавча діяльність, як практика пізнання місцевості, її природи, історії та культурної спадщини, також потребує збереженого ландшафтного середовища, відкритості територій і можливості безпечного польового спостереження [1-2]. Війна порушує ці передумови системно, адже спричиняє забруднення ґрунтів і вод, пожежі в природних екосистемах, руйнування заповідних територій, деградацію лісів, втрату біорізноманіття, пошкодження узбереж, річкових долин і степових ділянок, а також створює тривалі зони обмеженого доступу.

Сутність проблеми розкривається через комплекс екологічних чинників, які війна загострила або створила заново, а також через їхній вплив на доступність, безпечність і зміст туристично-рекреаційних та краєзнавчих активностей. Відтак, це мінна небезпека й забруднення вибухонебезпечними предметами, які роблять непридатними для відвідування ліси, поля, узбережжя, заплави, гірські стежки й навіть урбанізовані зелені зони, а отже руйнують саму логіку маршрутів і природних атракцій, які раніше сприймалися як відкриті та вільні. Також, це хімічне, нафтове й металеве забруднення, яке виникає через руйнування складів, промислових об'єктів, транспортної інфраструктури, через знищення техніки та пожежі, а також через потрапляння токсичних речовин у ґрунт і воду, що знижує рекреаційну цінність територій, підвищує ризики для здоров'я й потребує довгого періоду відновлення та моніторингу. Так, це масштабні пожежі й фрагментація середовищ існування, коли внаслідок обстрілів та відсутності нормального управління територіями згорають ліси, степи, торфовища, гинуть тварини, а рослинні угруповання змінюються так, що знайомі краєвиди втрачають характерні риси, а краєзнавчі описи, путівники й навчальні маршрути потребують переосмислення.

Паралельно відбувається соціально-екологічна трансформація, коли громади, що приймають внутрішньо переміщених осіб, отримують різке навантаження на системи

водопостачання, каналізації, поводження з відходами, а також на зелені зони, які стають просторами психологічного відновлення, але потребують догляду та правил відвідування. У таких умовах туристично-рекреаційна діяльність не може повернутися до довоєнного формату, вона має перейти до моделі безпечних коридорів, сезонних обмежень, чіткої маршрутизації, екологічних стандартів і цифрового інформування. Краєзнавство також змінюється, бо поряд із традиційним описом природи й культури постає новий пласт, екологічна пам'ять війни, документування змін ландшафтів, фіксація втрат біорізноманіття, опис відновлення екосистем, формування етичних практик відвідування місць, які є одночасно природними об'єктами та просторами травми. Це означає, що краєзнавчі маршрути мають інтегрувати теми екологічної безпеки, розуміння екосистемних зв'язків, правил поведінки на територіях із ризиками та ідею відповідального відновлення, коли кожна екскурсія й кожен маршрут не шкодять довкіллю, а підтримують його відновлення, наприклад через волонтерські природоохоронні акції, прибирання, відновлення стежок, громадський моніторинг, участь у місцевих програмах сталого розвитку.

Список літератури

1. Marion J. L., Leung Y.-F., Eagleston H., Burroughs K. (2016) A review and synthesis of recreation ecology research findings on visitor impacts to wilderness and protected natural areas. *Journal of Forestry*. Т. 114. № 3. Р. 352–362.

2. Lausche B. (2023) Sustainable investing in protected areas and biodiversity. Key enabling conditions in policy, law, and institutions. IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 90. IUCN. Gland, Switzerland. 200 p.



УДК 316.77:32:004

Примуш М. В.

д. п. н., професор

кафедри політології, соціології та публічного управління,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

ORCID 0000-0001-5769-7345

ВПЛИВ ПОЛІТИКІВ І АНОНІМНИХ КАНАЛІВ НА УКРАЇНСЬКИЙ ІНФОПРОСТІР

Telegram в Україні поступово перетворився не просто на засіб інформування, а на повноцінну політичну арену, де стикаються офіційні комунікації, громадянські ініціативи, журналістські розслідування та анонімна пропаганда. Особливої уваги заслуговує феномен політичних акторів – як публічних, так і тіньових, – які активно формують інформаційний порядок денний у Telegram, впливаючи на масову свідомість і політичні процеси [1, с.45-58].

Починаючи з 2019 року, Telegram став для українських політиків інструментом обхідної комунікації, який дозволяє напряму звертатися до громадян, мінаючи журналістів і редакційний контроль. Цю тенденцію започаткував президент Володимир Зеленський, який ще під час виборчої кампанії використовував соціальні мережі як основний канал комунікації [2, с.12-19]. Згодом його команда – зокрема колишній радник Офісу Президента Олексій Арестович та Михайло Подоляк – зробила Telegram одним із головних інструментів інформаційного впливу.

Олексій Арестович, відомий своїм публічним образом «пояснювача» складних подій, став одним із найпопулярніших Telegram-інфлюенсерів у період 2022-2023 років [3]. Його канал, який на піку мав понад 700 тисяч підписників, використовувався для щоденних звернень, коментарів і «інсайдів» щодо війни. Такий формат створював ілюзію прямої довіри – «людина від влади говорить напряму». Проте одночасно він демонстрував і ризики персоналізації політичної комунікації: через відсутність редакційної перевірки інформації деякі його висловлювання викликали скандали та спричиняли хвилю критики як всередині країни, так і серед міжнародних партнерів.

Інший приклад – Михайло Подоляк, радник Офісу Президента, який використовує Telegram як майданчик оперативної комунікації із ЗМІ та громадянами [4]. Його канал часто виступає «офіційною реакцією» на міжнародні події, атаки чи політичні рішення. Подоляк поєднує функції офіційного речника і медіастратега, демонструючи, як Telegram може бути інструментом формування наративів державного рівня.

Таким чином, політики у Telegram не лише поширюють офіційну інформацію, а й формують емоційно забарвлену рамку її сприйняття. Ця стратегія дозволяє зміцнювати власну легітимність, але водночас посилює ризик суб'єктивізації політичної інформації, коли факти підмінюються інтерпретаціями.

Однією з найяскравіших рис українського Telegram є масовість і впливовість анонімних каналів, які часто мають десятки або навіть сотні тисяч підписників. Анонімність створює ілюзію «внутрішньої інформації» та підсилює довіру користувачів [5]. Цей формат дозволяє поширювати дані, які не проходять журналістську перевірку, але мають значний суспільний резонанс.

Найвідоміші українські «анонімки» – «Темний лицар», «Ze! Insider», «Легітимний», «Резидент», «Женщина с косой», «Политика страны». Вони позиціонують себе як джерела «закулісної інформації» про політику, часто використовуючи фрази на кшталт *«наші джерела в ОП повідомляють»*, *«є інсайд з Кабміну»*. У реальності такі публікації часто є керованими інформаційними вкидами, спрямованими на формування певного іміджу політиків або дестабілізацію опонентів.

Наприклад, під час місцевих виборів 2020 року «Темний лицар» активно поширював пости з критикою керівництва партії «Слуга народу» та окремих кандидатів. Пізніше журналістські розслідування (зокрема *Bihus.Info*, 2021) встановили, що деякі з цих повідомлень були частиною замовних інформаційних кампаній.

Канал «Ze! Insider», який подавав себе як «внутрішнє джерело з Банкової», протягом 2019-2021 років часто використовував пропагандистські прийоми, наприклад, навішування ярликів (*«зрадники»*, *«соросята»*, *«олігархічні слуги»*). Це дозволяло йому позиціонувати себе як «народний голос» проти еліти, але фактично канал сприяв поляризації аудиторії.

Під час війни 2022-2023 років роль анонімних каналів стала ще помітнішою. Частина з них – «Легітимний», «Резидент» – використовувала Telegram для дезінформаційних атак, координованих із російськими наративами [6]. Інша частина – як-от «Труха Україна» або «Типовий Київ» – стали каналами швидких новин, які поєднують фактичну інформацію з елементами емоційної мобілізації. Це демонструє двояку природу анонімних каналів: з одного боку, вони є джерелом оперативних повідомлень, а з іншого – каналом поширення фейків.

Цікаво, що у Telegram часто відбувається симбіоз офіційних і анонімних джерел. Деякі політики або їхні команди використовують «анонімки» для тестування реакції аудиторії або поширення інформації, яку не можна опублікувати від свого імені. За даними Центру стратегічних комунікацій (2023), в Україні існують цілі «сітки взаємопов'язаних каналів», що обмінюються публікаціями та створюють інформаційні хвилі на користь певних політичних сил [7].

У деяких випадках анонімні Telegram-канали навіть перехоплюють інформаційний порядок денний у медіа. Наприклад, після гучних заяв Арестовича у 2023 році саме Telegram став першою платформою, де поширювалися реакції політиків і коментарі анонімних «інсайдерів», що потім підхоплювали новинні портали. Таким чином, Telegram формує циклічну систему взаємодії між публічними та прихованими джерелами, де межа між журналістикою, пропагандою й PR стає дедалі розмитішою.

Вплив публічних і анонімних каналів на громадську думку проявляється у кількох вимірах:

- підміна журналістських стандартів: анонімні повідомлення часто сприймаються як достовірні лише через популярність каналу;
- поляризація суспільства: Telegram підсилює конфлікт «влада – народ», «центр – регіони», «патріоти – зрадники»;
- персоналізація політики: образи Арестовича чи Подоляка стають не лише політичними, а й культурними символами;
- зростання політичного цинізму: надлишок інформації без перевірки знижує довіру до всіх джерел, навіть офіційних.

Дослідження ГО «Лабораторія цифрової безпеки» (2024) виявило, що понад 40 % користувачів Telegram в Україні вважають анонімні канали більш «чесними», ніж традиційні ЗМІ. Це свідчить про глибоку трансформацію медіасвідомості, де довіра базується не на джерелі, а на емоційному співзвуччі з автором.

Політична реальність у Telegram вибудовується не через офіційну комунікацію, а через постійний потік емоційних сигналів – коротких повідомлень, мемів, «інсайдів» і конспірологічних наративів. Саме ця емоційна динаміка формує довіру аудиторії та визначає ефективність впливу. У традиційних медіа легітимність інформації ґрунтується на джерелі, у Telegram – на віруванні в «свого» автора. Це зміщує акценти політичного дискурсу: аргументована позиція часто поступається харизмі, а достовірність – швидкості.

Характерною ілюстрацією цього стала історія з «плівками Міндіча», які поширилися насамперед через Telegram-канали. Інформація подавалася фрагментовано, вирвана з контексту, із заголовками-тригерами («зрада», «таємні переговори», «злив інформації»), часто – без підтверджених джерел. Спочатку аудиторія отримувала *емоцію*, а вже потім – можливість шукати факт. У Telegram ця історія існувала не як юридично верифікований кейс, а як інформаційний продукт, що створює атмосферу недовіри, підсилює політичні конфлікти й формує оцінки до появи офіційних коментарів. Цей випадок показав: у Telegram важливе не те, що доведено, а те, що швидко поширене й емоційно оформлене.

Підсумовуючи вищесказане, приходимо до висновку, що український сегмент Telegram став дзеркалом сучасної політичної культури – гібридної, емоційної, персоналізованої. Тут політики виступають як нові медіаактори, що поєднують функції комунікаторів і пропагандистів, а анонімні канали – як тіньові центри впливу, здатні формувати громадські настрої та політичні рішення. Цей процес має дві сторони: з одного боку, Telegram підвищує рівень доступності політичної інформації, а з іншого – розмиває межі між правдою і маніпуляцією, сприяючи фрагментації українського інформаційного простору.

Список літератури

1. Меркулов П. Політична комунікація в цифрову епоху. Київ: КНЕУ, 2020. 45-58 с. URL: <https://kneu.edu.ua>
2. Шутенко О. Соціальні мережі у виборчих кампаніях: кейс Зеленського. «Політичний менеджмент», №2, 2020. 12-19 с. URL: <https://pm-journal.org/articles/zelensky2020>
3. IMI. Аналіз Telegram-каналів у період війни: хто формує наративи. Інститут масової інформації, 2023. URL: <https://imi.org.ua/news/telegram-analysis-2023>
4. ОПУ. Офіційні комунікації радника голови Офісу Президента Михайла Подоляка. 2022. URL: <https://president.gov.ua/podoljak-telegram>
5. Лабораторія цифрової безпеки. Довіра до анонімних каналів в Україні: результати дослідження 2024 року. URL: <https://digisecuritylab.org/report2024>
6. StopFake. Аналіз проросійських Telegram-мереж. 2022. URL: <https://stopfake.org/telegram-propaganda-analysis>
7. Центр стратегічних комунікацій. Сітки взаємопов'язаних Telegram-каналів в Україні. 2023. URL: <https://spravdi.gov.ua/networks-telegram-2023>



УДК 070:81'42:316.77

Николюк Т. В.

к. філол. н., доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет

ORCID: 1[0000-0003-0440-5358]

РЕДАКТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Редакторський аналіз як метод виявлення маніпулятивних стратегій у медійному дискурсі є одним із ключових інструментів сучасної журналістики та медіаосвіти.

У добу інформаційного перенасичення та постійного змагання за увагу аудиторії медіа дедалі частіше вдаються до маніпулятивних прийомів, які приховано впливають на сприйняття фактів, формування громадської думки та поведінкові установки. Саме редакторський аналіз дозволяє системно досліджувати текст, виявляти приховані смисли, оцінювати коректність використаних мовних і стилістичних засобів, а також визначати рівень відповідності матеріалу етичним та професійним стандартам.

Редакторський аналіз передбачає багаторівневу роботу з текстом: від перевірки фактичної точності до оцінки стилістичної адекватності та прагматичної спрямованості. У контексті виявлення маніпуляцій він виконує функцію своєрідного «фільтра», що допомагає відокремити об'єктивну інформацію від навмисно викривленої.

Маніпулятивні стратегії можуть проявлятися у вибіркового поданні фактів, використанні емоційно забарвленої лексики («зрадник», «катастрофа», «сенсація», «шокує», «скандал»), створенні сенсаційних заголовків, прихованих оцінках чи навіть у структурі тексту, яка підштовхує читача до певних висновків. Редактор, застосовуючи аналітичні методи, здатен розпізнати ці прийоми та запропонувати шляхи їх нейтралізації.

Одним із важливих аспектів редакторського аналізу є робота з заголовками та підзаголовками, адже саме вони часто стають носіями маніпуляцій. Заголовок може містити перебільшення, недомовленість або емоційний тригер, що формує упереджене ставлення ще до ознайомлення з основним текстом. Аналіз таких елементів дозволяє виявити приховану інтенцію автора чи редакції. Не менш значимим є дослідження лексико-стилістичних засобів: використання метафор, гіпербол, евфемізмів чи негативно маркованих слів може створювати потрібний емоційний фон і впливати на інтерпретацію фактів.

Редакторський аналіз також охоплює прагматичний рівень тексту, тобто дослідження його комунікативної мети. У медійному дискурсі часто трапляються тексти, що маскують рекламу під журналістський матеріал, або ж політичні заяви під виглядом аналітики. Виявлення таких прихованих намірів є важливим завданням редактора, адже саме вони становлять основу маніпулятивних стратегій. Аналіз прагматичної спрямованості дозволяє визначити, чи відповідає текст заявленій жанровій формі, чи не порушує він принципів прозорості та чесності комунікації.

Застосування редакторського аналізу у навчальному процесі має особливе значення. Студенти, які опановують цей метод, розвивають критичне мислення, навички

розпізнавання маніпуляцій та здатність до самостійної оцінки інформації. Практичні вправи з аналізу новинних матеріалів, порівняння різних джерел, виявлення маніпулятивних заголовків чи прихованих оцінок формують у майбутніх журналістів професійну відповідальність і медіаграмотність. Отже, , редакторський аналіз стає не лише інструментом професійної діяльності, а й освітнім засобом, що сприяє формуванню свідомої та критично налаштованої аудиторії.

У сучасних умовах важливим є поєднання традиційних методів редакторського аналізу з новітніми технологіями. Використання автоматизованих систем аналізу текстів та інструментів візуалізації даних дозволяє швидше й ефективніше виявляти маніпулятивні стратегії. Проте саме людський фактор — професійна інтуїція редактора, його мовне чуття та етична позиція — залишається визначальним у процесі аналізу. Машинні алгоритми можуть допомогти у виявленні повторюваних патернів чи статистичних відхилень, але лише редактор здатен оцінити контекст, інтенцію та потенційний вплив тексту на аудиторію.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ І
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції
м. Полтава,
12 січня 2026 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Формат 60x84/16. Гарнітура Calibri Light. Умовн. друк. арк. 9,6

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.



Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

